

Alexander Campbell

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
NSV Liidu ajaloo kateeder

Evvy Männik

DEKABRIST
A.A. BESTUŽEV - MARLINSKI
(1797 - 1837)

Diplomitöö

Juhendaja: ajalooteaduste kandidaat
L. Eringson

TARTU 1960

*TRÜ NSV Liidu ajal.
kat. nr. 1527.*

Liseseletatus

XIX sajandi lõpul arenes Venemaal esimene tsarismivastane organiseeritud vabastusliikumine — denabrist. Selle liikumise moodustasid tolle aja kõige esindlikumate vaadetega inimesed, kes pärinesid põhiliselt aadlikest. Nad valmistasid ette ja teostasid ulvastatud ühistõuse kihtiva ühiskondliku korra vastus, rajades sellega aluse järgneva põlvkondade revolutsioonilise võitluse ajaloole.

Aadlike-revolutsionääride hulgas seisab silmapaistval kohal Aleksander Aleksandrovitš Bestužev-Marlinski, kelle elu ja teguvuse uurimiseks on suure eesmärgis käsoleva diplomitöö autor.

Kuigi A. A. Bestužev-Marlinski ei kujunenud denabristliku liikumise üheks ideeliseks juhiks, muutis ta oma suhteliselt lühiajalise revolutsioonilise tegevusega Põhjaühingus (1823-1825) tõusta selle kõige aktiivsemate tegurite hulka, tänu kellele toimus esimene ulvastatud ühistõus Venemaal.

Pärast Suurt Octoberi revolutsiooni

ooni hakkati avaldama trümis rohkemati materjale ja uurimusi, mis valgustavad denabristide liikumise ajalugu. Kuid tuhandedesse köidetesse ulatavas kirjanduses denabristi kohta pole kuigi käesoleva ajani capitaalseid monograafiaid selle liikumise tähtsamate osavõtjate elust ja tegevusest.

Eelpeol öeldud on kehtiv ka A.A. Bestužev-Marliniski suhtes.

Suure Isatrialistliku Entsobrirevolutsiooni eelses teaduslikus kirjanduses käsitleti A.A. Bestužev-Marliniski elu ja tegevust iheniulgetult: teda hinnati kui oma aja populaarseimat kirjanikku, kuid tema ihiisondliku-politilise tegevusest mindi mööda kas raikides või anti sellele ebapäne ja vigane iseloomustus. Põlise iseloomuga on näitus akadeemik N. Kotljarski töö "Denabristid riist A.I. Godejski ja A.A. Bestužev-Marliniski"¹, milles autor kui kodanliku historiograafia erindaja ei taha häda Bestužev-Marliniski aruliku-revolutsionääri.

Ka mõned nõukogude ajaloelased ja kirjandusteadlased on ebakriitiliselt suhtunud kodanlike autorite pärandisse ning nõranda nende riigu oma uurimustes. Näitus P. Golubov,

¹ Н. Котляревский. Деятели кр. А.А. Гоголевский и А.А. Бестужев-Марлинский, СПб 1907.

A. A. Bestužev-Marlini biograaf, mille nimest ilmus 1938. a. ilukirjandusliku kallamuga töö
 «Bestužev-Marlini»¹ või K. Pigarev uurimuses
 «Rõõjuri elu», mis ilmus 1947. aastal.²

Paremini on valgustatud A. Bestužev-Marlini kirjandusliku tegevus, kuigi ka alles osas on puuduri: rida kirjandusajaloosi kas ei näe iihiskondliku-politiliste vaadete kajasturi tema ilukirjanduslikes teostes või näevad seda ainult 1825. a. detsembriinimustele elnenud perioodil, jättes valgustamata selle orgaanilise rooe animis-aastate loomingu. (Väitens prof. N. J. Mordovtšikov³)

Käesoleva diplomitöö kirjutamises tutvus autor eluõige A. A. Bestužev-Marlini enda poolt kirjutatud jutustuste, luuletuste, artiklite ja kirjadega. Kuna dekabristi-kirjanduse pürand on väga laiaulatuslik, siis selle töö raames liab kajastuse ainult väike osa sellest pürandist, kuivõrd autori peatähelpanu on püöratud tema iihiskondliku-politilisele tegevusele ja selle kajastusele ilukirjanduslikes teostes.

Järgnevalt on tutvutud teostega, mis

¹ C. Голубов. Бестужев-Марлинский, Москва 1938.

² K. Пигарев. Мужья Понсева, Москва 1947.

³ A. A. Бестужев-Марлинский. Собрание сочинений. Бестужевская статья Н. Н. Мордковича, Ленинград 1948.

käsitlevad mõnda tähtsamat deaabrismi olemust
valgustavat probleemi. Nimetagem neist T. G. Gabovi
poolt kirjutatud tööd «Deaabristide ühiskondliku-
poliitiline ja filosoofiline vaade»¹, P. I. Volk'i
teost «Deaabristide ajalooline vaade»² jt.

Seejärel on uuritud prof. M. N. Netkina
monograafiaid deaabristliku liikumise kohta.³

Edasi liiavad antud diplomitees
kajastust artiklid, ülevaated, uurimused, mis
on kirjutatud A. A. Pestuho-Marlianni elu
ja tegevuse kohta. Ora neist on leidnud märkimist
eespool, ora aga liiab lähemat iseloomustamist
töö kirjutamise käigus.

¹ A. F. Pashov. Obyektivno-nominalnaya i filosofskaya analiza
deabristov, Moskva 1953.

² C. C. Para. Memornaya analiza deabristov, Moskva-Leningrad
1958.

³ M. B. Herkina. Deabristov, Moskva 1949.
A. C. Trutovskiy i deabristov, vopros usloviy, Moskva 1957.
Deabristov deabristov, m. 5, Moskva 1955.

I peatükk

A. A. Bestužev-Marlinski
maailmavaade kujunemisest
(1797 - 1823)

„Minu kasvatus oli väga poeetiline. Isa tahtis minust teha kunstnikku ja muurtüki-väelast. Ma kasvasin alabastrist jumalate ja kanglaste keskel, aga hiljem Mäekorpuse keemiliste aparatuuride ja mudelite vahel. Lured sõitnis koos vanema vennaga Palti merel. Isatust tegi minust ratsaväelase ja, ~~ma~~ ei tea, kas kunstnusest — kirjaniku.“

A. A. Bestužev-Marlinski.

1

Aleksander Aleksandrovitsi Bestužev-Marlinski sündis 23. oktoobril 1797. aastal Peterburis, perekonnas, kes kasvatas kodumaale neli vaitlijat-revolutsionääri — vennad Nikolai, Aleksandri, Mihhaili ja Pjotri.¹ Nende isa Aleksander Fedorovitsi

¹ Üldse oli perekonnas 8 last: 5 poega ja 3 tütar.

Bestužev (1761-1810), oli haritud inimene, kelle maailma-
vaate kujunemine oli toimunud M.V. Lomonossovi ja
A.N. Radištševi materialistliku filosoofia mõju all.

Keisrinna Katariina II valitsemise ajal teenis ta
suurtükiväe kadetikorpusis ohvitserina. Kuid
Vene - Rootsi sõjas 1789.-1790. aa. sai A.F. Bestužev
raskesti haavata ning oli sunnitud erue minema.
Vabanevad sõjaväeteenistusest, sai temast kantselei-
ülem Kunstide Akadeemia presidendi krahv A.P. Strogonovi
juures.

Samal ajal oli A.F. Bestužev tuntud kui esirindlik
radikaalse suunaga kirjanik ja publitsist, kes XVIII saj.
lõpul koos Sankt Peterburi Kirjanduse, Teaduste ja
Kunstide Armastajate Ühingu presidendi J.P. Šiniga (1755-1805)
andis välja progressiivse ilmeka ajakirja « Sankt -
Peterburgski Žurnal », mis, vaatamata oma lühikesele
elueale, avaldas mõju vene mõtte arengule. Ta
avaldas ka rea pedagoogilisi teoseid, millede kajas-
tusid esirindlikud humaansed ideed noorsoo sõjalisest
ja tsiviilkaotusest.

A.F. Bestuževi maja külastasid silmapaistvad
kunstitegelased ja arhitektid, nagu A.N. Koronihhin,
A.D. Zahharov, I.F. Ššedrin, F.G. Alensjev, N.V. Utkin jt.
Iga kabinetis imetlesid lapsed haruldusi, mis pärinesid
Herkulanumist ja Pompeijst ning parimate vene ja

välismaiste kunstnike maale.¹ Mihhail Bestužev, meenutades lapsepõlve, kirjutab oma "Mälestustes": "... meie maja oli rikkas muuseumis miniatiivis."²

A. F. Bestužev oli sageli koormatud ameti-ülesannetega, mistõttu tal polnud aega viibida oma kabinetis. Siin aga meie tutvumegi esmanordalt tema poja Aleksandriga, kes armastas väga palju lugeda. Mihhail Bestužev kirjutab: "Igakord, kui ma püüan äratada oma mälus kõige kaugemat epookhi meie lapsepõlvest ja mõtlen rend Aleksandrist, ta pidevalt meenub mulle pool-lamavas asendis, nures... tugitoolis, nure raamatuga käes."³ Aleksander oli arekas, nure kujitlusvõimega poiss. Ahnelt näenes ta isa raamatukogusse, lugedes muuhulgas palju teiste rahvaste elu-olust. Õhtuti, kui isa olid kiibalist, oli ka Lasa kohal kõrges tugitoolis. Ta kuulas tähelepanelikult ja pidas kuuldus meeles.

Isa soovil, kes juba maast-madolest risundas lastes armastust töö vastu, püüdes igale neist leida tegemist vastavalt võimetile, hakkasid Nikolai ja Aleksander igal pühapäeval võtma^{joonistamise} tunde Kunstide Akademia professoriilt. Algul haaras uus üritus Lasiat väga, kuid peagi tüüetas teda

M. Ю. Барановская. Дневник Флорыи Беммын, Москва 1954, lk. 6 j.

Воспоминания Беммын. Рязань, статья и комментарии М. Н. Барановской, Москва - Ленинград 1951, lk. 207.

tunniskäimine. Lõpuks vastas Saša huvi joonistamise vastu hoopiski.

Kuni 9-nda eluaastani «uusi Saša», nagu teda perekonnas hüüti, õppis kodus. Mineraalide ja kunstisemete kollektioonid viisid poisi mõttele astuda Mäekadeti korpusse.¹ Kui poiss väljendas oma soovi isale, siis isa nõustus, nagu ta oli mõned aastad tagasi (1802.a.) andnud nõusoleku Nikolaiile Merekorpusse astumiseks.

Mäekadeti korpus, kuhu astus Aleksander 1806.a., loeti üheks paremaks õppeasutuseks Venemaal. Siin õppis ligikaudu 200 kadetti, kellest umbes pooled pidid tasuma õppeaja eest, osa aga olid riigi ülalpidamisel. Aleksander Bestuževit tuli marssal 250 rubla aastas.²

Aleksander õppis hästi, olles erimehe või ühe esimesi õpilasi klassis. Õppeainetest ei meeldinud talle matemaatika ja eriti raskas keel, mida tuli rääkida kolm päeva nädalas.

Korpus hakkas Aleksander pidama päevikut, mida ta täitis hooliga. Kahjuks on see kaduma läinud või hävitati Aleksandri ^{enese} poolt mitte varem kui 1825. aastal. Eriti head olid need rikkad päevikud, millega ta iseloomustas oma kaaslasi, õpetajaid, ohvitse ja isegi teenijaid. Samuti paigutas

1. H. A. Беммел. Бюрографический очерк, журнал «Заря», СПб 1869, кн. 27.
 2. С. Голубов. Беммел (Мартинелли), Москва 1938, кн. 55.

ta tensti vahel visandeid nende isikute kohta. Karika-
tuurid tekitasid mõnikord autorile ebameeldivusi sõnnete
poolt. Üldiselt aga armastasid teda kõin.¹

Aleksander Bestužev võttis aktiivselt osa korpusse
väiteringi teäst, olles selle juandenovatoriks ja -kostimeerijaks.
Ta isegi kirjutas nimeväidendi "Võlutud mets", mis
lavaratati menukalt.

Küü möödunud aastad Mäenaditiinorpus.
20. märtnil 1810. a. tabas Bestuževite perekonda raske
õnnetus: suri perenonna pea, jättes perenonnale Toltsõ
küla Nis-Laadoga maakonnas Norgorodi kubermangus.
Ema, nelja venna ja kolme õe hooldamine langus
ühessatistikümne-aastase Nikolai Elgale, millest oli
saanud tunnustatud mereväeohvitser.²

Juulil 1811. a. Nikolai võttis Aleksandri
merile kaasa. Pärast 2-kuulist meresõitu fregatil
"Molõi", kus teenis ohvitserina tema vanem vend,
Aleksander armus meresse ja lahkus korpuselt, hakates
valmistuma gardemariini esameis. Kuud sellest ei
tulnud midagi välja, - ta soovitas küll esamid,
siis aga pettus meremehe eluutras ja tuli ära. 1816. a.
Aleksander, Bestuževite perenonnasõbra kindral-major
P. A. Tšitšerini soovitusel astus junnuna ihukaardiväkke.
Aasta hiljem sai ta ohvitseripagunid, aga juba

Военно-морской Службы, кн. 209-210.

М. 70. Сопровождение. Орудием Александр Службы, кн. 14.

1820. aastal me näeme teda vanemohvitserina. Thukerandi-
rööplok, kus alustas teenistust noor ohvitser, asus Peter-
hofis, aga ta ise elas Peterhofi lähedal Marlis.
Siiet tuleneski tema hilisem kirjanduslik pseudonüüm
"Marliniski".

2

Aleksander Bestuževi maailmavaate kujunemine
toimus XIX saj. algul, keerulisel ja tormisel epshhil, mida
märgitsid ajalooselt tähtsad sündmused nii Venemaal
kui ka Lääne-Euroopas.

Juba XVIII saj. lõpul algas "... kodanlik-demokraatlike
liikumiste ajastu, eriti aga kodanlik-rahvuslike liikumiste
ajastu, oma aja äraelanud fodaal-absolutistlike institutri-
oonide kiire purustamise ajastu." ¹

XVIII saj. lõpul hakkas Venemaal fodaal-
päriskorraldus korraks rüüps areneva kapitalistliku tootmis-
viisi. XIX saj. algul see protsess süvenes: kasvas kapitalist-
like ettevõtete arv, palgatöö hakkas üha enam välja-
tõrjuma pärisorist tööd, laienes riisturg, suurenes välis-
kaubandus. Isvalitruslik-päriskorraldus kord muutus
arungut pidurdaavaks jõuks.

Kogu ühiskondlik-majanduslik elu Venemaal

nõudis selle korra liivideerimist.

Triini majanduselus peegeldas riigikalt esirindlik
ühiskondlik mõte üheksa aastat.

Aluse revolutsioonilisele, kodalislik-rabastasele, rabastuslikule muudatusele vene iishisondliku mõtte ajaloos pani A. N. Radištšev, kes erimesena avalisult väljendas mõtet, et isevalitsuslik - pärisojuislik kord tuleb hävitada. Tema kuulsa raamatu "Reis Peterburist Moskvasse" avaldas suurt mõju kogu Vene iishisonnale. A. N. Radištševi ideed soodustasid aadli ühiskondliku ja revolutsiooniliste vabadite formeerumist.

Põhilepanuväärsete rahvuslike iseteadvuse arengus etendand 1812. a. Maamaarõda ja selle poolt esile kutsutud patriotism. Lõda paljastas kõigi vene elu vastuvääravused ja just nii astas teineteise vastu laiale rahvamaade rahvuslikkuse tõuse ning tsarismi rahvarastase poliitika.¹

Autanuks võidu eest sõjas Napoleoni vastu
ootas neie rahvas vabanemist pärisojusest. Kuid saabus
ajastu, millal V. I. Lenini sõnade järgi "... monarhid
kord silmi tegid liberalismile, kord olid Radikaalide
timunais ja "ässitaisid" truudele alamatele kallale
Arautsejereid..."²

See kirjutaja näotuses ei ole täielikse andmeid,

Г. И. Павлов. Близостенно - политическите и философските взгляди
декабристов, Москва 1953, кн. 5-6.

V. I. Lenin. *Works*, 5. k., Tallinn 1951, lv. 28.

mis iseloomustavad A. Bestuževi varasemate raadete kujunemist ja nende olemust. Kuud vahtlemata ta läbis oma poliitilises arengus külbaltat püüa ja keerulise tee, mille käigus Venemaa tegelikult avaldas etrustavat mõju tema maailmavaate väljakujunemisele. Kuigi Bestužev ei võtnud osa 1812.a. Isamaasõjast, sai ta aru, misnagu mõju see avaldas ideoloogiale. Sellist annab tunnistust tema kiri tsaar Nikolai I-le Peter-Pauli kindlusest detsembris 1825. aastal. «Kirjas, mis oma olemuselt on poliitiline traktaat, A. Bestužev annab riigivõimu analüüsi põhjustest, mis tekitavad demokraatide liikumise; ta iseloomustab Venemaa majanduslikku ja poliitilist olukorda, rahvaste olukorda. Ta näitab, et 1812.a. Isamaasõda on vabamõttelemise algusena Venemaal.

Aleksander Bestužev kirjutas: «... Napoleoni tungis Venemaale, ja siis meie rahvas esmakordselt tundis oma jõudu, siis ärkas kõikide südames võitumatus tunne... See on vabamõttelemise algusena Venemaal... Sõda kestis veel, kui sõjamehed, pöördumised tagasi kodudesse, esimestena kandsid murinat rahva seka. «Meie raskesime verd,» väärinid nad, «aga meid sunniti järele higitama teotöö. Meie vabastasime isamaa tirannist, aga meid jälle tiranniseerivad härrad.»¹

A. A. Бестужев - Марлинский. 65 историческом ходе освобождения России, сочинения «Избранные социально-политические и философские произведения дворянина», т. 1, Москва 1951, стр. 491-492.
 Ст. из сочинения «Из писем и повестей дворянина», СПб 1906, стр. 35-36.

Suurt mõju A. Bestuževile avaldanud samuti välismaistest nõjariikedest osavõtjate jutustused. Sellest kirjutas ta ka Nikolai I-le: «Lõjaväed kindralist soldatini, tulnud tagasi, ainult arutand: «Kui hea on võõrastes maades... mispärast pole nii meil?»¹

Aleksander Bestužev luges palju, püüdes raamatulist leida vastusid teda erutavatele küsimustele. Kaasaegsetest lääne publitsistidest avaldanud talle mõju ransa kodanliku ajalehtlane ja jurist Geeren (1760-1842) ja inglise filosoof J. Bentham (1748-1832), kodanliku liberalismi silmapaistvad teoretikud. Arvatavasti olid talle tuntud ka H. Smithi, J.-J. Rousseau' ja F.-M.-A. Voltaire'i teosd.²

XIX saj. algul rida majandusteadlasi ja publitsistkirjanikke väljendasid oma teostes avalikult mõtet parisojuse kaotamise vajaduse kohta. Selliste teoste autorite hulgas olid N. I. Kurgener, K. I. Arsenjev ja A. P. Kunitsõn.³ Esirindline kirjanikena oli tuttav ka Aleksander Bestužev, eriti pärast astumist Sankt-Peterburi Kirjanduse, Teaduste ja Kunstide Armastajate Ühinguks 1820. a. algul, mille esotsas seisid A. J. Izmailov. Sama aasta 15. novembril astus ta ka Vene Kirjanduse Armastajate Vabasse Ühinguks, mille juhiks oli F. V. Glina.

A. Бестужев-Марлинский. 65 лет жизни моего дяди в Петербурге, мемуары. «Известия...», 1914, кн. 492.

С. А. Обервухина. А. А. Бестужев-Марлинский и его роль в развитии книгопечатания, мемуары. «Вопросы из истории книгопечатания», Москва 1954, кн. 409.

М. Г. Сахаровская. Дневник Николая Бестужева, кн. 26.

Ühineguts A. Bestužev tutvus F. Glinkaga, N. Pjurgeneriga, K. Rõljeviga, W. Kiichelbekeriga jt.

1820. a. oli rikas sündmuste poolt. Euroopa rihhas revolutsioonide noolts. Hispaanias, Portugalis ja Napolis puhkes revolutsiooniline. Pole teateid selle kohta, kuidas Alexander Bestužev suhtus Euroopa sündmusisse. Võime ainult öelda, et need ei möödunud temast jäljetult. Tema vend Nikolai, kes oli viibinud välismaal, jutustas jülmas arreteerimisest hispaania revolutsionääridega.

Erilist mõju A. Bestuževi maailmavaate kujunemisele (nagu teistegi dekabristide puhul) avaldasid sündmused Venemaal. Türgus talurahva ja soldatite liikumine, kuhu tsaar ja mõismine valitsev klass püüdnud pärisorjast tugevdada. Tsaarivalitsus rea seadusandlike artikidega püüas relgi talupoegade õigusi, nii näiteks lubati mõismisel taas saata pärisoriseid talupoegi Siberisse asumisele ilma juurduse ja kohtuta.

Talurahva-rahutused avaldasid suurt mõju soldatite masside meelelule, nende olukord samuti halvenes. Lõjamehe elu koosnes lannamatute pühade ja mõnituste ahelast, mida tal tuli taluda nii madalama kui ka kõrgema juhtkonna poolt. Karmide kepidistripliinile lisandusid ranged karistused igasuguse üleastumise puhul.

Nii talupsegade kui soldatite üldist meelepaha põhjustasid nn. «rõjaväelised asundused», mis leodi üle kogu maa. Pärast külad kuulutati rõjaväelisteks asundusteks, nende meessoost elanikud eluaegsiks soldatiteks, kes rõjaväestusele kõlval pidid tegema põlluharimistega. Rõjaliste asulate elanikud saigi avaldada rahulolematust ja tõusid üles.

Tulevaste desabristid suhtusid sellele Aleksander I ja Frankšjuri reaktsionilisele ettevõttele eitavalt.

Oktoobris 1820. aastal toimus Semjonovski polgu väljavastumine, mida põhjustas soldatite toores kohtlemine juhtkonna poolt. Selle vana kaardiväepolgu šefiks oli imperaator Aleksander I ise. Kreenlinna kindluse suhted rahutusest osavõtnuile tundrid kaasa paljud vene inimesed. Vaatamata valituse repressioonidele nende vastu, kes tundrid kaasa «mässajale», A. Bestužev külastas vangisviibijaid, võtnud selleks 2-päevase puhkuse ette-käändel külastada venda Pjotrit, kes teenis tollal Kreenlinna sadamaväelena juures.¹

Semjonovski karistati, nende pola formeeriti ümber, ohvitserkonnas viidi läbi puhastus.

Ardelkonna parimad esindajad, kellede hulgas oli ka Aleksander Bestužev, said aru, et

С.А. Обершукнова. А.А. Бестужев-Маршукский и его роль в гусарском генеральском, негуманитарном «беге из неволи», л. 411.

tsarism ja pärisorjus ei vasta Venemaa rahvuslike arengu huvidele. Sellest, et Venemaast saaks esirindlinn maa, et õitsennid maa majanduselu, haridus, teadus ja kunst, tulid hävitada tsarivalitsus ja pärisorjus. Seda selle eesmärgile nad nägid salaühingute loomises ja sõjalises pöördes.

3

Aleksander Bestužev oli hülgar reputatsioon ohvitserina, samuti teravmeelse, huvitava ja originaalse literaadina. Tema jälgitakse, poleemilis kriitilisi artikleid, kuulutati avaldand meeleldi tolle aja parimad ajakirjad.

1821. aastal puhkenid revolutsioonilised riidumised Kreekas ja Piemontes. Leibachis toimus valitsuse kohtumine, kus nende Riha liit otsustas teostada karistusekspeditsiooni rahutute rahvaste vastu. Kindral A. P. Gernolov kutsuti Vene-Austria vägede ülemjuhatajaks Itaalias. Mais 1821 lahkus kaardivägi Peterburist. Selle ülesandeks oli ka A. Bestužev. Kuid juba retke kolmandal päeval kuuldi revolutsiooni lõppemisest Piemontes. Väed paigutati Leedu miladuse. Pärast manöövreid määrati dragunid talvenõukusse Minski lähedale. Bestužev õppis

poola keelt, tutvus poola kirjandusega. Tegeli nähti teda ka poola aadlike seltsuonnas. 1822. a. algul saabus ta tagasi oma kodulinna Peterburi.

Peterburis võeti teda vastu väga armastusväärselt. Aleksander Bestužeri esivanemid nimetasid ja rikkaste inimeste majade usud reos tema määramisega 5. mail 1822. a. teede ülemvalitsuse kindral-leitnant Betancourt'i adjutandiks. Kindral-leitnant Betancourt pärines Hispaaniast - Madridist. Ta kutsuti Venemaale T. M. Muravjov-Apostoli¹ poolt, kelle isa oli Bestužerite vana tuttav. Betancourt oli silmapaistev arhitekt, impeerator pooldas teda väga ja talle oli kindlustatud õunonna juures kõrge palga. 1823. a. aga langus Betancourt isarõnnukusse ning tema koht anti keisrinna Maria Fedorovna vennale, Württembergi hertsogile. Aleksander Bestužer jätkas teenistust adjutandina uue teede ülemvalitsuse juures.

4

Aleksander Bestužeri, tulevase disabristi, kirjandusliku tegevus algas 1818. aastal, kui ta oli natuke üle kaheksimehe aasta vana ja teenis

¹ Muravjov-Apostol, Ivan Matvejevitš (1765-1851) - kirjanik, aadlik.

² C. Тоньков. Бесмыслие / Мемуары, кн. 67.

ihukaardiväe põlgus. Kirjandusliku tegemise puhen-
das ta palju aega ja jõudu. Bestužeri kirjanduslin-
looming on tihedalt seotud demokraatlike ideedega võitle-
mise isevalitsuse ja pärisorjuse vastu.

N. G. Mordovtšenko cēšonas A. A. Bestužev-Marlinski "Lūlētuste kogle" jaotab tema bēdīgu kolme svarīgākā perioda:

I periood hõlmab aastad 1818-1822, millal Bestužev otsis teid kirjanduse ja tegutses poeedina, publitsistina ning kriitikuna.

II periood - aastad 1823-1825. A. Bestužev astus romantismi positsioonidele, astus denabristide Põhjaühingusse ning töötas kriitikuna ja prosaistina.

III ja viimane periood hõlmab aastad 1826-1837, kui Pestušev kandis karistust demabristide liikumisest osavõtu eest. Sel perioodil ta tegeles lihtsast aega poesiaga, siis aga tegutses põhiliselt prosaistina ja kriitikuna.¹

Juba 1818. aastal H. Bestužev karatses välja anda kirjanduslik-politilist ajakirja "Землепись" (mitoloogilise kevadjumalanna nime järgi), kuid Peterburi tsensuurikomitee ei andnud selleks luba. H. Bestužev aga sai nime varsti tuntuks oma teravate kriitiliste artiklite ja retsensioonidega, milliseid

ta kannas süstemaatiliselt avaldama Peterburi perioodilistes väljaannetes. Mis andis ta oma vastastele tunduvaid hoope. Vaatamata mõningatele puudustele, vastuväärirustele, ebaselgusele, püüdis autor iseseisvalt otsustada raieldavate küsimuste üle.

Üheaegselt kirjanduslik-kriitilise tegevusega kannas ka Aleksander Bestužeri vabadusarmastuslikund meeleolud. Juba espool sai märgitud, et pärast Semjonovni polgu ühistõunu sügisel 1820. a. Bestužer külastas Semjonovlani Kreenlinna, kus nad viibisid enne äravõtmist Irbaborgi kindlusesse. Bestužeri sõpradest, kelledega teda sidunud vabamõttelised ideed, tuleb eluõige nimetada poeet A. V. Krenitrõnit, Praazide korpuse kannandikku, kes oli noorte vabamõttelejate ringi organisator ja kellele oli muuseas lähedane J. A. Barjatõnski¹, kes juba 1816. a. oli väljaheidatud korpusest ja tagandatud meameheks. Väli aastat hiljem (1820. a.) oravõetu eest praazide nn. Arsenjeri määmist tagandati meameheks ka Krenitrõn. Võib arvata, et Krenitrõni ja Barjatõnski kaudu Bestužer lähenes ka teistele poetidile, näiteks Delvigile. A. Bestužeri tutvuse alguse kohta A. S. Puškiniga pole kindlaid andmeid. Kirjavahetus nende vahel sai aga alguse 1822. aastal.²

Barjatõnski, Jevgeni Abramovitš (1800-1844) – poeet.

A. A. Бестужев-Марлинский. Соправне смышломъ. Вспомыну-
ка члена А. У. Мордобруна, кн. VII.

Aleksander Bestuževil kinnisid sidemed ka teatri ringkondadega, kuivõrd tema kaas esimest kätt kirjutavat artiklit olid pühendatud draamateostele.

1820. aastal astus A. Bestužev, nagu espool nimetasin, Peterburis tegutsevatesse kirjanduseühingusse.

Sanati-Peterburi Kirjanduse, Teaduste ja Kunstide Amastajate ühing oli rajatud 1801. a. ja selle liikmeskonna moodustasid alguil A. N. Radistševi õpilased ja poolehoidjad: I. P. Pnin, I. M. Born, V. V. Popugajev, N. F. Ostolopov, N. A. Radistšev (A. N. Radistševi poeg), aga ka A. K. Vostokov, D. I. Jazõnov, K. N. Batjušov jt.

Ühingu tegevus peegeldas Vene ühiskondliku elu mõningast clarumist XIX saj. algul, olles aastail 1801-1807 esirindliku demokraatliku mõtte tsentrumiks. Juhtivat osa etendasid kirjamehed, kes eitavalte rihtunud kehtivasse riigikorras (Pnin, Born, Popugajev jt.) ja kritiseerisid seda oma teostes. Ühingu paremaks tiiba kuulusid D. I. Jazõnov, A. J. Izmailov, S. P. Kamenov jt. Need tüüpilised aadlike inimesed olid vähe huvitatud ühiskondlikest probleemidest ja püüdnud ühingu liikmete tähelepanu juhtida eranditult kirjanduslike küsimuste valdkonda.

Ühingu I perioodi tegevus oli avar ja mitmekülgne. Tema koosseisul leeti ette teoseid filosoofia, ajaloost ja poliitika alalt.

1807. aasta kirjapaisku sai ühingu etteotsa D. I. Jasõkov, kes oli kaugel demokraatlikest vaadetest. Ühingu tegevus naostas oma tähtsuse ja 1813. a. katnes see ajutiselt. 1816. a. elustus Lant-Peterburi Kirjanduse, Teaduste ja Kunstide Armastajate Ühingu tegevus uuesti A. J. Zamailovi juhtimisel. Selleks ajaks olid välja langenud enam-demokraatlike vaadetega liikmed. Moodustus olemuselt uus ühing, mis eksisteeris kuni märtsikuni 1825. aastal, avaldamata soovustavat mõju kirjanduslikule ja poliitilisele elule Venemaal.⁴

Koospi teise iseloomuga oli Vene Kirjanduse Armastajate Vaba Ühing, mille liikmeks sai Aleksander Bestužev 15. novembril 1820. aastal. See ühing asutati 1816. a. ja tulevased demabristid muutsid selle oma kirjanduslikuks keskuseks. Ühingu alaliscus esimeheks sai 1819. aastal demabristlikus organisatsioonis «Külvale Liit» liige poeet F. N. Glinna (Peterburi kindralguberneri M. A. Miloradoviči adjutant). Vene Kirjanduse Armastajate Vaba Ühingu liikmeskonna hulgas me näeme K. F. Rõljovit, A. G. Kornilovitsit, W. K. Kichelbeckerit, N. I. Turgenevit, aga ka A. P. Gribojedorit ja paljusid teisi. Ühingu koosolekutel arutati sageli ühiskondliku-poliitilisi küsimusi. Tema tegevus kutus esile teravaid kallalutunge reaktsionistlike kirjanike poolt. Pärast demabristide

lühisaraamist ühine oli sunnitud katkestama oma tegevuse.¹

Aleksander Aleksandrovits Bestužev andis järgmise hinnangu sellele kirjanduslikule ühendusele:
 «Avalik lugemine kirjanduslikes ühingutes, kutrudes
 erile võistluse noorte kirjanike vahel, arendab publiku
 maitset kodumaise kirjanduse alal. Tageli need, kes
 võitnud siia, et tein vaadata või ennast näidata,
 pöördunud koju tagasi mitte arusaamadega ja karmide
 lugemishimuga.»²

1821. aastal avaldati A. Bestuževi esimene
 ilukirjanduslik teos «Reis Revelisse» pseudonüümis
 «Marliniski» all. Selles ajaks oli ta kujunenud
 rendunud romantikuks. «Reis Revelisse» on n.-ö.
 üleminekuteos: ta on kohati katkendlik, ebajärjekindel,
 kuid selles näitab end autor ajaloalise materjali
 hea tundjana.

Sellest teosest alates kujunes nagu kaks riigilis-
 temaatilist liini: esimene trüklisse kuuluvad jutud
 ja jutustused, mis on seotud vanaajaga, nagu
 «Lühine kaardiväeohvitseri päevikust (1821-1823)», «Öö
 laeval» (1822), «Roman ja Olga» (1823), «Reetur» (1825)
 ja hiljem «Reövõitkud» (1831). Teise trüklisse kuuluvad
 ajaloolised jutustused, mis põhinevad Baltikumi

5 C 9, m. 9, lk. 54.

А. Бестужев-Марлинский. Сочинения в двух томах, т. 2,
 Москва 1958, lk. 543.

materjalidele: «Mehauseni loss» (1824), «Eisni loss» (1825),
«Reveli turnir» (1825) jt. ¹

H. A. Bestužev-Marliniski ajaloolised jutustused, aga ka teiste dekabristide teosed, näiteks H. F. Rõljovi «Mõtteid», annavad tunnistust sellest, kui võrd ulatuslik ja puur oli dekabristide huvi vene rahva ajaloolise mineviku vastu. — Siinda minevikku, näha temas analoogiat kaasaja jaoks, rääkisid dekabristid, on vajalik sellis, et õigesti lahendada kaasaegselt vabadusvõitluse ülesandeid.

Niiud peatume lähemalt Bestužev-Marliniski nimel belletristlikul teosel «Reis Revelisse», kuna see käsitleb lõiku meie kodumaa ajaloolisest minevikust — keskaegsest Eesti- ja Liivimaaalt ranna röövrallutajate võimul all.

5

Lugeses H. Bestužev-Marliniski «Reisi Revelisse», pöördub mõte tahtmatult tema suure eelnäija A. N. Radištševi teose «Reis Peterburist Moskvasse» juurde. On ilmne, et H. Bestužev-Marliniski koostab A. N. Radištševi teost nii siselt kui vormilt, sest ka tema jutustab talurahva väljakannatamatult

H. Бестужев-Марлинский. Сочинения в двух томах. Бестужевская эпопея и др. Москва, т. 1, кн. XXIII - XXIV.

rasket olukorast ja mõistmine püramatust omavolist ning teeb seda samuti kirjade vormis postijaamadest.

A. N. Radištšev, kes oma raamatus andis vapustava pildi talurahva olukorast Venemaal, ei pöördunud seda kirjutades ainult ühe otsuse muljetega, vaid ta uuris sünnismaise talurahva olukorda kogu Vene imperiumi ääretul territooriumil.

Sel ajal, kui N. Radištšev kõige intensiivselt töötas oma teose "Reis Peterburist Moskvasse" kirjutamisel, oli ta Peterburi sadama tolliameti juhataja abiks. Tal kujunes sõprusvahukord sama tolliameti juhatajaga, Eestimaa kubermangust pärit oleva Hermann Dahliga, kel oli riikliku tagavara tähelepanekuid ja fante sünnismaiste talupoegade olukorast Eesti- ja Lääne-Venemaal.¹

Järgmised N. Radištševi sõnad käivad otseselt balti parunite kohta: « Seal võib näha aadli ahnust, rõõvimist, talupoegade pühaksid ja kaitsitud kerjuslikku sisukorda... Ahned metsloomad, tähtmatud kaanid, mis me jätame talupojale? Seda, mida me ei saa neilt võtta - õhu. Jah, ainult õhu. Tageli me võtame temalt mitte ainult maa annid, leiva ja ree, vaid isegi valguse... Seadus keelab võtta temalt elu. Kuid ainult korraga. Kuid palju võimalusi

1. Lepp. XIX sajandi ^{ven}keerindlin ühiskondlin mõte Eestist, ajakiri "Eesti Bolševik", #25, Tallinn 1951, lk. 33-34.

on aga võtta see temalt pinnamini! Ühel pool on pea-
aegu täielis võim, teisel pool - kaitsetu nõrkus. Sest mõistlik
on talupoja kohta radustegija, kohtunik, otuse täide-
rüja ja roori korral nõudja, kelle vastu kostja mitte
midagi ütelda ei tohi. See on ahelaiseneeditu saatus,
see on haisvase vangikongi heidetu saatus, see on üks
härga saatus...¹

Ja A. Bestužev-Marlini juttustus "Reis Berlinski"
annab tunnistust sellest, et autor ei pöördus ainult
otseste reisimuljitega. Näeme, et roor kaandiväehvitser
on põhjalikult tutvunud Baltikumi ajalooga. Ta
ise märkis: "... tuleb õppida, et karmiselt rääkida."²

Ja tõepoolest - juba 1818. aastal Bestužev
hakkas uurima Baltimaade ajalugu ja avaldas
veel samal aastal ajakirjas "Lõn Otčestva" tõlke
krahv Franz Gabriel von Brey teost "Очерок
кратчайшей истории Лифляндии с кратким
описанием ее общества" (1817). Bestužev
valis katkendi teose kolmandast köitest, milles
räägiti kaasaaja eesti ja läti talupoegade elu-
olust: nende välimusest, riitustest, talupoegade
elamist, kommetest, rahvapidustustest, mida saatsid
rahvalaulud ja tantsud. Tõenäoliselt see teos
liivlastest ja eestlastest oli valgustusideede epohhi

1. Ladištšev. Reis Peterburist Moskvasse, Tallinn 1958, lk. 182.

2. А. А. Бестужев-Марлинский. Поездка в Петербург, СПб 1821, lk. 21.

mõju all ja valgustas feodalismi negatiivseid külgi. A. Bestužev - Marlini tööle lõpuosa ei avaldatud trükkis, kuna tsensuur ei lasknud seda läbi, sest selles räägiti pärisorjusest.⁴

Õppides tundma Eesti- ja Liiwimaa ajalugu, Aleksander Bestužev põhiliselt toetus kroonikatele. Sellest annab tunnistust jutustuse «Reis Berliini» autori viies kiri oma sõbrale, mis kujutab endast Liiwimaa ajaloo lühikest konspekti. Sellest kirjast on näha, et ta tundis Balthasar Russowi «Liiwimaa kroonikat» (1578), aga samuti ka Christian Velchi «Liiwimaa ajalugu» (1695). Bestužev - Marlini kogus Liiwimaa kroonikast neid ajalooliinide fakte, mis näitavad eestlaste ja liivlaste ühist võitlust saksa-rootsi võõrvalitsejate vastu. B. Russowi kroonikas Bestuževit eriti vapustanud pildid, mis valgustavad talupoegade olukorda ja feodaalide omavoli. Samal ajal Liiwimaa kroonikates ja baltisaksa historiograafide töödes oli palju tendentslikku ja reaktioonilist, solvavat eesti rahvale. A. Bestužev - Marlini ei saanud olla mitte teadlik Läti Henrichu kroonikast ja Liiwimaa vanemast rümkroonikast, kus on eriti selgesti esitatud ristiusuistlike ideoloogia. Nende kroonikate autorid ilustasid saksa ristisõdijate veriseid edusamme, lüüesid

3. Базаров. Очерки генерального суммария, Москва 1953, лк. 293-294.

otriavaltsid vastuvõlunid ja näitanid, et saasa rüütlid
tõid Liivimaa kultuuri, et rüütlid on jumala enda
poolt välja valitud.¹

Kirjeldades eu Eestimaa lüütrees värides
näitab rene kirjari, tulevane dekabrist, et saasa rüütli-
nissetung ja nende mitmesaja-aastane võimutsemine oli eesti
rahvale suureks õnnetus. Tä näitab, kuidas rüü-
vallutajad järn-järgult rikastunud Eesti talurahva
ebahimliku kurnamise arvel. «Alguses oli Liivi risti-
rüütli lipunärgas alandlikkus ja väemus, kuid pärast
nad jätsid need oma vasallide jaoks. [Bestužev nimetab
eesti talupoegi euslikult vasallideks. - E.M.] Vähtanid rüütli-
rüete lõuendi ja penunaha smalt kamfoti, nüs kalvi
ja lõpuks sameti vastu. Nad ehtisid oma naised
pärlite ja kalliste teemantidega, ise aga kaunistand
end mulsamini kuldketide kui raudrüetega.»²

Kõige selle juures ei olnud kaubanduslikust ja
rõjalisest külgist kuulus Liivimaa samal astmel
hariduse alal. «Kuldbrovaatide sära ja toreduse
hiilgus ei valgustanud rüütli, mõisnike ja
vaimulike meeli, kes pühendavad toores harima-
tuses.»³

Sellega A. Bestužev-Marlinski paljastab
väljamõeldist saasa parunite a kultuurilisest missioonist.

1. Базанов. Вепсе генералмейстероу думепримеру, lk. 296-297.

2. А. А. Бестужев-Марлинский. Топография Печоры, lk. 68-69.

3. Скарсманс, lk. 69.

Eestimaa. Tema nimipaatiad olid rõhutatud eesti talupoegade poolt, mit ka üldjäreldus vaadates Läävima minerikule: «Alalised pidustused valitsenid linnades ja lomsides, alalised pisanad küladis.

Mannide, tööde ja sõdade kogu raskus langus vaeste Eesti elanike õlgadele, keda omanikud piinavad nagu oli tujiv.»¹ «Püütlite fedaalse rõimus ajal Eesti üle olenes alamate elu ja nimm omanike tahtest.»²

A. Bestužev-Marlinski võrdleb Eesti talurahva olukorda Vana-Kreka ajade olukorraga: «... valgid rüütlid piinavad oma talupoegi otsekui helesõde; vaenlased võtnud neilt, mida suutnud, omanikud, mida tahtnud, nad tahtnud aga kõike. Iga mõis oli loss, iga loss oli kindlus, nende müürid kerkisid vasallide [st. talupoegade - E.M.] kätetööna, vasallidel aga polnud hurnisust, kuhu panna oma pead, ja nende pisanad hümnitavad härraste põlde.»³

Läävima kroonikad kätitledavad mitte-piisaralt ja tendentslikult ka rahvalõikumisi, rahva vabastusvõitlust. Ainult Rumori kroonikast sai Bestužev mõningaid talle vajalikke teateid ja fakte. Nii näitens räägib ta suurest talurahva üles-
tõusust 1243. aastal: «1243. aastal eestlased, ärritatud oma nime valitsjate rõhumisest,

1. Бестужев-Марлинский. Топографическое описание, кн. II.

2. Lealšamas, кн. 85.

3. Lealšamas, кн. 115.

heiskanid vabaduselipu... Umbes kann tuhat mõiskikku ja riütlit maanid peadega oma julmuse eest.¹

Siin on ilmselt tegemist esitusega või trüki-
reaga. Bestužev-Marlinni jutustab tegelikult
nõrimest talurahva rahutusest 1343.-1345. aastail -
Jüriööst.

Lüvimaa nüundmustele läheneb A. Bestužev-
Marlinni kui demabrist, vabaduse kaitsja, rõhutatud
rahvaste sõber, ja selles seisneb tema teene ning põhi-
line erinevus baltisaksa historiograafidest, kes
ülistanud vastuvõlunid erinevate hõimude vahel
ja lahendanid retsiaalsed vastuvõlud mitte eesti
talurahva kannus. On selge, et «Reis Reveline»
ei vii teadusliku traktadi tähendust, et ta
ei nanda võistelda ajalooliste kresoniskatega.
Jutt on «reisidest» kirjanduses. — Selles žanris
Bestužev-Marlinni raarutas palju. Tema märk-
mites puuduvad vanaaega ülistavad kujut-
lused, mistõttu «Reis Reveline» poleemiliselt on
nuunatud nende historiograafide vastu, kes
pidanud fodaalaja Lüvimaad «maapealse
paradiisi» ajaks.²

Vaevolt võib nõustuda J. J. Zetise
arvamusega, et Aleksander Bestužev oma

1. А. Бестужев-Марлинский. Творения в Петерб., кн. 56.

2. Там же. Очерки генеральной истории земледелия, кн. 301.

ajaloolistes jutustustes andis ilustatud kujutluse Liiwimaa vanaajast.¹ Teima jutustustes puudub rüütelkonna idealiseerimine.²

H. Bestužev-Marlini vaated Liiwimaale olid oma aja kohta progressiivsed, nad vastasid vene ühiskonna esirindliku ora huvidele, eestlaste ja lätlaste huvidele, kes olid alati olnud sõbralikes suhtes vene rahvaga. Tä valgustab Vene-Eesti suhteid erinevalt baltisaksa historiograafiast, lugedes Eesti- ja Liiwimaa liidendamist Venemaaga ajalooliselt õiglasuks aktiks:

« Sellest ajast Eestimaa tunneb mõnu häirimatust rahust, ja Perek ei ole näinud vaenulikkust mitte oma ümbruskonna nurmedel.»³ Eesti ja Läti olid päästitud saasa-rootsi interventiionist.

H. Bestuževi reis langus aega, millal alles hiljuti oli kaotatud pärisõigus Eesti (1816) ja Liiwimaale (1819). Vene esirindlikud ringkonnad tervitasid Baltikumis talupoegade vabastamist ja soovisid taolisi ottsiaalseid ümberkujundusi näha ka oma kodumaal. Kuigi Venemaa talupoegadele, vene feodalismile Bestužev-Marlini

1. Зыме. Ореку по мемориапфну Ламбу, т. I, Рина 1949, лк. 140.

2. С. С. Брок. Мемориапфне брассеу генералфисмов, Москва-Ленинград 1958, лк. 1223.

3. А. А. Беммел-Мариневский. Твореда к Ретерб, лк. 67.

ei räägi otselt, vaid kaudselt, Eesti- ja Liiwimaa
olukorra tõetruu kujutamise kaudu, võis vene
lugija teha õigeid järeldusi Venemaa tegelikkuse kohta.

23. mail 1821. aastal, kaardiväe viibimise ajal läänekubermangudes, A. Bestužev-Marliniski lõpetas ka oma teise Liivimaa ainetel kirjutatud jutustuse - „Wendide lask“. Muide kaardiväe koosseisus oli ka N. Murawjov, kes sel ajal töötas oma Konstitutsiooni projekti koostamisel. Kümme päeva pärast jutustuse lõpetamist, 2. juunil 1821. a., Bestužev kirjutas oma emale Witubni kubermangust: „Siinult mahju on vaadata härraste talupoegi, lätlan ja poolakaid ja oraliselt venelani, kes niin on kõik vaskohnikud - flippooland. Mitte ühelgi pole inimlikku vägu - kahvatus, rõhnad, püüatus... Võite enesle ette kujutada nende olukorda.“

Jutustused on kujutatud julma ristiriitluse ordu
magistrit Winno von Rohrbrachi, kes peab talupoegi «pool-
inimesteks». A. Bestužev ei säästa fodaale, kuid ta ei mõi,
et sotriaalne konflikt laheneks rahva tahtega: kättemaksjana
esineb «õilis rüütel» Wiegberg von Serrat, aga mitte lihtne eesti
talupoeg, kes tapab tiranni. Bestužev ei hinda üle Wiegbergi
tegu, sest ta mõistab, et ühe tiranni tapmine ei kõiguta
 veel fodalismi aluseid: «Magistrit ei oleand enam, kuid temas
rõim jäi, omanõukulu tapja, käristatud pünadest, mõi rattab.»²

⁴ Гл. В. Базанов. Вирши декабристской литературы, кн. 313-314.

² А.А. Бестужев-Маринский. Соусковия в глыбе толмача,
т. 1, л. 45.

6

Aleksander Bestužev kilastas sageli Vene Kirjanduse Armastajate Vaba Ühingu koosolekuid, mille liikmeks ta valiti 1820. aasta lõpul. Sellele ühingusse astus ka tema vend Nikolai, kelle nimest ilmus 1821. a. jutustus "Märmed Hollandist 1815. aastal". Siin tutvus A. Bestužev maikuus 1822 L.F. Rõljeviga, kelle "Mõtteid" ta huviga luges. Staagu teada, see tutvus, hiljem sõprus Rõljeviga, etendand otsustavat osa A. Bestuževi poliitilise saatusel kujunemisel.

Aleksander Bestužev ja Kondrati Rõljev hakkasid koos välja andma dekabristlike almanahhi "Poljarnaja Zvezda", mille esimene number ilmus 1823. aastal. Almanahhile tegid kaastööd peaaegu kõin tolle aja "suured": A. P. Puškin, A. P. Gribojedov, J. A. Krõlov, V. A. Žukovski, P. A. Vyazemski, J. A. Baratinski jt.¹ Almanahhil oli ennesuulmatu ja sininägematu menu.

"Poljarnaja Zvezda" kujunes dekabristlike propaganda väljendusorganiks, ontades rõimsat abi revolutsioonilis-patriootliku raimu välja-

¹ БСЭ, т. 34, Москва 1955, л. 119.

kujundamiseks noores põlvkonnas. Tema ideoloogia – võitlus pärisorjuse ja isevalitusega. On imestama-panev, kuidas almanahh, noorele suutud tsensuuri poolt, muutis nii palju teha revolutsioonilise propaganda hüvaks.

Aleksander Bestužev-Marliniski avaldas „Poljarnaja Zvezda“ esimeses numbris ulatusliku kriitilise artikli „Põlvkonnale ja uuele kirjandusele Venemaal“, mille põhiosa oli pühendatud viimase viieteistkümneme aasta kirjanduse iseloomustamisele. Ülevaates annab ta nügavalt läbimõeldud kontseptsiooni uuele vene kirjandusele, mille alguseks ta loeb 1812. aastat. Artikli eesmärgiks oli äratada patriotismi ja vabadusarmastustunde meelolusid, mobiliseerida kirjandust võitlusele isevalituse ja pärisorjuse vastu.

Almanahhi samas numbris avaldas f. Bestužev-Marliniski ka kaks jutustust: „Roman ja belga“ ning „Õhtu välilaaagris“.

Ajalooline jutustus „Roman ja belga“ on kirjutatud Novgorodi ainetel. Lühendmünd, mida jutustuses käsitletakse, kuuluvad vahetult XV saj. lõppu, kui suhted Novgorodi ja Moskva vahel olid viti pingelised.

Novgorodi bojaaride vabariigis nägid denabristid vaba riigi esmaju, mida juhtisid

rahva poolt valitud esindajad. Juhistuses on antud vabja sõjamehe ja lauliku Romani kuju, kes on valmis ohverdama enda elu ja isikliku heaolu Nõrgorodi eest Moskva ja Leedu nunnivürstide vastu. Autorile sümpatiseerib Nõrgorodi mees, kellega oli suur sõim: Nõrgorodi väljaminek lahendatakse ja otsustatakse tähtsaid küsimusi. Romani kõned on täis vabadusarmastust ja kõrget patriotismi.

Kummarlumine Novgorodi reetse es
ei lasknud Aleksander Bestužev õigesti aru
saada klassivõitlusest Novgorodis. Ta nagu
unustas, et Novgorod polnud tegelikult demokraat-
lik vabariik, vaid bojaaride oligarkhia vaba-
riik. Küigi sisemisi lahkheliseid ta mõistis mitsalt,
nähes neis vaid võitluse väljendust bojaaride või
bojaaride ja kaubanduslike ringkondade vahel.
Samuti, tundes tõsist kahetust reetse liivi deerimisest,
Bestužev ei osanud mõista Novgorodi liitmise täht-
sust Monvaga XV sajandi lõpul. Tema, nagu teisedki
aadlikest revolutsionäärid, kes olid isevalitrusliku kora
resolutsed vastased, ei saanud aru, et tsentraliseeritud
küigi kujunemisprotsessis absolutistlik võim oli prognoosiv-
seks elementiks.⁴

Kontseptrioonilt oli jutuostus muunatud Karamzini

ja teiste aadliideoloogide vastu.

Novgorodi jutustusele on lähedane "Leheke maadivõeshritsuri päevikust" (1821-1823), mis on pühendatud Jäälahingule. Selles Bestužev-Marliniski löi lütopimi põhjal värsides Aleksander Nevski heroilise kuju. "Leheke..." näitab, et Marliniski tundis ka Pihuva ajalugu hästi.

Olles jälginud hoolikalt Aleksander Bestužev-Marliniski elu ja tegevust kuni 1823. aastani, me näeme, et ta oma vaadetelt on kujunenud neendunud isevalitsuslik- pärisorjusliku korra vastaseks. Ja mitte ainult seda. Ta väljendab oma vaateid ka avalikult — trükkisõnas, s.o. oma jutustustes ja kirjandusliku-kriitilistes artiklites, tehes seda revolutsioonilise romantismi poontrioonidelt.

1823. aasta II poolel, kui Aleksander Bestužev-Marliniski sõber Kondrati Rõlejev, kes oli otsustanud end pühendada mõitlusele kehtiva ühiskondliku korraga, tegi temale ettepaneku astuda salaorganisatsiooni liikmeks, mis ta nõustus sellega meelildi.

II peatükk

Aleksander Bestužev - Marliniski
Põhjaühingus
(1823-1825)

1

Revolutsioonielises kodanlikus ajaloonirjanduses valitses arvamus, et Aleksander Bestuževi osavõtt radlikest revolutsionääride salaiühingu tegevusest oli juhuslik. Kodanlikud uurijad nägid A. Bestuževis eelnõige kirjamehe, oma aja populaarsete romaanide ja jutustuste autorit. Tema poliitilisi vaateid ja tegevust salaiühingus hinnati aga ebaõigelt.

Kõige tähtsama olemasolevatest kodanlike autorite töödest A. A. Bestužev - Marliniski kohta on kirjutanud akadeemik N. A. Kotljarevski teoses "Denabristid vürst A. I. Gdojovski ja A. A. Bestužev - Marliniski".

Kui kodanlikus historiograafias erindajas, ta ainult lihidelt valgustab nimetatud teoses A. Bestuževi osavõttu salaiühingust, valgustab asjuures

katäpselt ja rigaselt. N. A. Kotljarevski järgi
 Alexander Bestužev oli juhuslik salavõõlingu lüge,
 kelle jaoks « poliitiline mõte ei olnud. Hädataarvi-
 likusd vaimusis vajadus. »¹

Vastuväärkirusnd Bestuževi vaadates
 vabariigile ja tsariri perenonna saatusile pärast
 riigipöörut sob ta « banindlate vaaditaga,
 mitte tõise lähenemisega ajale. »²

Alexander Bestuževi osavõttu ülestõusust
 N. Kotljarevski loeb mitte tema poliitiliste reendu-
 muste resultaatiks, vaid ainult patriotismi vähen-
 duseks, mis puhkes otseselt võimaliku Poola lahu-
 lõõmise mõtte puhul Venemaast, juhul kui mur-
 virst Konstantin tõepoolest loobub troonist. »³

N. Kotljarevski järgi A. Bestužev pärast 14. dts.
 1825. a. pöördus taas oma kirjanduslikku tegevuse
 juurde.

V. J. Bogutšanski lähenib tõsisemalt
 Alexander Bestuževi poliitilise tegevuse uurimisele.
 Artiklis « Bestuževite perenond » ta jõuab järe-
 lusele, et A. Bestužev polnud juhuslik osavõtja
 ülestõusust Senati väjaskul, vaid ta kuulus
 salavõõlingusse täiesti teadlikult. »⁴

Н. Комражевский. Докладъ кн. А. И. Оболенский и А. А.

Безмыслов-Маринский, СГБ 1907, кн. 124.

Саломас, кн. 130.

Саломас, кн. 129.

Пот. С. А. Общественная. А. А. Безмыслов-Маринский и на роль в гл. истории
 государства, особенно « Буря из неопределенности », кн. 405.

M. V. Gernemi, kes valgustab A. Bestuževi biograafiat tema Siberis asumise perioodil, ei eita tema aktiivset osavõttu salaihingust, kuid seab selle Bestuževi iseloomuomadustega: tema kergesti nüttiva iseloomuga, tahtega välja paista jne.¹

Siis, aga erandiselt lihtsuse iseloomustuse Alexander Bestuževi poliitilisele tegevusele annab N. L. Stepanov essõnas A. Marlinski "Valitud jutustustele", aga ka essõnas tema kirjadele P. A. Vjazemskile (1823-1825)². Tama-niisuguse iseloomuga on ka J. Paranovi töö "Bestužev-Marlinski asumisel Jakutsis", kust rõhutab, et Alexander Bestužev oli üks tähtsamaid ja aktiivsemaid salaihingu liikmeid.³

Kümnendal ajal välja antud M. V. Viskina⁴ ja K. Ansjonovi⁵ monograafiates ainult mööda minnes on välgitud A. A. Bestuževist. Võib kohata ka oma aja äraelanud seisukohti Bestuževi tegevuse kohta. Nii K. Pigarevi raamatust "Rõlejeri elu" me võime lugeda: "Bestuževil oli kaldumus keeda äärmisest pahameelst ja põleda vaimustusest, aga ta jätkus kiiresti ja poliitiline tegevus polnud talle mõistuse

1. Семенов. Александр Бестужев в Якутске ^{азиат} и Якутский восток, т. 87, Москва 1870, л. 220.

2. Александр-Марлинский II, книга первая, Москва 1956, л. 191.

3. Паранов. Якутская ссылка Бестужева-Марлинского, поэзия. Александр на каторге и в ссылке, Москва 1925, л. 250.

4. В. Н. Никитина. События декабристов, т. I-II, Москва 1955.

5. Аксенов. Северная ссылка декабристов, Ленинград 1951.

ja südame vajaduseks . . . ta polenud kindlalt
kõiksiks uurivaks teoseks.”⁴

Tegelikult Aleksander Bestužev-Marlinski
oli väljapaistev dekabrist, sellest annavad tunnis-
tust tema elust ja tegevusest säilinud materjalid.

Lühimuses Aleksander Bestuževi astumise
aja kohta Põhjaaiahinguse pole senini saavutatud
üksmelt. Lida uurijaid, nagu N. Kotljarevski,
V. Vasiljev, J. Taramov, N. Stepanov, I. Golubov,
N. Mordovtšenko, K. Pigarev, V. Baranov jt. märgivad,
et A. Bestužev astus salaaiahingusse 1824. aastal.

Sama seisukoht esineb ka Suures Nõukogu
Entsüklopeedias, kus on märgitud, et staabikapten
A. Bestužev astus Põhjaaiahingusse 1824. a.⁵ See
väide põhineb Bestuževi isikule tunnistusele, mis
on: „Nüü unelmad jäid unelmateks minu 1824.
aastani, millal tema [Rõljov-č.m.] ütles mulle, et
on olemas salaaiahing, kuhu ta on juba vastu
võetud ja kuhu võtab vastu mind.”⁶ I. A. Bogja-
nikova oma uurimuses „A. A. Bestužev-Marlinski
ja tema osa dekabristide liikumises, mis, muide,
on üks uusimaid uurimusi, väidab, et Bestužev
astus Põhjaaiahingusse juba 1823. aasta teisel

1. Писарев. Жизнь Пущина, Москва 1947, л. 186.

2. СЗ, т. 5, Москва 1950, л. 96.

3. Н. Комаровский. Декабристы кр. А. А. Богданов и А. А.
Бестужев-Марлинский, СПб 1907, л. 126.

poolt.¹ Samaga nõustub ka M. M. Maslin nissejhatavas artiklis A. A. Bestužev-Marlini "Teostele" (kahes köites).²

S. A. Gersjannikova tõestab oma seisukohta juurdlusmaterjalide alusel, tehes järeldusi A. Bestuževi hilisematele tunnistustele, samuti teatud M. Muravjov-Apostoli, K. Rõljevi, J. Rištšini, J. Gbolenni tunnistustele kohtu es. Nende järgi A. Bestužev-Marlini võeti vastu Põhjaühingu seaduste pärast Rõljevit (ja tema poolt), kes astus salaorganisatsiooni 1823. a. algul.

Litruitud materjalide ja monograafiatega, töö kirjutajale tundub, et S. A. Gersjannikova seisukoht on õige.

2

Perioodil, millal Aleksander Bestužev-Marlini võeti vastu Põhjaühingu, aktiveerus selle organisatsiooni tegevus: teimuse programmi ja taktikaliste küsimuste revideerimine. Algas ühingu ideeline nihistumine, mõelduna eemaldunud revolutsioonilise töö juhtimisest, moodustus radikaalne tiib esotas K. F. Rõljeviga, ühe kõige silmapaistvama demabristliku liikumise ideoloogiga.

¹ С. А. Гвержанкова. А. А. Бестужев-Марлинский и его роль в движении декабристов, *Когнитивная наука и ее применение...*, кн. 413.

² А. А. Бестужев-Марлинский. Социальная в гл. 10. *Бестужевская статья К. К. Маслова*, кн. VIII.

Alexander Bestužev liitus ühingu radikaalse tiivaga. Luidas ta kujutas ette selle eesmärgi ja programmi? Ühingu eesmärkide kohta Bestužev ütles: «Ühingu eesmärgiks oli laiendada inim-õiguste mõistet ja aja jooksul neid Venemaal taastada.»¹ Sellest, misugust arvamust Bestužev-Marlini ki toetas talurahvaküsimuse lahendamisel, võib rääkida tinglikult, kuna materjalides ei ole säilinud andmeid. Arvatavasti oli ta talupöögadele maa jagamise poolt.² Teise demabristide programmi põhiküsimuse – isevalituse ja tulevase riigivormi küsimuse otsustamisel Bestužev lõppude lõpuks jõudis vabariiklikele postrioonidele.³

Teose riigivormi küsimusega kerkis küsimus tegutsemisvahendist vabariigi moodustamiseks. Demabristid arvasid, et vana korda saab võita ainult relvade abil ja seetõttu nende väljaarastumise pidi kandma sõjalise pöörde iseloomu. Pöörde praatilise ettevalmistamise käigus tuli lahendada probleem – misugune jõud teostab revolutsiooni? Enamikule demabristidele oli selge, et revolutsioon teenib rahva huvi, kuid nad meenutavad õudusga talurahva liikumisi ja nägid ette, et kui

1. М. В. Добряков-Занорбачев. Тайные общества геноцистов, Москва 1906, л. 219.
 2. С. А. Губернская. А. А. Бестужев-Марлинский и его роль в геноцистическом движении. Очерк из истории..., л. 414.
 3. Sealhambas.

võitluse lilitunud sunnismaised talupojad, mis revolutsioon omandab mõisnike - pärisorjapidajate habastamatu hävitamise iseloomu. Kõikide revolutsionäärid mõistsid, et nende salaorganisatsioonid ei suuda pidada oma kontrolli ja juhtimise all talupoegade mass. Siit tulenesi massilise talurahvalükkumise kartus. A.A. Bestužev ütles ühes tunnistuses: "Meie ülenõige kartus rahvarevolutsiooni..."¹

Kartus rahvarevolutsiooni, desabristid tahtsid riigipöörde teostamiseks kasutada armeed. Mõte sõjaväelise ülestõusust ühelt poolt nagu oleks määritunud Hispaania revolutsiooni kogemustega, kuid teiselt poolt — enamik desabriste olid ise ohvitserid ja nad arvasid, et sõjaväge, kui kuulsa massi on kergem välja tuua ja juhtida pöörde teostamisel.

Märgib, et desabristide ideoloogia terminina ei osanud lähendada põhilist vastulu adilline revolutsionis: revolutsioon pidi toimuma rahva nimel, kuid rahvast ennast kardeti selle kaasa tõmmata. Selles väljendub aadlirevolutsiooni püüatus ja põhialus, miks desabristide liikumine lõppes krakhiga.

Peatume nüüd A.A. Bestuževi tegurisel Põhja-
ühingus. Kida kodanlike uurijaid, sealhulgas
N. Kotljarski, mööduvad sellest minimusest vaiki-
des. Nad nõustuvad Bestuževi tunnistustega juurd-
luse näigus, millede ta püüdis luua pilti oma
täielisest teguristusest ja otsenii skeptilist suhtumi-
st ühinguks, selle eesmärgideks, nende realiseerimise
võimalustesse. Ilmselt on ka hilisem A. Bestuževi
biograaf P. Golubov läinud liimile, kuna ta
kirjutab, et Bestužev tundis üpris vähe huvi
sotsiaühingu ja selle tegurise vastu.¹

Olen aga järele viiga lugeda tõeks mõni
A. Bestuževi tunnistusi nohtuurijate ees. Tõna, nagu
paljud detabristid, püüdis ilmselt vähendada
ühingu jõudu, selle tähendust, enda osatõttu
sellest.

Ühes oma tunnistuses Bestužev kinnitab, et
ta aastat poolteist ei teadnud kedagi; välja
arvatud vürst Olenkit, ... vend Nikolaid, ... ja
eskirjade järgi ei uudishimutsenudni teada

¹ C. Толубов. Бесмыслие /Мартиненков/, кн. 183, 224 жм.

saada tein¹ 4. Mul olid ühingu sidemed ainult Rõljeriiga, 5 ütles ta ühes teises tunnistuses. 6 Raskes on nõustuda selliste kinnitustega: astunud ühingu, ta ei saanud mitte huvitada tema durt. Pealegi A. Bestužev hiljem oli sunnitud juurdlusel omads rötma, et range konspiratsioonireeglist, mille järgi iga uus liige tundis ainult seda isikut, kes teda vastu rötis, järjekindlalt kinni ei peetud. Bestuževi päevik 1824. aastal sisaldab rea demokraatide ^{ja isikute} nimeid, kelledega ta otsustelt suhtles ja kelledega oli tuttav. On esitatud mõningused nimed, nagu Oršitski, Muhhanov, Akulov, Puštšin, Torson, Batennov, Gribojedov, Pleštšev jt. Sel ajal (talvel 1824 - 1825) Alexander Bestužev elas koos W. Kichelbeckoriga vürst A. Odojerski korteris, mida loeti ühens valaühingu tähtsamaks keskuseks. Nõimelt siin võis ta kohtuda ühingu mõige aktiivsemate liikmetega, võtta osa nende vestlustest. Eriti palju viibis Bestužev K. Rõljeri suitskonnas, kelle korteris ta ka hiljem elas. Nad organiseerisid koos kirjanduslinke koolekuid, mida nimetati «vene einetes». Nende juures käisid «Poljarnaja Zvezda» kaastöölised. 3 Mihhail Bestužev märgib, et «vene einete» ajal

т. С. А. Оберкулова. А. А. Бестужев-Маринский и его роль в гласном движении, упомянуто «Орден из членов...», л. 416.

Галсамас.

Галсамас, л. 416-417.

räägiti harva poliitikast, aga iihingu asjadest—
mitte kunagi. Neist räägiti hiljem, kui kohale
jäid ainult iihingu liikmed.¹ Aleksander Bestužev,
muidugi, ka võttis osa neist kõnelustest.

Nüüsis, Aleksander Bestuževi tutvusringkond
salaiihingu liikmetega laienes tähelepanuväärset.
Ta ise võttis paljude salaiihingu koosseisu. Tema
poolt vastuvõetud liikmete arv hoopiski mitte ei
püüdnud A. Odojovskiga ja vend Potriga, nagu
ta tunnistas juurdusel.² Nii näiteks võttis ta
vastu ka oma teise venna Mihhaili. Sellest räägib
samuti Mihhail ise, märkides, et Aleksander so-
vitas tal mereväest ürduda kaardiväe nende
ürituse nimeks.³ Mihhail Bestužev viidigi üle
ihukaardiväe Monva polku, kelle väljastumine
14. detsembril 1825. aastal etendas silmapaistvat osa.
Genabristid Oršitmi ja Jamborits tunnistanid juurd-
luse, et nad võeti iihingusse A. Bestuževi poolt.
Kakhovski samuti räägib, et sõprus Bestuževiga
meelitas ta kuriteole. Lõpuks A. Bestužev ise tunnis-
tab, et ta on nüüdi paljude hukkamises.⁴

Aleksander Bestužev ja vürst Obolenski kinni-
tavad, et 1825. aasta algas Põhjaiihingu elus

воспоминания Бестужевых, кн. 61.

П. А. Вейншток. А. А. Бестужев-Маринский и его роль в гвардейском
генеральстве, догматизм и другие из истории..., кн. 417.

Воспоминания Бестужевых, кн. 59.

П. А. Вейншток. А. А. Бестужев-Маринский и его роль в гвардейском
генеральстве, догматизм и другие из истории..., кн. 417.

vaikselt, kuna paljud salaukingu liikmed olid Peterburist ära sõitnud: S. Trubetskoj oli Kiievis, Puštšin ja Narõškin - Moskvas, N. Turgenev - välismaal.

Täielikult polnud oluord kangeltsi selline. 1825. aasta oli üldiselt tormine aasta, millal viti K. Rõlejev arendas antiörsed tegevust, olles valitud Ülemduuma (või Duuma) liikmeks P. Trubetskoj asemele. A. Bestužev samuti lähenes juhtivale positsioonile ühingu. « Lõpuks, aprillikuus arvatavasti, Rõlejev ütles mulle, "kirjutas A. Bestužev, " et ma olen valitud Ülemduumasse. Ma võtsin selle [teate-t.m.] vastu väga ükskõikselt ja kuni septembrikuuni polnud nõudagi [koos-t.m.] selle liikmetega.⁴ Sellest Bestuževi väitest on sinni haaranud mitmed tema tegevuse uurijad, et tõestada tema ükskõiksust ühingu tegevuse suhtes või siis lihtsalt sellega tähistada tema muuluse algust Ülemduuma koosseisu. Sii näitens kirjutab S. Golubov, et A. Bestuževi valimine Ülemduumasse aprillis 1825. a., ei viinud teda välja ükskõiksusest ühingu tegevuse vastu ja teenistushüüdnused ei võimaldanud tal ora rõõta ka

К. Комаревский. Деятельность Кн. А. У. Оболенский и А. А. Бестужев-Марлинский, кн. 126-127.

selle koostlekkust.¹ J. Tarassov, M. Dobnar-Zapolski jt. tähistavad sellega A. Bestužeri kuuluvuse algust ülemduumasse, kuid samal ajal nad rõhustavad tema aktiivset tegevust ühingu huvides.²

Nende seisukohtadega ei nõustes I. A. Gvzjannikova, kes väidab, et A. Bestužer võis olla valitud ülemduumasse N. Muravjovi asemele, kes sõitis Peterburist ära septembris 1825. a. — Võib järeldada, et ta sai Duuma liikmeks mitte aprillis, vaid septembris, kui Peterburi olid jäänud ainult need selle liigist — K. Rõlejev ja J. Gbolenski.³ See seisukoht on kindlasti õigem, sest N. Muravjov sõitis Peterburist ära 12. septembril 1825. a.⁴ — seda entens.

Teisens — on rida tunnistusi, mis nõnelevad selle seisukoha kasuks. Nii J. Gbolenski ühes oma tunnistuses kinnitab, et A. Bestužerit Duumasse ei valitud, küll aga võeti vastu «ühinenute» hulgaist «reendunute» hulka, kellede õigused tähtsamate küsimuste otsustamisel võrdusid Duuma liikmete õigustega.⁵

Teises tunnistuses räägib Gbolenski ei etta A. Bestužeri kuuluvust Duuma koosseisu, aga

1. Толубов. Бесмыслие / Маринский /, л. 199.

2. Тарасов. Изумная сшибка Бесмыслие-Маринского, когунин «Двадцать» и кагунин «Бесмыслие», л. 250; М. В. Добнар-Запольский. Тарасов «Двадцать» гвдцисков, л. 255.

3. А. Гвзьянникова. А. А. Бесмыслие-Маринский и его роль в гвзьянни гвдцисков, когунин «Бесмыслие» из историч..., л. 420.

4. Толубов. Бесмыслие / Маринский /, л. 224.

5. А. Гвзьянникова. А. А. Бесмыслие-Маринский и его роль в гвзьянни гвдцисков, когунин «Бесмыслие» из историч..., л. 420.

ta astumist sellise peab septembris 1825.¹ Sellest võib teha järelduse, et algul A. Bestužev viidi üle «veendunute» ridadesse, kellel oli rida privileege, millest puudusid «iühinenud».

Prof. M. V. Dornar-Zapolski kirjutab:

«Ühingu liikmed jagunenid kahte ossa: esimene kandis «veendunute» nime, teine «pooldajate» ehk «iühinenute» [nimetust - t.m.]. Veendunud liikmete õigused sisid järgmises:

- 1) liikmete valimisõiguses Duumale;
- 2) õiguses võtta ühingu vastu uusi liikmeid;
- 3) õiguses nõuda Duumalt aruannet tema tegevuse kohta ja üldse ühingu olukorra kohta;
- 4) ilma ühingu kõigi veendunud liikmete nõusolekuta ei tohi Duuma võtta otsustavat abinõu tarvituse võtta;
- 5) «iühinenute» hulga «veendunute» hulga ei saa teisiti astuda, kui kõigi «veendunud» liikmete nõusolekul.»²

N. Gbolenski väitis, et Duuma valimistest pärast S. Prubitskoi ärasõitu võtnud ora. Pristsin, Naroškin ja, arvatavasti Alexander Bestužev.³ Järelikult A. Bestuževi ülevõmine «veendunute»

С. А. Беркунцова. А. А. Бестужев-Марлинский и его роль в гласном управлении, особенно в земском..., л. 421.

М. В. Добнар-Зановский. Пятилетнее управление гласным, л. 217.
Прим. С. А. Беркунцова. А. А. Бестужев-Марлинский и его роль в гласном управлении, особенно в земском..., л. 421.

hulka toimus tõenäoliselt 1825. aasta algul.

A. Bestuževit hakkati kantama informatsiooni saamiseks Moskva upraava kohta, mida juhtis Y. Puštšin. Tema rüü Moskvas aprillis-mais 1825.a. nunnivõrstinna Anna Pavlovna mehe, Branze printsi Wilhelmi, saatjana, kantati samuti ishinguhuvides.

Kevadel ja suvel 1825.a. salaišinguhu istungi-
tel inna sagedamini ja sagedamini arutati küsimusi
ülestõusu tähtsusest ja tsaariperenonna saatusest.
Aleksander Bestužev liitus seisukohaga, mille järgi
peeti vajalikuks tsaariperenonna hukkamist.

«Ma... arusin taolise arvamusel 1825.a. algul»,
mäenista.¹ Moskras pidi Bestužev tutvuma olu-
korraga Moskva upraavas, teada saama selle
valmisoleku tasemest ülestõusmis ja küsima
Puštšinilt tema seisukohta ülestõusmis alguse kohta.
A. Bestužev tunnistas juundluse, et ta nohtus Y.
Puštšiniga ainult ihe korra ja «tegevusest» rääkis
ka ainult ihe korra. Kuid tema Moskrast saa-
detud kirjadest K. Rõlejevile ilmneb, et ta sageli
nohtus Puštšiniga.²

Moskras A. Bestužev nohtas ka oma vana
nõpra, endist kaardiväeulaani, müüdnit Nõrni-

1. С.А. Введенскому. А.А. Бестужев-Марлинский и его роль в глупейшем
заговоре, издании, выпущен из печати...», л. 421. 2. На М.В. Добря-
ковскому, 11-е число отъезда генерала, л. 243.

3. Салсман, л. 421-422.

Nõrgorodi dragunipolgu waptunit A. Jakubowitsit, kes oli suundumas Peterburi.

Maiskuu lõpul 1825.a. A. Bestužev saabus tagasi. Ta tõi Moskwest teate upraava mittevalmisolekust tegevuseks. Bestužev järel saabus ka Jakubowits.

A. Jakubowits, kes oli tuntud oma erasordse wapruse poolest, oli väga keeravereeline ja tahtis «omal näil» kohe tegutseda. Ta väänis, et ta mitte mingisugused ikingu plaane ei tunnista ja oli valmis tsaari tapma otsekohe isikliku mättemaarmuse allust, et ta oli üleviidud kaardiväest armesse.

«Vapper kaukaaslane» viidi üle kaardiväest armesse sellepärast, et ta oli olnud suundandids Šeremetjev - Zavadovski duellil 1817.a., mis lõppes Šeremetjevi surmaga. Selle duelli teine suundandids oli A. Gribojedov, kes samuti pärast seda ontus Itta saadetuks.

Suure vaevaga suudeti A. Jakubowitsit vända selles, et ta liikkaks oma wawatuse eadari.¹

¹ M. B. Herkura. Dokumentne gwađfucmob, m. II, Moesba 1955, lk. 108.

Tamas küsimuses tuli algul veenda na
P. Kakhovskit, muigi hiljem osad vahetunid: Kakhovski
ei nõustunud taaristapmisega.

K. Rõlejev püüdis luua sidemeid Balti
mere laevastikuga, pidades vajalikuks selle maasa-
tõmbamise riigipöörde teostamisel. Suve jooksul 1825.a.
ta käis kaks korda Hroonlinnas, et tutvuda
maadruste meeltega. Ühest neist sõitudest saatsid
teda A. Bestužev, bdojovni, W. Kichilbucker, Bräitmi
ja Lavališin.¹ Elukõige lootis K. Rõlejev K. Torsoni
ja N. Bestuževile.

K. Torsoni oli küllaltki vähe pühendatud
Duuma plaanidele. Ta pooldas konstitutsioonilist
monarhiat ja ülestõusu eel hakkas märgatavalt
remalduma ühingu tegemisest, kartes revolutsiooni-
list pööret ja selle võimalikke tagajärgi.
Nikolai Bestužev läks oma vaadetelt temast
lahku: ta oli vabariiklikele korda pooldaja
ja Põhjaühingu aktiivne tegelane.

K. Rõlejevi plaanis oli ette nähtud, et
ülestõusu korral Peterburis haaravad K. Torsoni
ja N. Bestuževi salajärgu liikmete abiga võimu

С.А. Беляникова. А.А. Гречнев - Маршенин и его роль
в гоминианском движении, негуман. Времени и неопределенности..., л. 423.

Kroonlinnas. Mõlemad meremehed leidnud selle plaani olevat teostamatu.¹

Kavatseti luua sidemeid ka Kaskatiga, kuid sellest ei tulnud midagi välja.²

Teenistuskohustund, Vasõtu salajärgu tegevust koostööstas A. Bestužev edukalt kirjandusliku tegevusega, kui oma ühiskondliku tegevuse lahutamatu osaga.

4

«Poljarnaja Zvezda» 1824. ja 1825. aasta numbrites Aleksander Bestužev - Marlinni avaldas järjekordsed kriitilised artiklid vene kirjanduse kohta. Neist esimene kandis pealkirja «Pilk 1825. aasta kirjandusele». Selles autor pööras tähelepanu ajaloostele ja poliitilistele tingimustele, mis määrasid kirjanduse arengu ning mõjusid temale. Bestužev - Marlinni näitas, et «õhu juundevool» (s.o. vastava ühiskondliku olukorra) puudumine takistab kirjanduse arengut.

Teises — «Pilk 1824. ja 1825. aasta alguse vene kirjandusele» — Marlinni rõdis rahvusliku

С. А. Беркунска. А. А. Бестужев-Марлинский и его роль в развитии русской литературы, особенно «Группа из земорин...», с. 423.

algupära est ja oli igamuguse jäljendamise vastu. Kui artikli autor oma elnerates iilevaadetes ainult konstateeris kirjanduse ebarahuldavat olukorda, siis nüüd ta teravalt ja kindlalt arendab teesi, et Venemaal on kriitika, aga pole kirjandust ning põhjendas seda lühtluses iihisnondlik - ajaloolistest ja poliitilistest eetingimustest. Teistest kirjanduslikest nähtustest on A. Bestužer - Marlinssi iilevaates vaimustusega nimetatud A. Gribojedovi "Häda mõistuse pärast".⁴

A. Bestužeri tutvumine "Häda mõistuse pärast" autoriga teimus 23. juunil (5. juulil) 1824. aastal. En säilinud tema iilekirjutus: "olin Pitoride juures, õhtul tutvusin Muhkanovi juures Gribojedoriga."²

Aleksander Bestužer jutustab, et teda oli algal hoiatatud kirjaniku suhtes. "Jutustund tuntud duellist, mille juures ta oli sekundandina, anti mulle tema kohta edasi mustades värvides." Gribojedov "oli juba mitu kuud Peterburis, aga ma ei tahtnud temaga kokku puutuda, kuigi mul oli selleks mitte vähe ettepanekuid ja palju võimalusi."³ Neid Bestužeri^{õne} von nüüd võimalik täpsustada dateerimiseks: A. Gribojedov kohtus A. Bestužeriga Muhkanovi

A. A. Beemynb - Mapyueckuu. Coopame emucombopenuu.
Beemynb emucombopenuu A. A. Mapyueckuu, lu. XVII, XXI - XXII.

Int. M. B. Herkura. A. C. Gribojedov u genapueuu, uopame emucombopenuu,
Moemba 1951, lu. 385.

Beemynb emucombopenuu, lu. 523.

juures 23. juunil, s.o. täpselt oma Peterburi saabumise kahekümne kolmandal päeval, aga hoopiski mitte «mitme kuu» pärast.

Tutrus muutus sõpruseks pärast seda, kui Bestužev oli lugenud «Häda mõistuse pärast» näsi- kirja, mille ta sai Bulgarinilt, Gribojodori talendi kõrvalt ilistajalt. See näidis H. Bestuževi tunnistuste järgi «pärast hirmsat reuiputust Peterburis», s.t. varsti pärast 7. novembrit 1824. aastal.⁴

Arvatavasti Aleksander Bestužev tutvustas H. Gribojodorit oma vendadele, K. Rõljile, vürst Ibolesnikile, G. Lomovile jt.

H. Bestužev, kes armastas oma lähemate tuttavatega vestelda «liberaalsetel teemadel», tegi seda ka Aleksander Gribojodoriga. See ise märgib: «Gribojodori, kui vabamõtleva inimusega, ma sageli unistanin soovist ümber kujundada Venemaad. Rääkisin isegi, et on olemas inimesed, kes püüdnud selle poole... Aga ühingu ridadesse ma teda ei võtnud esiteks sellepärast, et ta oli minust vanem ja targem, aga teiseks sellepärast, et ma ei tahtnud hädaohtu tõmmata nümgust inimest, ja millega

Tsit. M. B. Herkurov. A. C. Tjurõvgori u genešpuev, lk. 385.

ka Rõlejev oli nõus.¹ Jutõttu ei saa lugeda õigus
A. S. Gribojedovi tunnistusi selle kohta, et ta tutvus
A. Bestuženiga 1825. aastal, kui ta saabus Peterburi
ning et Bestužev ja Rõlejev ei araldanud talle
salajasi poliitilisi kavatsusi mitte kunagi.²

A. Bestužev - Marlinski ja A. Gribojedovi sõprus-
suhted, mis algasid juunis 1824, kestsid kuni aprilli
lõpuni 1825, kui Bestužev sõitis amtiarjuse kolmeks
nädalaks Moskvasse ja Gribojedov lahkus Kiievisse.
Pärast seda ei kohtunud nad enam üalgi.³
Aleksander Bestužev austas kuni lõpuni A. Gribojedovi
mälestust.

1824. a. alates Bestužev hakkas õppima
inglise keelt ja saavutas õige kiiresti selle oskuse
ning hakkas lugema originaalis Byroni, Scotti,
Shakspeari teoseid. Ta hakkas ka tegema
tõlketööga inglise ajakirjadest. A. Bestuževit
huvitasid eriti ühiskondlik-ajaloolised materjalid
ning ta valis tõlkimiseks just nüüsguseid nohti,
mis olid siiski lähedased tema enda poliiti-
listele vaadetele.

Aastaste 1824-1825 kuulub ka A. A.
Bestužev - Marlinski nn. "Liivimaa jutustuste"

1. Lit. C. A. Ibbertsenkova. A. A. Bemyrnov - Mapyprckuu u no poab
t gbumeruu genapremob, noyomiu "Bepuu us uemopuu...", lk. 417-418.

2. M. B. Flerkuna. A. C. Gpudogob u genapremiu, lk. 386 ja 396.

3. Sealsamas, lk. 386.

trükkel, kuhu kuuluvad jutustused „Nieuhauseni loss“, „Reveli turniir“ ja „Eiseni loss“, millede võti peitub „Reisis Revelis“. Nendes jutustustes me näeme liivimaa momendist, kui see vallutati saanslaste poolt, keuni ordu likvideerimiseni Vene-Liivi sõjas 1561. aastal. Kuigi neis on rikkalikult rakendatud fantaasiat, ei varja see süüa reaalsid ajaloolisi sündmusi.

5

„Tee olite harjunud nägema riistleid läbi lossi värviliste akende, läbi muinasaja ja poeetia udu. Nüüd ma avan teile uuse nende majja, ma näitan neid lähedalt ja tõeliselt.“ („Reveli turniir“. A. Bestužev-Marlinin.)

N. F. Mordovtšenko esmasas A. A. Bestužev-Marlinini „Luuletuste kogule“ ei räägi midagi dekabrismi kajastusest Liivimaa jutustustes. Ta märgib ebasõigelt, et need on seotud „saladuste ja õuduste“ romaanide traditsioonidega, mis olid väga populaarsed XIX saj. algul ja et neis puudub ajalooline koloriit. (Samuti kirjutab ta samas, et A. Bestužev jälgindas W. Scotti.)¹ Tegelikult Bestužev kirjutas oma jutustused tuginedes Liivimaa kreekikatele ja nende aluseks on dekabrist-

A. A. Бестужев-Марлинский. Собрание сочинений. Печатью издана в 1882 г. в СПб. XXXIV.

lin suhtumine Liivimaa ajalooline minevikku ja
fodolismi üldse.

"Neuhauseni loss", mis ilmus "Poljannaja Zvezda".
1824. aasta numbris, tähistab vastuvõetud rüütlite
eneste vahel. Jutustuses on esitatud vana parun
Otto v. Nordeck ja tema perekond, kes saavad
mida mõned rüütlid Romuald v. Mey ohveriks. Viimane
armastas paruni poja Evaldi naist Emmat ja
mitte saavutades vastuvõetust, laimas teda mehe
es, aga Evaldit ennast — "salajase jõuga rehtu" es.
Tulemuseks oli see, et Evald paisati vanglase ja Emma
rööviti Romualdi poolt. Abilupaari päästjaks saab
novgorodlane Vnslav, kes on leidnud nende perekonnas
varjupaiga. Teda abistab tema sõber Andrei.
Romuald visatakse torni annast alla.

Mitte juhuslikult Pestužev-Marlinni ei too-
nud jutustuse novgorodlased Vnslavi ja Andrei:
ta uuesti tahab meelde tuletada seda, et eestlaste
ja venelaste vahel on võimalikud kõige sõbralikumad
suhted, kuna Liivimaa ajalugu alates XIII sajandist
annab millalheselt tõendeid eestlaste ja venelaste
ühisest võitlusest sassa-mootri röövrallutajate
vastu.

1825. aastal ilmus "Poljannaja Zvezdas".
"Reveli turniir". Selle jutustuse idee puitub
"Reisis Revlin", kus A. Pestužev - Marlinni

läägib turniirist Revelis, mis toimus pärimuse kohaselt 1538. aastal (Kurssovi kroonika järgi).

Siin avaldub antagonism Reveli kaupmeeste ja nende vaenlaste — rüütlite ja mõisnike vahel. Kaupmehepoeg Edvin on armunud vana kõrgi rüütliparun Burtnecki tütresse, kuid bawõrdse päritolu tõttu nende abiellumine on võimatu. Solvatusena rüütel Ungurni poolt, teise pretendendi poolt Minna käele, Burtneck lubab oma tütre naisena xllle, kes võidab Ungurni turniiril. Edvin, kes on igati rüütlitest-fodaalidest üle, on võidukas. Parun Burtneck on sunnitud andma oma tütre inimesele, kel pole vappi.

a Reveli turniir" näitab A. Bestužev-Marlini suhtumist kaupmeeskonda. Siin, kahtlemata, avaldub tema simpaatia kaupmeeste poolal. (Peatavasti duubristide programmi üheks eesmärgiks oli majandusliku edasitruundamine, xalhilgas kaubanduse arendamine.) Bestužev, kes nägi kaubanduse langust Venemaal, kaupmeeste rihhi mitrundamist, propageeris nn. vabakaubanduse kasu. Kaubanduse ja kaupmeeskonna tähtsusest Venemaa majanduse arengus kirjutas A. Bestužev ka kirjas Nikolai I-le Peteri-Pauli kindlusest.¹

A. A. Бестужев-Марлинский. 60 лет юности
до освобождения в России,

¹ Когутин. Избранные сочинения — политическое и философское произведение геновского, т. 1, л. 494.

Kujutades Leveli kaupmehe ülesolekut Lüvi-
maa riitlulist ja kaupmeestest, Bestuzjev-Marlinni
näitab, et riitlised on oma aja ära elanud, nad
peavad taganema uue sõjajärgse jõu ees, kes võitleb
oma eluõiguste eest. Lüvimaa mõiskinnuand, kes astus
välja ühes levis riitlitega, samuti ei ole selles
ajalooliselt progressivneus jõus, kellele võib tustuda.
Kuid ka kaupmehed harjuvad kiiresti toreduse
ja lühkusega, neis samuti väljendub klamigism.

Selles jutustuses ei väägita peaaegu midagi
esti talupoegadele. Siinult üks paarun Burtneev
repliiks väärib tähelepanu, mille ta «aritas» oma
teenrile: «See kruus on tühi, nagu sinu pea... Kuhu,
õnnetu lajas, kuhu?...» Laates eestlastest teenrit
kahtlustava pilguga, paarun Burtneev jätkas vestlust:
«Mistud rahvas!... Enne õpetad kogu tantsima, kui
eestlast end inimese moodi ülal pidama.»¹ — Siin me
näeme ülesolevat ja põlastavat miltumist maa
põliselanikele.

Sündmustikes rahvas nagu arstseus
kulimide taga, ta ei võta osa võitlustest rõhujate
võitu. Epontrioon väljendub aadlis eneses ega
välja selle raamidest.

Kuigi A. Bestužev-Marliniski epigraafis «Reveli turniirile» märgib, et ta kujutab rüütleid sellisena, nagu nad tõeliselt on, oli A.S. Puškinil omegi õigus, kui ta rüütas «romantilistele ülemineku-tele» tema ajaloolistes jutustustes. Puškin nõudis Bestuževilt järjekindlat historismi. Ka oli ta melodramaatiliste efektide vastu.

Täpsemalt A. Bestužev-Marliniski, nagu H. Rõõjev oma «Mõttes», ei saanud loobuda «romantilisest üleminekust», ei saanud kõike puhtalt välja öelda, sest see oleks tähendanud avalikku ja otsest üleminekut võitluseks isevalitsuse vastu. Kirjandus pidi kannatama, venema, tõestama.

Aleksander Bestužev-Marliniski arvas ajaloo «teatraalsetele karkudele» alles mõttes, et lähendas seda kaasaiale.⁴

Oma viimases Läävima ja jutustuses «Eiseniloss» — A. Bestužev annab lõpliku, võiks öelda, hülgava iseloomustuse fedaalide rüütelkonnale: «Piisiks ka rüütlid,» kirjutab ta, «polnud ilmekummatud. Nagu nad ehitanud lossi võõraste kätega, nii ka rääkisid: see on kaitsus võõraste vastu; aga kui ehitanud valmis, nü paiknenid neisse... , et röövida

⁴ B. Базанов. Очерки генерального самоуправления, кн. 321-322.

omale maad."¹

Vene kirjanik - denabrist näitab, et sausa ja rostri röörvallutajad teid Baltikumi tule ja mõõga, aga mitte kultuuri, nagu sellest rõõmsid reaktsionilised läti-esti nationalistikud historiograafid.

Paganuse vastus võitlemise ja ristiusu levitamise sildi all parun v. Eizen rõhus halastamatult ja ibainimlikult esti talupoegi. Väiteus kirjeldab Bestuzjev juhust, kus parunile hakkas meeldima ihe talupoja hobune. Parun rõõms: "... vahita oma hobune minu kõvera kõera vastu!" - "Maise parun! Kas siis minu töö on jahikäimine, kuhu ma ilma hobustat kõlban?" - "Võllane, logard! Sa pead olema rahul sellega, et ma luban sind omale võtta tema kutsikad, kelledest kaht peab sinu naine minu jaoks loitma rinnapiümaga..."²

See ei ole juba ainuüksi balti paruni reaalse portree, vaid ilde fodaali-rõhuga portree.

Jutustuse autor märgib, et nimdmund on võetud Lõvima kroomikast. Kuid antud juhul Bestuzjev - Marlinski pöördumine kroomikasse ei oma sisulist tähendust, vaid ta tahtis selle märusega trennuvi tähelepanu kõvale juhtida.

A. A. Fjermjseb - Mapyueenü. Corureur b gbyx mouax, m. 1, k. 157.
Sealnamas, k. 156.

Parun v. Eisen on väljasmõeldud isik, kuid oma põhijontus erakordselt tüüpiline, ajalooliselt tõepärane. Teoses sellega autor jutustab sausa fodaalist nü, nagu näiks jutt mitte ainult temast, vaid ka vene mõisnikust. Ja üldse kogu jutustuse koloriit pole nü-rõrd lüünilin, küivõrd venelin. H. Bestužev-Marlinin mitte juhuslikult ei rakenda rohkelt vene muinasjuttude motive: nende abil ta vähendab Liiuimaa teemat.

Ka Venemaal on oma fodaalid, oma mõisnikud-pärisorjapidajad, vene ja sausa perekonnanimedega, kellel on palju ühist rüütlitega. (Pealegi ei tohi unustada, et Baltikum oli Venemaa osa.) Samuti olid sauslased pääsnud Peterburis kõrgetele ametikohtadele valituse juures, avaldades selbi mõju Aleksander I reaktsioonilisele poliitikale.¹ "Sausa perekonnanimede eelistamine vene omade ees sõltas rahvuslikku uhkust," kirjutas Aleksander Bestužev Nikolai I-le Peter-Pauli kindlusest.²

Analogia keskage Liiuimaa, kus sausa rüütlid-fodaalid paljude sajandite jooksul rõhunid eestlari ja liivlari ja Venemaa rahel, kus isevalitsus ja kummandas kõige preisilik

¹ B. Базанов. Брестъ гвардіеменинъ сумепань, л. 325-326.

² А. А. Бестужев-Марлинский. О неморальныхъ хогъ ебодогомьенъ в Россіи, когунъ "Мотрание еогвалъно-номиньканъ...", л. 492.

es ning püüdis muuta maad kasarmeks Peini es-
kujul, oli tolle aja lugijale arusaadav.

Müüsis — kuigi Aleksander Bestužev-Marliniski
„Liivimaa jutustuste“ trüklis kujutas elänsige Liivimaad,
konkreetsid sündmusi ja fakte, mis sellega ei saa
eitada seda, et ta ihtlasi kajastas ideid ja üldistusi,
mis olid vahetult seotud tema demabristliku anti-
feodaalse maailmavaatega. Meie näeme, et A. Bestužev
püüab järjekindlalt oma väärkujunenud seisukohtadel,
kusjuures lähenemine Vene tegelikkusele on tunduvalt
suvem kui „Reisis Berliini“.

6

A. A. Bestužev-Marliniski antifeodaalne maailma-
vaade leiab viti selge kajastuse agitatsiooni-õme-
listes lauludes, millised ta lõi koostöös K. F.
Rõljeviga: „Meie tsaar, vene saaslane“, „Ah, mul
on lammatar“, „Ja kui läks siis seppi“, „Sa iitke,
väägi“, „Kuidas lähed talupoeg Nõrgorodist“ jt.
Nende laulude aluseks nad võtnud folkloori ja
täiendanud seda iihis-kandlid-politilise temaatikaga.

Loodud laulud said suure populaar-
nuse osaliseks, meenutavad demabristid. Laule
lauldi kohe pärast nende loomist nii autoute
nii kuulajaskonna poolt. Sihti täiendusi, millest

parimad liilitati üldise heansöödu alusel teksti.¹

Prüsi es kummaridavast isevalitsijast kõneles populaarne lauluke "Meie tsaar - vene sauskane":

Царь наш - немцы русский,

Носит мундир узкий

Царевыи он где же?

Всякий день в мамонке.

Притимает локти,

Придирает в когти.

Царством управляет,

Носки выправляет.

Враг хоть просеуженья,

Модит он уренья.

Многие все - казармы,

Суды все - канцармы.

А граф Аракчеев

Злодей из злодеев!

Эда palmi junde kumulus refraan:

Ай да царь, ай да царь,

Православный государь!²

Laulus "La itle, päägi... on jutt
palee pööretest 1762. ja 1801. aastail (kuskutati
Pütar III, täpiti Paul I). Tõllus lihtsahvalikus

М. В. Геркина. Движение декабристов, т. II, л. 97.

А. А. Бестужев-Марлинский. Сочинения в двух томах,
т. 2, л. 512.

vormis „vaste inimeste“ erindaja jutustab tsaaride
„rõhumisest“ Venemaal.¹

Laulude rahvalik sel annab tunnistust
demabristide tähelepanelikust suhtumisest rahvase.
Laulude autorid, eriteks, ei varjanud rahva ees oma
põhilisi programmilisi loomungeid ja teiseks — ei liiditanud
väga rahva mõningast aktiivset portreoni „sõatusliku
aja“ eluivates sündmustes.²

Nüümgune on laul „Ah, mul on lümmetav“,
kus autorid vägivandaid rahva arvamus Venemaa
tegelikkuse kohta. Siin on esitatud nüüdistus
isevalitsusliku-pärisojuislikule korrale nunnismaise
tulupoja peolt:

Ах, тошно мне
У воеводной створке;
Всё в неволе,
В тяжкой доле,
Вздуло, без боювати.
Долго ль русский народ
Будет ружьядью военою,
И козлами,
Как скотами,
Долго ль будут моровать?³

А. А. Бестужев-Марлинский. Сочинения в двух томах,
т. 2, лк. 511 - 512.

М. В. Геркина. Движение декабристов, т. II, лк. 97.

А. А. Бестужев-Марлинский. Сочинения в двух томах, т. 2, лк. 514.

Ulle laulu ridade vahelt võime välja lugeda
avalikku üleskutset kehtiva korra kukutamiseks rahva
poolt:

Они кому с нас дерут,
Мы носим — они жмут;
И свобода
У народа
Силой бар задумана.
А что силой отнято,
Силой вырвем мы то. ¹

Eriti selgelt ilmneb üleskutse võitluses
sõdurite manile määratud laulus "Pini Fontana
jõe" (kaardiväe kasarmute aadressil Peterburis):

Разве нет у них рук,
Чтоб избавиться от рук?
Слава!

Разве нет у них и ~~мусов~~
На князьков — сопляков?
Слава!

Разве нет у них сынка
На тирана, подлика?
Слава!

Да Семёновский полк
Покажет им толк! Слава! ²

А.А. Бестужев-Марлинский. Сочинения в двух томах, т. 2,
лн. 515.

Лаломас, лн. 514.

Sama motiiv esineb ka lauludes „Kuidas lähed talupoeg Korgorodist“, „Ja läks siis sepp...“ jt., kus näidatakse rahva revolutsioonilist meelust.

Demabristide revolutsioonilised laulud levisid rahva sekkas, kuigi Aleksander Bestužev ütles üleskõlamlust seda kategooriliselt.¹ Diametraalselt vastupidised on tema venna Nikolai tunnistused, kes rõhutas, et laulud said laia leviku oraliselt oma lihtsavaliku vormi pärast; sellepärast et need kajastavad rahva olukorda õigesti ja andsid lootust paremale tulevikule.²

On arusaadav, et need revolutsioonilised laulud, mis isuliselt tegelikult tähendasid rahva-revolutsiooni, aga mitte aadli-revolutsiooni lähene- mist, ei anna tunnistust demabristide üleminekust revolutsioonilisele demokraatismile, kuid nad tähistavad demabristide ajalooliste loomungite edasi- liikumist. Kõos sellega need värvid kõnelevad püüdest teha agitatsiooni teel rahvale arusa- davad demabristliku liikumise põhiloomungid, rahulgas rahvarügi nõude, mis oli olnud tsari- tsemisega.

Revolutsioonilis-agitatsioonilised laulud

M. B. Herkuna. Otkrytie gosudarstvenno^{no} v. 191.

Prohodimskaja Semyotova, lk. 27-28.

on väärtuslikuks mälestusmärgiks denabristide lähenemisest rahvamassidele.

1825. aastasse kuulub ka A. Bestužev-Marlini juttustus «Reetur», milles autor nimetab reeturiks vürst Vladimir Litmit «segasel ajal», millal poolakad hõivavad Moskva.

Kaks venda - Vladimir ja Mihhail - hukuvad lahingus. Vladimir sureb kui kurjategija, isegi poolakad vaatavad teda jälestusega. Pülevased põlvned teda ei meenuta ja kui meenutavadki, siis kui reeturit ja vennatapjat. Mihhail sureb kangelassurma.

14. detsembri öölohtul oli vajalik meelde tuletada reeturi saatust ja hiiuda: «On kadestamisväärt surra kodumaa eest!..»

1825.a. sügiskuuksel Aleksander Bestužev-Marlini tõestas oma usku kodumaale ja denabristidele.

7

1. septembril 1825.a. võitis Venemaa isevalitsija Aleksander I Kaganovi. Seal ta haigestus ja suri 19. novembril. Teade Aleksander I surmast jõudis Peterburi 27. novembril 1825.a. Väga teada, pidi imperaatori surm denabristide plaani

Kohaselt olema signaali ülestõusuks. Kuid aga saabus see teade täiesti ootamatult, kuna salaorganisatsiooni polnud koheselt väljaastumiseks ette valmistatud. Seda tunnistas ka H.F. Rõljov. Oma mälestustes Nikolai Bestužev jutustab, misjuust muljet avaldas surmatuude Rõljovile: « Rõljov ravis kava, toetades käsi põlvedele ja astades pea kätte vahel. Ta oli rabetud... ja, lõpuks, ütles: « See arvamus ilmselt annab tunnistust meie jõuetusest... »¹ Sellest hoolimata, hinnates kainelt olukorda, otsustati alustada ülestõusu.

Aleksander Bestužev näitas neil päevil üles energiat ja oli aktiivseks ülestõusu ettevalmistamisest osavõtjaks. M. Kotljarevskile on arusaamatu, miks A. Bestužev, mitte oles, tema arvamus järgi, vundunud ja järjekindlaks vabariiklaseks ega inegi mitte Põhjaühingu aktiivses liikmes, näitas neil päevil üles suurt meelekindlust. Kui vaadata sellele ^{asjale} Kotljarevski postriidilt, siis on tõepoolest küsimusele raske vastata. Kuid asi seisneb selles, et Aleksander Bestužev, kui ühingu täiesti teadlik liige, tegutses kõigile demokraatidele ühise eesmärgi nimel ja sellega seletub tema näitumine arenevates nundmustes.

¹ Воспоминания Бестужева, кн. 30.

A. Bestužev, kes elas K. Rõljevi kortris, kus arms
na salaihingus staap, võttis osa kõinidest koovle-
nutest, millel arutati ülestõusu teostamise plaani.
Kogunenud 27. novembril Rõljevi juurde, otsustasid
Rõljev, Alexander ja Nikolai Bestuževid, Porson ja
Batenkov viivitamatult alustada sõite mööda polku-
sid, et teada saada sõdurite meeleolust. Ohtul
otsustati uuesti koguneda.

Alexander Bestužev näis Zmazilovski polgus.
Väed andsid vandetõotust Konstantinile. Ei teatud
täpselt, kes astub troonile - kas Konstantin või Nikolai.
Kullerid kihutavad Peterburi ja Moskva rahet.

27. novembri 1825. a. hilisõhtul Rõljev, A. ja N.
Bestuževid otsustasid kirjutada proklamatsiooni
vägede jaoks, kavatsedes neid öösel levitada
kasarmuis. Kuid, pidades nõu, nad leidsid
tavalise propaganda vahendi olevat lamugava
ja otsustasid kolmeks minna Peterburi tänavale,
et xal nuuliselt agiteerida sõdureid. Desabristid
läksid iga tunnimise juurde, peatasid iga
sõduri ja teatasid nendele, et neid on petetud,
kuna hoitakse saladuses nurnud tsaari testamenti,
milles on antud vabadus talupoegadele ja rähnen-
datud sõjaväestest 15 aastale. Nende sõnad mandusid
kõigesti mööda polku laiali.¹

¹ C.A. Беркутова. А.А. Токмусов - Маршалави и его
полк в гвардейном генеральском, козунин «взрыв из несправки...»,
лн. 425.

Õiste rütkede ajal Kondrati Rõlejev kiidmetus tugevasti ja haigestus. Kuid vaatamata sellele ta faktiliselt juhtis Põhjaühingu tegevust ja oli kõnede plaanide hinges.

Olukord oli väga pingeline. 6. detsembril levis kuuldus, et suurvürst Konstantin on loobunud troonist. Haige Rõlejevi korter muutus uuesti salaiühingu liikmete vaidluskohtaks. Valmistuti väljastumiseks, kuid ei hirmutanud kaotus. Kondrati Rõlejev väanis: «Mäen ette, et edu ei saabu, aga vapustus on vajalik...»¹

Põhjaühingu liikmete koosolekuid jõuti otsusele, et ülestõusnud polgud kogunevad Senati väljakule ja sunnivad Senatit avaldama revolutsioonilise manifesti («Manifest vene rahvale»), mis teatab Suure Kogu kokkukutsumisest ja avaldaks dekabristide põhinõudmised, nagu: hävitada vana Kord (s.o. absoluutne monarhia) ja pärisorjus, sehtistada ajutine valitus kuni alalise moodustamiseni jne.² Ülestõusni distaatoriks valiti S. Pušetski.

Kümme tsaari perekonna saatusest erutas dekabriste kuni ülestõusni päevani. (Trustar tiimik (A. Bestužev, Obolenski, Lehtõvski ja Jankubovitš))

¹ Про полемическую деятельность, к. 32.

² Логунин «Избранные сочинения-полемические и публицистические произведения декабристов», т. I, к. 30. Ст. на М. В. Пущина. Общественные вопросы, т. II, к. 231-37.

olid Nikolai tapmise poolt. Ainult viimane vasturõetud otsus asendas tapmise arestiga. Suur Kogu pidi otsustama imperaatorliku perekonna saatus.

Isaari perekonna aresterimise vajadus nõudis Pálrepalee vallutamist. Esimesena tuli sellele mõttele A. Bestužev, kes töötas välja ka linn vallutamise dispoositsiooni. Bestuževi otsustavaks kaitsjaks oli K. Kõlejev. Väljatöötatud plaani kohaselt pidi palee vallutamisel otsustavad osa itendama merekaardiväe üksus kapten A. Jambontsi ja mereväe leitnant A. P. Arbuzovi juhtimisel, kuskuni see tuli haarata pärast seda, kui Senat oli alla kirjutanud manifestile.¹ Pärast Pálrepaleed oli ette nähtud Peter-Pauli kindluse vallutamine.²

13. detsembri päeval Nikolai Bestužev kohtus Batenkoviga, kes kui Speranini sekretär oli kuris kõigi viimaste sündmustega. Batenkov teatas, et suurvürst Nikolai kirjutas alla enda troonile astumise manifestile. 14. detsembri 1825. a. hommikul pidid sõjaväed uuesti andma vandetöötuse.³

Samal päeval saabusid maalt tagasi Bestuževite ema ja õed, mida Aleksander

¹ M. B. Hermina. Otkrytie generala, m. II, lk. 241-242.

² Sealsamas, lk. 244.

³ M. F. Баженов. Оtkrytie генерала Семенова, lk. 64.

oli koju kutsunud. Pojad suhtunud omastest väga õrnalt ja sõbralikult ega vihjanud kordagi oma ohtlikule tegevusele salajärgingus. See oli kümene kord, kus Kamili saarele kogunes kogu perekond: ema, viis poega ja kolm tütart.¹ Lõuna-
söögil viibis ka Kondrati Rõljev.²

13. detsembri õhtusel nõupidamisel otsustati välja astuda 14. detsembril, s.o. uuele valitsusele vandetöötuse andmise päeval. Toimus ilisannete jaotamine: Jakubovits ja Arbusov pidid välja tooma merekaardiväe ünnuse, Kaasa tõmbama Tšamailovni polgu ja ilmuma Senati väljaku. Mihhail Puštšin, I. Puštšini noorem vend, kes astus Põhjaühingusse kaks päeva enne 14. detsembrit, pidi nendega liituma koos ratsaväe isandkonnaga. N. Bestužev ja Rõljev pidid viibima merekaardi-
väe esikväe juures; A. Bestužev pidi Senati välja-
kule tooma Moskva polgu koos M. Bestuževi ja Itšepin - Rostovskiga; Gutšef pidi välja tooma oma roode, keda pidi juhtima Bulator. Diktatorina valitud vürst I. Fjodorov abilisteks määrati Bulator ja Jakubovits. Ülejäänud lüümed pidid kohale ilmuma ise.³

¹ M.C. Cerubennij. Архивный Бесмыслов в Крымске, а также в Русском Бесмыслов, 1870, 1871, кн. 222.

² С. Фортков. Бесмыслов [написанный], кн. 255.

³ М. Г. Бажановская. Деятельность Фюрера Бесмыслов, кн. 65-66.

Selleks, et polke kaasa tõmmata, otsustati levitada kuuldust, nagu oleks suurvürst Nikolai Parlovitsi troonileastumine ebaseaduslik, et Senatis hoitakse surnud valitsija testamenti, milles alamvõelaste teenistuseaega on lühendatud 10 aasta võrra.

13. detsembri päeva jooksul Kondrati Rõljevis küpsis tsaaritapmise plaan, mis ei olnud kooskõlas üldise vastuvõetud rüüripöörde plaaniga. Rõljev kartis võimalikku koolurõda juhul, kui suurvürstil õnnestub pääsda arestist. Enda vastutusel ja rüürikol tegi ta Nikolai Parlovitsi tapmise ülesandeks Kakhovskile, kes, teatavasti, kogu 1825. aasta jooksul oli üks kindlaimaid tsaari püüdnud hukkamise pooldajaid.⁴

Ööl vastu 14. detsembrit Aleksander Bestužev käis koos Jambovitsšiga merekaardiväe üksuste kasarmutes, et tutvuda nende olusorraga ja anda riimaksid näpunäiteid.

8

Saabus 14. detsember 1825. Vahetult enne ülestõusu kehtestatud plaani ühtikud lülid haaranid

⁴ M. B. Herkuria. Obyznenie gosoprucmstv, m. II, lk. 242-243.

välja langema juba varahommikul.

Sel ajal kui merevaandiräe üksus oli valmis ülestõusuks ja ootas A. Jakubovitsit, et selle juhtimisel siirduda Pärnapeale vallutamisele, Jakubovitsil enesel kaalus otsustavus. 14. detsembril kell kuus hommikul ilmus ta Rõljori - Bestužeri korterisse ja teatas A. Bestužerile Kakhovni juuresolekul, et ta loobub temale usaldatud ülesandest, lubades aga siiski ilmuda Senati väljakule.

A. Jakubovitsi isikus avaldus väga omapärastlalt aadelliku revolutsioonilise püüetus. Tsaaritapmise akt, milles ta oli valmis isikliku kättemaksu eesmärgil, oli nüüd kaotanud oma tähtsuse, sest tema vaenlane Aleksander I oli surnud. Puurvürst Nikolai tapmiseks aga polnud tal mingisugust põhjust. Sellepärast, kartes Nikolai Parlonitsi juhustlikku tapmist Pärnapeale vallutamisel, Jakubovits loobus ürituse juhtimisest üldse.¹

Ka P. Kakhovni meeldus samasugusest tsaaritapmisest, kuna Rõljori mõtte järgi ta nagu oleks pidanud sooritama isikliku teo, mille nohu vastutus langeks ainult tema kanda. Et sellist olukorda vältida, ta keelduski. A. Bestužer

¹ M. B. Hermann. Обрушение гвардейцев, т. II, л. 258-259.

teatas Lakhovni otsust ning teatas sellest ka Rõlejinile, kes võttis teate vastu vaikides.¹

P. Lakhovsni otsuse kaitsmist A. Bestužev poolt tõlgendab N. Kottljarevski kui tema ebakindlate vaadete resultati, sest Bestužev oli ju ise varum tsaaritapmise poolt.² N. Kottljarevski ei mõistnud nähtavasti, et Aleksander Bestužev pidi Põhjaühingu liikmete üldise otsuse soovel loobuma oma seisukohest ning nõustuma impeeriaatorliku perekonnaga austiga. On võimalik, et ta teatas ka Lakhovnit sellepärast, et selle tegu oleks olnud vastuvõetav ühistõunu plaaniga. A. Bestužev tegi Lakhovnikule ettepaneku ilmuda knuti väljakuule ja tegutseda koos teistega.

Müüsi - juha 14. detsembri varahommikul tennis ühistõunu staabis rände olukord. K. Rõlejinil ja A. Bestuževil tuli tulla ette võtta energilisi abi - nõunde katkenud liilide taastamiseks. Aleksander Bestužev saatis meremeste juurde oma venna mitsmani Piotr Bestuževi, kes pidi teatama, et Jakubovitsit asendab Nikolai Bestužev.

Aleksander Bestužev ise rõitis Moskva polku kell 9⁰⁰ hommikul. M. Mitskina hindab

¹ M. B. Glukhina. Dvumerue gendruemov, m. 5, lk. 259-260.
² K. Komrjebenitš. Dvumerue kn. A. M. Bogobenitš u A. A. Frenymit - Mapurovannitš, lk. 130.

nda kui illestõuse staabi abi Moskva polgu.¹
 Enne polgu juhtimist Senati väljakule A. Bestužev
 käis selle röödudes ja väänis sõduritele, et neid
 pitetaks, kuna nurgavast Konstantin pole troonist
 loobunud. Mihhail Bestužev meenutab, et Aleksan-
 der olivat end nimetanud Konstantini adjutandiks.²

Ligi 800-meheline Moskva polk liikus
 mööda Gorokhovaja tänavat väljaku suunas
 vendade A. ja M. Bestuževite ning staabikapteni
 Itšipin - Rostovmi juhtimisel.

Itšuvardiväe Moskva polk oli üks noori-
 maid polke kaardiväes. See oli formeritud 1811.a.
 itšuvardiväe Leedu polguna. Just selle polgu
 koosseisus oli 19-aastane lipnik Pavel Pestel
 võidelnud Borodino väljal ja saanud haavata,
 kaitses Rjazjomi patareid. 12. oktoobril 1817.a.,
 kui Aleksander I ja kogu tsaari perekond olid
 Moskras, nimetati polk ümber Moskva polguks,
 kuna see 1812.a. oli kaitsnud Moskrat. On
 arusaadav, et see polk oli tugevasti seotud tsars-
 kaja traditsioonidega.³

Ümber kella üheteistkümmne päiku jõudis
 polk väljakule. Senati väljaku oli täiesti tühi,
 mängis M. Bestužev.⁴

¹ M. B. Herkura. Otkrytie genšpuev, m. 5, lk. 262.

² Boensummarus Semyonov, lk. 71.

³ M. B. Herkura. Otkrytie genšpuev, m. 5, lk. 269-270.

⁴ Boensummarus Semyonov, lk. 73.

Monkva polgu auku, eriti vendade Bestuževite auku peab üttelema, et nad ei kaotanud pead allises olukorras ega pöördunud tagasi. Ülestõusnud rivistunud täis koras karreena Peter I ausamba juures. «Meie seisime umbes naks tundi, aga meie vastu ei ilmunud ühtki sõjaväge», kirjutas M. Bestužev.⁴

Ülestõusnud polu meelitas Senati väljakule suure hulga rahvast. Siin olid ka töölised, kes ehitand Tisaku katedraali.

J. Puštšin ja L. Rõlejev ilmund Senati väljakule varsti pärast Monkva polgu saabumist. Vürst Goleni saabus koos polguga. Timaga liitunud vürst Gdõjinski, Lehhovni ja teised.

Ülestõusu diktaator vürst I. Trubitsoi ei ilmunud väljakule.

Sõjaväed olid seisnud väljakul juba peaaegu paar tundi, enne kui ilmund nimesed valitsusele ustavad üksund: preobraženskiland esotas uue Venemaa valitsujaga - Nikolai I-ga.

Ülestõusmiste karree juurde sõitis ka Peterburi kindralkuberner M. A. Miloradovitš, 1812. a. Tsarskoje kangelene. Ta kannas ülestõusnuid

⁴ Проносимые воемъмъ, к. 73.

veenma, et suurvürst Konstantin on troonist loobunud ja seaduslikuks valitsijaks on Nikolai. Miloradoviitš ei kuulatud. P. Kihhoomi tulistas teda, tekitades surmava haava.

Umbes kella kahe paiku oli selge, et ülestõus nurjub. Siis aga tuli ootamatult abi: väljakule ilmus meresaardiväe ülemus N. Bestužev juktumisel. Värsti pärast seda ilmusid ihusaardiväe genaderid dekabrist Pansovi juktumisel. Kokku oli Lenati väljakule kogunenud umbes 3000 ülestõusnut.⁴

Kui oli löödud tagasi juba mitu pealiturgi ning polnud enam mingit lootust, et L. Fjebetski ilmut väljakule, valiti uueks diktaatorias vürst J. Goleni.

Sel momendil, kui Goleni kogu kokku koondunud, Nikolai otsustas tegutseda. Viimast norda ta saatj ülestõusnute juurde kindral Lukhovaniti. Pilemuni see ei andnud. Valitsuse väed alustand otsustavat tegevust.

Õhtuks oli ülestõus maha surutud.

Luigi dekabristide ülestõus

⁴ M. B. Glerkuna. DeaSpuevov, Moskva 1949, lk. 52.

lõppes liivasaamisega, kuulub nende esimese
relvastatud väljastumise au Venemaal. V.I. Lenin
kirjutab: «1825. aastal nägi Venemaa esmakordselt
tsarismivastast revolutsioonilist liikumist ja seda
liikumist esindasid peaaegu vranditult aadlikud.»¹

Aadlikest revolutsionäärid võitlesid
pärisorjuse hävitamise ja isevalituse kerkutamise
est revolutsioonilisel teel. Nende poolt üles tõste-
tud ideed olid elulised ja need jäid järgivate
põlvkondade võitlusloomingues.

¹ V.I. Lenin. Põrsed, 23. k., Tallinn 1953, lk. 232.

III peatükk

A. A. Bestužev-Marlinski
kindlusvanglas ja asumisel Jakutskis
(1826-1829)

1

Pärast denabristide relvastatud väljastumise mahavõrumist Senati väljakul alustas uus Venemaa isevalitsaja arreteerimist ülestõusnutega. Tema korraldusel algand läbiotrimised ja areteerimised.

Kui Aleksander Bestužev, kes oli jäänud lõpuni väljakule, sai aru, et ülestõus on ebaõnnestunud, lahkus ta kindluspaigalt ja läks üle Neva, hukkus kaua mööda äist linna. Järgmise päeva õhtul, otamata ära temale kui aadlikule alandavat areteerimist, A. Bestužev läks ise Pälropaleesse, kust areteeriti.

Keiser Nikolai I ja tema kindral-adjutant Levašov külastid areteeritud üle Ermitaazi saalides Pälropalee kõrval. Pärast üle-

Kuulamist saadeti aruetehtud Peeter - Pauli kindluse, kurjuures igale neist anti kaasa tsaari poolt koostatud sedel, kuhu oli märgitud, misnagu-
selle režiimile üks või teine vahialune tuli allutada.

Imperaatori "Märkmedes" kirjutatakse
Aleksander Bestuževi vahistamise kohta järgmist:
"...ise ilmus Aleksander Bestužev, keda kutniti
Marlinskiis. Püüdnuna kindametunnistusest,
ilmustas otse lomi..., täis vormis ja keigarlikult
rüetatud... Ma väljusin saali ja käisin teda
kutnuda; ta ilmus kõige tagasihoidlikuma ja
meeldivama ilmega minu juurde ja ütles:
"Kurjategija Aleksander Bestužev toob teie kõrgu-
sle oma alandliku pea." Ma vastasin talle:
"Kõõmustun, et teie oma õilsa teoga annate mulle
võimaluse vähendada teie süüd; olge arameelne
oma vastuotes ja alliga te töestate oma rahvuse
ehtsust." ¹

Tsaari perekonna memuaarides kohtame
Aleksander Bestuževi nime veel suurvirst Mihhail
Parlovitši mälestustes 14. detsembri 1825. a. kind-
muste kohta, mis on kirja pandud parun
M. A. Korffi poolt. Mis on muuhulgas

¹ Kogumik

Мемгузаребне 1825 года и боемаре гуадренеб
в перенекке и мемгузареб аленеб гуареней селле.
Погромоблене и пераме 5. Е. Суринковскый,
Москва - Ленинград 1926, лн. 32.

märgitud, et kui kunivürst Mihhail Pavlovitš läks oma ema juurde, siis nohtas ta xal alle venda, Württembergi hertsogit, kellele ta teatas täiesti ootamatu uudise, et mässajate ridades oli ka tema adjutant Aleksander Bestužev.¹

Ka Württembergi prints Eugen oma mälestustes kirjutab: a Viimastel päevadel aruteriti palju vandenõulasi. Luuremas enamikus nad olid ohvitserid, nagu näiteks, Panov (kaandiväe grenaderide polgust), vürst Gbolesski (kindral Biströmi adjutant), kaas venda Bestuževit, kellest üks teenis adjutandina minu onu Aleksandri juures...²

Pärast vahistamist ja jutuajamist tsaariga paigutati A. Bestužev Peter-Pauli kindluse Aleksjevski raveliini, kuhu tsaar sunnas neid, keda ta luges tähtsamatus ülestõusust osavõtjateks.³ Sellele määratud kammert oli tibatillune ruum, mille akna oli määratud krüüdiga ja kaetud paksude raudtrellidega. Siin oli rõõme ja külma.⁴ 18. detsembril 1825. aastal A. Bestužev aheldeti.⁵

Juurdlusnõukogu, mis moodustati tsaarile kõige usaldamatist inimestest, töötas tema valvsa

¹ Мемгугарсбие 1825 года и боемарше генералов, кн. 61.

² Лексамет, кн. 120.

³ М. Н. Тархан. Мемория царской комиссии, т. 2, Москва 1951, кн. 111.

⁴ С. Толубов. Боемысли [маршровский], кн. 257.

⁵ Лексамет, кн. 291.

Kontrolli all. Auteritud viidi ülekuulamistele kinniseotud silmadega. Pärast suulist ülekuulamist anti kirjalikud küsimused, millele tuli vastata oma kõngis.

Aleksander Bestužev andis tunnistusi selgelt ja enesekindlalt. Eriti eredad olid tema Venemaa olukorra kirjeldused. Päriskõne ja isevalituse kriitikat arendab A. Bestužev ka märgukirjas "Vabamõttelemise ajaloost arengust Venemaal", millest me väänisime koos tema maailmaraste rühnemisega.

Märtriteks riskipaigaks olid kõin tähtsamad ühistööst osa võtnud isikud juurduskomitee poolt ülekuulatud.

Juurduse all olevast 570 inimest (F. Safonov - 579¹/₁₇) anti kohtu alla või võeti administratiivkorras vastutusse 289 inimest.

Niist 131 inimest anti Ülemkriminaalkohtusse ja 124 inimest Nikolai I näim viidi üle kas teistesse paikadesse või teisele teenistuskohale.²

Kohtu alla antud isikud jaotati, vastavalt "nii" raskusele, 11 järku. Viis inimest jäeti väljaspool järke.

F. Сафонов. Дневников б зкученной ссоре, Измен 1955, л. 4-5.
М. Н. Тетерев. Мемориа царской мораль, л. 187.

Ülemkriminaalkohus, mille esistujaus oli Lüügi-
nõukogu esimees vürst Lopuhhin ja kindralprokuröri
kohustus kohtuminister vürst Lobanov-Rostorni, koostas
kohtuotsuse projekti, mis kinnitati kohtu liikmete poolt
8. juulil 1826. aastal. Seejärel saadeti projekt tsaarile
läbivaatamiseks ja kinnitamiseks. Sellis kõige tähtsa-
mate ülistõusust osavõtnute kohta, kes arvati kas vägis-
poolle järele või esimestesse järnudeisse, oli öeldud:
5 inimest vägispoolle järele mõista surma neljastamise
teel; 31 inimest I järgu järgi - surma pea maharaiumise
läbi; jne.¹

Tsaari poolt kinnitatud kohtuotsus langetati
12. juulil 1826. aastal. Nikolai I «armust» olid alles
tehtud mõningad muudatused: 5 vägispoolle järele
jätud revolutsionääre mõisteti surma poonise läbi;
I järnu arvatud 31 inimest 25 mõisteti elusajaks-
ja ülijäänud 6 - 20. aastaks sunnitööle ja asumisele;
jne.²

Aleksander Bestuževit karistati I järgu
järgi 20. aastaks sunnitöö ja asumisega.

Järgmise päeva koidikul peodi P. I. Pestel,
K. F. Kõlejev, S. V. Muravjev-Apostol, M. P. Bestužev-
Rjumin ja P. G. Melheorn. Kõin teised kinni-

¹ M. H. Tšerem. Упоминание о расстреле, кн. 145.

² Kalsamas, кн. 149.

peetavad, välja arvatud meremehed, viidi kindluse
 esisele väljakuule, kus neist moodustati väine karree.
 Siin neilt rebiti pagunid, aumärgid, mis koos mundri-
 tega heideti tulelöödale. Seejärel nüüdismõistetud
 pandi põlvili ja hakati nende peade kohal katni
 murdma varem pooleldi läbisõetud määnu. Siis
 rüüetati nad vangirüüdesse ning paigutati mööda
 kasekatte laiali.¹

Nii õiendas tsaar arvid inimestega, kes
 enimestena Venemaa ajaloos olid heitnud välja-
 kutse isevalitsusele.

2

Pärast ülemkriminaalkohtu otsuse lange-
 tamist hakati koorustama selle elluviimisega.

Alates nne väljaspoole järne jäetud
 kohtuvaluse ebaõnnestumistega seotud poomisest ja
 lõpetades denabristide viimase grupi saatmisega
 Kaunaaia mägedesse, Siberi tundratusse ja
 Kaurandustesse — kõigest paistis läbi nänvilin
 koorustamine, nistlemitus, juhtiva kesmise puundu-
 mine, millest oleand lähtunud täpsed ja selged
 juhtnöörid kohtuotnuse täitmiseks.

5. augustil 1826. aastal viidi Aleksander

¹ M. 70. Бажаровская. Очерк жизни Александра Бажарова, кн. 84.

Bestužev koos M. T. Murarjov - Apostoli, J. D. Jakuškini, A. Arbusovi ja A. Tjutsjega toomes anuva kindluse forti "Slava", mis oli rajatud juba Suvorovi ajal. Vahialused paigutati üsiskongidesse. Neil oli niin halb elu. Nende ülemus oli imelia inimene: nõrk lubas, kord keelas. Mõnikord kostitas ta vange teega ja jutustas neile oma elust, mõnikord lubas neil koos olla; aga teinekord lumistas ta vange üsiskongidesse ja isegi päeval ei lasnud õhu kätte. Hamastusväärsed teejoomised ei seganud teda toetmast vahialuseid hapuslõinud soolalihaga ja kütmast ahju nii, et nad jäid ringu kätte. Üheskord A. Bestužev pidi ringu tõttu lämbuma.

Kiljem muutus olukord pisut paremaks, kuna 1827. aastal paigutati forti uus komandant. Uus ülemus ei teanud kinnipeetavate elu midagi uut, kui mitte arvestada tema pooleldi täiskannanud tiitart, kellega vangid vahelduses püüdnud restelda.¹

Alexander Bestužev andis ajaviitens M. Murarjov - Apostolile ja J. Jakuškinile inglise keele tunde.²

¹ Н. Комражевский. Дневниковы кн. А. М. Боговского и А. А. Бесмыслова - Мемуары, лк. 149-150.

² С. Торгубов. Бесмыслов / Мемуары, лк. 311.

Vanglakaaristus ei mündnud A. Bestuževi meelt, vaid ta endiselt püüdis leida võimalusi tegutses. Sellest annab tunnistust kas või Bestuževi poolt kirjutatud lõpetamata joon "Andrei, Perejaslavi vürst: (Kavatsetud viiest peatükist valmis kaks peatükki.)

Juul 1827. a. Soome kindralkuberner A. A. Zaveršni saatis forti oma ohvitseri ülesandega kindlusest teada saada, kas nad ei taha seal kogu karistusega ära kanda. Vangid ütlesid ära.¹

Septembris lõpul 1827. a. Aleksander Bestužev viidi fordist "Ilava" Schüsselburgi kindlusse, kus ta viibis umbes kuu aega. Siia toodi ka Matvei Muravjev-Apostol. Schüsselburgist sisis es tee asumisele Siberisse.

Kui A. Bestuževit viidi läbi Peterburi, siis kohtus ta ka keisr. Diabitsiga. Keisr teatas Bestuževile viimase tsaari "armust" tehtud kergenduse, mille järgi ta vabastati sunnitsõist ja määrati asumisele Jakutski linna. Samal ajal ka luba kirjutamises tingimusel, et ta ei kirjuta midagi kahjulikku. (Vähepeal, tsaari ükassiga 22. aug. 1826. a.,

¹ C. Pongob. Бесмыслие /Мажноречиві/, л. 316.

li A. Bestužeri koristust vähendatud riieistunne-
le aastale.)

Algas pikis teinond Ida-Siberisse-Jakutmi
linna.

3

Ülemkriminaalkohtu poolt nüüd mõistitud
denabristidest saadeti Siberisse sunnitoole ja
anumisele 108 denabristi, kellest 59 inimest nui-
real, 17 inimest saadeti hiljem Kaukaasia teger-
värke, ülejäänud, vähiste randitega, kandi
anumisele määratud kohas kuni üldise amnestiani,
mis kuulutati välja alles augustis 1856. aastal.¹

Niid F. Jafonovi poolt antud andmeid tuleb
täpsustada Kaukaasiasse suunatud denabis-
tide osas. Döö kirjutaja peab õigeks H. Fadejevi
andmeid, kus on märgitud, et Kaukaasia
tegevärke saadeti ^{Siberist} mitte 17, vaid 21 denabristi.²
Ilmselt F. Jafonov ei võtnud arvesse asjaolu,
et A. A. Bestužer-Marlinski, V. M. Golitsõn,
V. P. Kolstoi ja Z. G. Tšernõšov saadeti Kaukaasi-
astist denabristidest tunduvalt varem.

Peterburist saadeti teele Siberi muinas

¹ F. Jafonov. Denabristov i Izymskij cennik, lk. 4-5.
² A. Fadejev. Denabristov na Dory u na Kabaaze,
Pocmõb na Dory 1950, lk. 25.

nn. Irkutski ja Jakutski guupid.

Irkutski saadeti kohe Sergei Pribitskoi, Jergeni Gbolesski, Antaman Muravjov, Vassili Davõdov, Aleksander Janubovitš, Sergei Volkonski, vennad Boimovod.¹

Jakutia - kõige kaugem, kõige uilmem ja rahvaväsem koht Ida-Siberis, oli määratud asumis-alaus 9 denabristile, keda oli karistatud VIII järgu järgi. Vindega liideti veel 3: A. A. Bestužev-Marlinski, N. I. Muravjov-Apostol I järgust ja endine vabv Z. G.

Šernõšov VII järgust.²

Jakutski nägi esimest korda denabriste 16. septem-
bril 1826. aastal. Need olid Zaimin, Andrejev ja
Videnjapin. Ülejäänud saabusid kaheksimeendatel
kuupäevadel. Jakutski linnast paigutati denabristid
laiali nende määratud kohtadesse.³ Otsobirkuus
1827. aastal suunati siia ka espoolnimetatud
kolm denabristi teistest järjudest.

Väljasaadetud olid sunnitud elama
neile asumisalaus määratud linnades ja asustatud
punktides kohalike rõimude range järelvalve all.
Irkutski kuberneri poolt koostatud instruktioonis-
des nähti ette, mis on « riivalikele kurjategijail-
lubatud ja mis mitte. Neil lubati pidada

¹ Б. Кытлов. Денатпуемор в Боеморной Сибире, Урагмен 1925, л. 3.

² Е. Шапов. Кумыкская война. Боеморная - Мармуровская, Урагмен - Денатпуемор на камени и в сибире, л. 252-253.

³ Б. Кытлов. Денатпуемор в Боеморной Сибире, л. 36.

Kirjavahetust omastega, saada neilt trivik-
Kuberneri kaudu elutarbeid ja lätist; osta või
ehitada endile maju jne. Desabristid pidid
end vaikselt ja tagasihoidlikult ilal pidama,
ei tohtinud teistega sidemeisse astuda, endi
või teiste juures koosviibimisi pidada ja iga õnni
tuli tingimata kodus magada.¹

Tanugused iluastumised võisid vüa kuni
kohtu alla andmiseini.

Desabristid ei elanud Jannutias pinnal
aega, aga, nagu kõin poliitilised väljasaadetud,
jättnid nad jälje selle ala ajalukku. Nad
õppisid tundma neile tundmatut elu, olustikku
ja kultuuri ning võtnid võimaluste piires osa
kohalikust ühiskondlikust elust. Nad andsid
oma panuse kultuuri edasiarengule.

4

Aleksander Bestužev ja Matvei Muravjov-
Apostoli teenond kauguse Jakutski linna toimus
tolle aja olude kohta väga kiiresti — umbes nädal
kuud.

Teldjäägu (valitruu Kuller) vedas neid liiki

1. Чижиков. Воспоминания и документы о нем, л. 7.

Jaroslavl, Vjatka, Pirmi ja Jekaterinburgi. 22-päevase reisi järgi jõuti Tobolskisse. Sealst Gruntni, kus nendega liideti Januškini, Arbusov ja Tjotšev, keda näidi Piitaase. Linna muunati ka Aleksandri vennad Nikolai ja Mihhail (Nertsinski naevandustesse). Vindadel õnnestus kohtuda 24. novembri ööl.¹ Sellest teatab A. Bestužev emale ja õdedele kirjas 7. detsembrist 1827. aastal.² Jakutski jõuti 31. XII 1827.

1632. aastal asutatud Jakutski oli väga väike linn. Linna pääseda oli raske. Alles 1836.a., enimst korda pärast selle ala liitmist Venemaaga, külastas Jakutskit kõrgema võimu esindaja — Ida-Libeei kindralguberneri Bronevski.³

Jakutski linnas, kus Aleksander Bestužev elas kõigest poolteist aastat, möödus ta elu tunduvalt paremini kui kindlusvangistuses. Sellest annavad tunnistust ka tema kirjad. Siin ta oli piisavalt varustatud elatusvahendite ja raamatutega — omaste ja sõprade saadetistega. Jakuti ei olnud Bestužev tööga üle koormatud, ta oli omamoodi vaba ja sõltumatu, kui mitte arvestada alalist järelvalvet.

Aleksander Bestužev muudugi ka vahete-

¹ C. Толстой. Семейство /Мемуары/, lk. 321.

² Тучков А. Семейство и домоприем 7 XII 1827 г., а также «Русский вестник», т. 87, Москва 1870, lk. 226.

³ Ф. Кутапов. Деятельность в Преморской губернии, lk. 38-39.

vahel muretses ja tundis igavust, kaevates kirjades omastele ühesilduse üle. Tuleb arvestada seda, et sellises väikeses linnakeses, nagu Jarutsk, voolas du lihtsalt ja vaikelt, kuid A. Bestužev oli energiline inimene, kes armastas hõikumist, võitlust, mis vähendas tema energiat... aga olusid oli rahulik. Samuti võib meenutada asjaolu, et enne 14. detsembri 1825.a. sündmuni oli ta, võis öelda, suvilma inimene: tal oli väga hea seisund teenistuses, lai tutvusringkond, kirjaniku kuulsus, lisaks sellele hea haridus ja ilus, eninduslik välismus, - teda võis sageli näha koosviibimistel või ballidel Peterburi kõrgemas seltskonnas. Ka pidas Bestužev duelle või oli seunden- dius oma sõpradele. - Talle on seletatud tema ajutine noortunne.

Autori arvates oleks ebaõige A. Bestuževi pessimistlikult häälestatud kirjadest teha üldjäreldust, nagu oleks Siberi periood olnud "kõige ningemane" etapis tema elus. Seda aga on näitnud seda Bestuževi du ja tegurise uurijad, nagu näiteks M. Pemevski, N. Kotljarevski, või siis hilisematist - A. Popov, V. Varniljev jt.

N. Kotljarevski kirjutab, et a väärtsaadatud dekabristid ei leidnud endale kohta ühiskonnas, et nende elu "oli mitte lõbus... igav ja tüütar."¹

¹ H. Komnapevcauü. Duespuemr kn. A. M. Bogobcauü u A. A. Boemyub - Mapuuecauü, kn. 154.

Tõeliskult oli Aleksander Bestužev, vaatamata kõigile duraskustele, üksas meelolus ja das lootunga tulevikku.

Sellist, et A. Bestužev ei langenud Jakutskis apaatiasse, annab tunnistust ka sama õpitlane H. Erman, kes aprillis 1829. a. elas mõned päevad Jakutskis koos astronoomiliste vaatlustega.

Doktor Erman säilitas mälestuse lihiajalisest tutvusest A. Bestuževiga oma raamatus "Reis ümber maailma", mis ilmus 1838. a. Berliinis. Selles ta kirjutab: "Minu ees seisis inimene, kes oma näojoontes, sõnades ja kujudel säilitas kogu noorus-
võime ja viljaka talendi sära. Ta tunnistas mulle, et hea meelolu vastu tema tahtmist tekitab alati uusi; et minevikus rasumus ja tuleviku lootusetus peavad teda loomulikult rõhuma, aga et temas on niiski küllaldaselt armastust oleviku vastu ja julgust, et seda kasutada."¹

Hiljem, elades Kaukaasias ja petetud oma lootustas, Bestužev meenutas hea sõnaga Jakutskit. 1831. a. kirjutas ta N. H. Polevoile:
"1828. a. algul ma saabusin teile tuntud nohtor-

¹ Гит. Н. Комаровский. Дневников кн. А. Н. Бестужева и А. А. Беммышев-Масловского, л. 159.

Jakutski, mis oli määratud minu eluohaks.
 Seal ma puhkasin hingeliselt, tõusin uude ellu.¹
 Ka kirjast 19. augustist 1831. a. me võime lugeda:
 «Kas te usute, et ma ohkan Jakutski järgi
 olivipuude ja viinamarjade maal!»²

A. A. Bestužev-Marliniski saatust kergendas
 Jakutski danide sõbralik suhtumine temasse. Ta sõlmis
 tutvusi ja hakkas käima läbi mõnede perekondadega.
 Nii sai Bestužev «oma inimeseks» kohaliku iilerostja
 F. Kolosovi, soolatihase omaniku A. P. Zlobini jt. maji-
 des. Seda kutsuti perekondlike koostööbimistele,
 kuhu ta ilmus sageli õnnesoovi vämmidega nime-
 päevalapse ains. Ka käis ta maa põlisdanidega,
 jakuutidega, jahil ning viibis nende rahvusliku
 pühak-isõhku.³

Denabristide elu Siberi perioodi uurija
 V. Kubalov, tuginedes dokumentidele, kirjutab, et
 külalislahket vastuvõttu ja kaastundlikku
 suhtumist kohtunike vabadusta rändurid mitte
 ainult daniskonna esmel, vaid ka selle pür-
 konna ülesma N. I. Magnoni poolt, kes püüdis
 denabristide elutingimusi Jakutskis kergendada.
 Ta nägi mis haritud, andevaid ja karvatatud

1. Тучков А. Беермырба к А. А. и К. А. Тоневору см 21 I 18312. аянни
 «Русский беермырба», т. 32, Москва 1861, л. 291.

2. А. А. Беермырба - Марлинский. Сочинения к гласному, т. 2, л. 639.
 3. Ф. Капоров. Денабристы в Якутской стране, л. 23-24.

inimeri, kes on võimelised elustama seltskonda ja
andma talle erilist sära. Sellesüües M.T. Mjagšov
kutsuski tema poolt korraldatud ballidele ja
koosviibimistele denabriste, kes said tähelepanu kes-
punktiks.⁴

Aleksander Bestužev, ilus, elav ja lõbus, kõitis kõigi, eriti daamide, tähelepanu. Dr. Erman kirjutas hiljem: "Siin Jakutskis Bestužev, ise seda mitte taotledes, äratas sümpaatiatunnet enda vastu kõinides südames oma mõistuse daruaga, iluga, energilise näo ja kujuga. Kuberneri majas igaveseks rahetus, et ainult harva võis näha seda Jakutski kõige huvitavamast inimest. Siberlased ja jaakuudid..., ja ka nemad ei häänenud väljendada oma sümpaatiat selle uue meesmodeni vastu." 2

Sündub, et Pestužev ei valguistanud niigugi
õigesti kirjades vendadele Nikolaile ja Mihhailile
oma suhteid kohaliku seltskonnaga, kui ta kirjutas,
et ta ei külasta koovüübimisi ja on tuttav ainult
kahe perenonnaga.³ Aga rääib-olla arvestas ta seda,
et kirja loevad enne sihtsuhta jõudmist paljud
nõõrad silmad.

В. Кудряков. Декабристы в Восточной Сибири, кн. 41, 45.

Гит. Н. Котляревский. Динамитов м. А.М. Вдовский и

А.А. Бекетов-Марковский, кн. 160.

Паскаль А. Волынского и Грэмзю М. и П. от 16 VI 1828 г., а также в Русском
восточном, т. 87, Москва 1870, л. 235. [Копия оригинала восточного: Г. М.]

Aleksander Bestužev, Marliniski kuu «ohtlik rüürik» kirjategija ei osanud kuidagi oodata, et Kauges Jaanitskis ta kohtab kaastundlikku suhtumist dominnona poolt ja ka kohalike kõrgemate võimude poolt. See fakt muutis tema des Jaanitskis tunduvalt talutavamaks.

5

A. Bestužev - Marliniski Jaanitski perioodist on säilinud tema 29 kirja, mis olid adresseeritud emale ja õdedele Peterburi, vendadele - vangidele Niitaane ja vendadele - sõjameestele Kaukaasiasse. Antud kirjad kuuluvad ajavahemikku detsember 1827 - juuli 1829. On imestusväärne, et need on säilinud, kuna nad käisid läbi Peterburi Zandarmeeria.

Kirjadest nähtub eluõige Bestuževi õrn suhtumine lähedasteni omasteni. Näib, et teda piinab nädametunnistus vendade Nikolai ja Mihhaili es, kuna tema, olles neist kõige noorem, saab ometi vähem kannatada, sest ta on rahastatud muusikast. Aleksander kirjutas vendadele väga tihti, kirjutas teadis, et vastust ei saa, sest vangidele oli kirjutamine keelatud.

On õigustatud väita, et kirjades sageli korvatar viihte laiskusele ja tegevusetusele ei ole põhjendatud, sest Bestužev töötas hoolega: ta luges

ja õppis palju, et täiendada oma teadmisi. Ema, õed ja sõbrad saatsid talle pidevalt raamatuid, peamiselt võõrkeelseid. Aleksander rihnes lugemisse. Ta luges Byronit originaalis, Homerost prantsusekeelses tõlkes, uuris rooma klassikuid. Samal ajal õppis Pestužov saksa keelt, mida ta enne asumist ei armastanud ja oskas halvasti. Õppimine läks edukalt, — juba kuu aja pärast oli ta võimeline lugema Goethet ja Schillerit originaalis. Aja allens, et rohkem koolus istuda, ta raskeris enda pea paljaks. See oli suur «chorimeelsus», sest Pestužov oli kõrgel arvamusel enda võimalusest ja väänis tõsiselt, et temale vaadatakse nii «moodsale pildile»:
 «... ainuke nõrkus ei jäta mind maha, see on nõrkus elegantsusele: ma kujutan endast moodsat pildikest Jakutskis.»¹

A. Pestužov luges ka palju teaduslast kirjan-
 dust, nagu Franklini, Humboldti, Parroti, Schuberti jt.
 teoseid. Ta luges ka Thomas Moruse töid.

Kirjades vendadele laskus Aleksander
 arutlustene kõikvõimaline teaduslike teooriate alal:
 leidrid kajastamist valgus, temperatuuri, elektrit, magnetismi
 jt. probleemid. Ta esitas isegi vendadele minimumi, kuigi
 teadis, et ta neile vastust ei saa.²

A. Pestužovi kirjades on isama palju

¹ Трубецкой А. Беседы с братьями М. и Н. см. 16 VI 1828., а также
 «Рассказы беглеца», т. 87, Москва 1870, л. 235.

² М. Трубецкой А. Беседы с братьями М. и Н. см. 9 III 1829; 25 III 1829; 10 IV 1829,
 рассказы, л. 252-253; 253-254; 255-256.

etnograafilist materjali. Ta räägib mees Jakutia loodusest, peatub olustikul, iseloomustab venelaste-jakutide vastastikkusid suhteid jms.

Kirjades leiab kajastuse ka Bestužeri aroomidest Z. G. Šernõšovi ületsemisest Jakutsdi 23. juunil 1828. aastal. Nad võtsid ühe korteri, kuid nende noorus oli lihi ajaline — umbes pool aastat. Juba jaanuari algul 1829. a. Z. Šernõšov, kes kannatas raskemeelmise haiguse all, nõudis vabalt korterit ja veebruaris 1829. a. viidi hoopis Jakutsmist ära. Aleksander Bestužev hakkas jälle elama ühenda.¹

6

Lena Aleksander Bestužev-Marliniski elas Jakutskis väga lihinest aega (31. XII 1827 - 3. VI 1829), siis nin ta kirjutas ka mõige vähem oma elus. Ta jätkas värvide loomist („Lektor“, „Kolp“, „Finlandia“, „Siigis“, „Ššibutui“, „Kell“, „Pilolejt.“), kuid need ei õnnestunud kuigi hästi. Paljud värvide läbib saatus ja nime tema. Bestužev-Marliniski hakkas eemalduma poeetivallast.

Liberi, hiljem Kaukaania, ajalugu,

¹ F. Čadportob. Dvašpuevot b Janymensi eorue, lk 21.

rahvakombed ja tavad ning usumund olid üheks peamiseks allikaks, kust Bestužev-Marlinni ammutas materjali oma romantilistele jutustustele. Ilma vastavate raamatuteta, raamatukogudeta, ilma arhiivideta, aga huviga kohaliku koloriidi vastu, jätnud A. Bestužev-Marlinni oma kirjandusliku loomingut ja mida enam ta läheneb rahvale, seda enam ja enam tugeneb rahvapäraste mõju tema jutustustes.

Asjatu, et A. Bestužev-Marlinni kannas lähemalt tundma õppima Jakuntiat ja Liberit, oli tänuväärne töö, sest välismaised teadlased kirjutasid Liberist ebaõigesti ja tendentslikult. Bestužev-Marlinni koostas isegi laiaulatusliku plaani jakuntide keele ja elu-olu tundma õppimiseks, kuid ta ei jõudnud seda plaani realiseerida sündumiseiga Kaunaaia tegerränne. Kuid sellest pärast õnnestus tal koguda küllaltki palju materjali. Kuna Bestužev-Marlinnil enesel polnud võimalik rännata mööda Jakuntiat, kogus ta teateid oma tuttavate kaude linnaelanike hulgast. Viimased, tundes hästi jakuntide keelt, teatasid temale õiguid ja huvitavaid andmeid. Oli ka nümgusid, millede õigsuses tuli kahelda. A. Bestužev-Marlinni vestles sageli loomapiiudjate ja kaupmustega, kes kauplused

Kolõmast Chhootani. Need inimesed teostand iga aasta pikki reise kaudu Kirdealadesse ja olid seetõttu hästi tuttavad äärealade elanikega, nende elu-oluga. Nilt saigi kirjanik väga väärtuslikke etnograafilisi andmeid Põhja ja Ida rahvaste kohta, kellest ta räägib oma "Siberi jutustustes".¹

"Siberi jutustused", mis on kirjutatud juba Laumaanas, on kirjutatud suure asjatundlikkusega. Selles on, võis öelda, kirjeldatud kaht marsruuti: Jakutsk-Kolõma ja Jakutsk-Chhootsk. Kirjeldatuse kohaliku elanikkonna elu-olu. Jutustus kajastab üheaegselt nii Siberi rikkust kui vaesust.

A. Bestuzjev-Marinski mängib mitterastavust majanduse ja looduslike võimaluste vahel. Ta räägib rajadusest arendada laevahitust, ehitada teid, arendada kaubandust jne. Ta kirjutab: "Loodus ise näitas kätte Siberi eksisteerimise vahendid ja tööstuse võtmed... ta selgesti annab mõista, et Siber peab olema vabrikute ja tehaste maas."²

"Siberi jutustustes" on edasi antud häid loodusepilte. Nii näiteks kirjeldab autor maalilist Lena jõge.

Tähtsaid teateid sisaldab ka "Kiri

¹ Ф. Капоров. Дневников б. Якутскъ и Чукотка, кн. 30-31.

² А. А. Бестужев-Маринский. Разсказы о Сибири.
Вл. Ф. Капоров. Дневников б. Якутскъ и Чукотка, кн. 72.

doctor Ermanile, mida ta alustas Siberis ja lõpetas Kaukaasias. Rahvusliku kevadpüha kirjeldab a Libri Kõrbed. Mõhk.

Elades Jakutskis Alexander Bestužev jälgis tähelepanelikult nindmuri Kaukaasias, kus tema kann venda, Piotr ja Pavel, sõdisid tegerväes türklaste vastu. 10. veebruaril 1829. a. Bestužev kirjutas palvekirja imperaatori staabiülemale krahv Dibitšile, et see esineks koostlusega tsaari ees tema ülevõtmise asjas Kaukaasia tegerväes. 13. aprilli 1829. a. käsikirjaga tema palve rahuldati, kusjuures märkusega, et ülesnäidatud vaprust eest teda auastmes kõrgendamiseks mitte esitada.¹

3. juunil 1829. aastal lahkus Alexander Bestužev - Marlinnik Jakutskist, suundudes Kaukaasia poole.

Jäi seljastama üks etapp aadlike-revolutsiooni määrile määratud 15-aastasest karistusest, mille vältel tsaarivalitsus lootis teda näha kustutatuna elavate nimekirjast. Koolimata rasketest üleelamistest koos ülestõusu lüüasaamisega, sõprade hukkamisega, eemaldamisega senisest maailma elust ja kirjanduslikust tegevusest, Alexander Bestužev ei lase meelelul

¹ B. Басиб. Бесмыслие - Маринский на Кавказе, Кавказ 1929, л. 5.

lõplikult langeda ei vanglas ega asumisel,
vaid jätkab võimaluste piires tegevust. Tä otrib
teid ja vahendeid antiirama elu juurde
tagasipöördumiseks, lootes sellis aranevat
moodsamaid perspektiive Kausaanias.

IV peatükk

A. A. Bestužev - Marlinski Laukaanias
(1829-1837)

1

Osa denabristide liikumisest oravõtjaid, viti nõderins degradeeritud, saadeti Laukaaniasse, kus tsarism tol ajal teostas oma koloniaalpoliitikat. Nad paigutati Laukaania Erikorpuse garnisonidesse.

XIX saj. 20-ndail aastail oli Laukaania Erikorpuses viline koht Vene armee teiste väeüksuste hulgas. Täi ei erinevad neist mitte ainult asukoha poolest, vaid ka teenistuse spetsiaalsete tingimuste ja olustiku poolest. Kuna see korpus, seos tsarismi vallutuspoliitikaga, oli pidevas sõjasisukorras mägilastega; samuti toimunud alalised vahejuhtumid Türgi ja Iraani piiridel.

Ebatavaline oli ka korpuse isikuline koosseis: tsarivalitsus hoidus seda täiendamast noorte mekruitatega ja muinas sinna meeldi

iga liiki akaristatud ja asumisele saadetuid, et neist sel viisil kergemini vabaneda. Nii saadeti nia talurahvalikumistest osavõtjaid, s.o. pärisriikid talupoegi; alamvõelari, kes olid saanud soldatite marmalistest väljaastumistest, mis tihenedi eriti pärast 1815. aastat. Kaukaani saadeti ka Semjonovski ihusaadikute polgu endine koosseis, kes tõusis üles 1820. a.

On selge, et need eilsed amassajad avaldavad teatud mõju Kaukaania vägede soldatite marmile, aratades neis püüdes tegelikkuse teadlikule tunneta- misele. Kaukaania polkude sõdurid olid leidlikud, julged, ettevõtlikud ja abivalmid.

Kaukaania korpuse juhtivase koosseisu kuulunud kõrvuti Suvorovi sõjaretkest osavõtnud vanade veteranidega noored ohvitserid, kes olid Kaukaaniast üle toodud mõnede distriplinaarsete ülevastumiste jms. pärast, aga ka poliitilise usaldamatus pärast, kuna nad ei leppinud arastõejooliku režiimiga, mis rüdi armesse sisse pärast 1812. a. Tsamaasõda.

Operatiiviline suhtumine ametlikku sõjalise süstemi, mida juurutati tsaarivalitsuse juhtivate ringkondade poolt ja toetus vene sõjameeste progumivõttele traditsioonidele, Suvorovi ja Kutuzovi pärandile, olid iseloomulikud

Kaunaana korpuse ohvitseride enamikule.¹

Kaunaana korpuse ülemjuhatajaks oli alates 1816. aastast suurtükiväe kindral Aleksii Petrovitš Jermolov (1772-1861) – Suvorovi kooli kasvandik ja Kutuzovi kaarvõitleja 1812. a. Vassarsõjas. Tal oli suur autoriteet ja populaarsus Väine sõjaväe ohvitsernonna progressiivse osa seas.²

A. A. blonetrüki oma töös „Suure sõpruse ajalool“ püstitab küsimuse: kas A. P. Jermolov tundis kaasa demokraatidele ja oli nendega sidemeis? Autor vastab küsimusele eitavalt. Tema järgi läks kindral Jermolov Kaunaana ajalusse kui tsarismi poliitika agar elluviija, kuigi ta oli illega omapäraseks opositsiooniks.

Kaar Paul I ajal oli A. P. Jermolov isegi areteeritud 1798. aastal, koses ühe tema regulaarse areteerimisega ja teavate, vabamõtteliste väljenduste pärast Väine isevalitsija kohta ning saadatud välja Kostromaasse. Pärast Paul I tapmist võeti ta armeeteenistusse tagasi.

Ka imperaator Aleksander I poliitika mõheduse otterötetuse suhtus Jermolov suptiliselt. Nii näiteks oli ta sõjaväeliste asunduste loomise

¹ A. Fagelb. Denatšuenov na Doryu u na Lebrase, lk. 20-21.

² БСЭ, т. 15, Москва 1952, lk. 532.

vastu Kaunaaas; samuti mõistis ta hea
 smjonoorlastega arvestiendamise jms.

Vaatamata nendele või teistele eponitsoonilistele
 meeleoludele, oli kindral Jermolov saugel mõtteist
 ja tegudest isevalitsuse vastu. Ta oli päris-
 orjuse- monarhist, rõhutas A.A. Blonetsni õigeti.¹

A. Blonetsni arvab, et kindral Jermolov
 teadis desabristide olemasolust. Töö kirjutaja nõus-
 tub temaga, sest Jermolovi tutvusringkonda kuulusid
 niisugused isikud, nagu: P. Kakhovski, A. Jasubovits,
 W. Klichelbecker (kes, muide, andis tema pooldajatele
 „jermolovlaste“ nimetuse), P. Ustimovits, A. Arenarius,
 aga ka A. Gribojedov, N. Voeikov, M. Fonvizin.²

1825. a. detsembri ulvastatud ühistõuse el-
 õhtul kirjutas suurvürst Nikolai Pavlovits Pagan-
 rogi komandeeritud staabiülemale Krahv Dibitsile,
 kes oli talle ette kandnud Kaunaaas tri-
 kopuses kannavast „vabamõtlemise ja liberalismi
 kahjulikust vaimust“, et ta teatas, mis seal
 toimub, ja viiti Jermolovi juures, keda ta kõige
 vähem usaldab.³

Ka pärast kindmuri Peterburi Senati
 väljakuul ei hahtunud kahtlused.

¹ A.A. Blonetski. Из воспоминаний о гусаре,
 М. 1954, lk. 16-18.

² A. Fagel. Воспоминания о Дорге и ее семье, lk. 23.

³ Kalsamas, lk. 22.

A. Blondini arvates kindral Jermolov ei andnud välja dekabriste sellepärast, et ta põlgas reetmise fakti. Ta isegi hoiatas A. Gribojedovit aretuse eest. Kaukaasia teostatavast juurdalusest võttis Jermolov osa ega protestinud oma adjutandi aretuse vastu, keda kahtlustati sidemeis dekabristidega.¹

Kui jaanuaris 1826. aastal tsaar saatis Iraani erakorraliseks saadikuks oma lemmiku, vürst A. I. Mensikov, siis palustas vürsti teelnäkimise ajal jälgida Kaukaasia Erikorpuse meelust ja teenistuskorda.

Pool aastat hiljem saadeti Kaukaasiasse kindral I. F. Paskevits. Alles ametlikult määratud Iraani vastu tegutsenute vägede juhatajaks, ta pidi formaalselt kuuluma Jermolovi juhtimise alla, kuid faktiliselt muutus ta sellest täiesti sõltumatuks, omades õigust vahetult pidada sidet tsaari ja tema ministritega.

"Nad kõik teetavad üksteist ja pole midagi raskemat, kui tõde teada saada...", rääkis ta tsaarile.²

Peajärel veebruaris 1827. a. Nikolai I saatis Kaukaasiasse Riiaabiulema krahv Dibitsi. Tulemuseks

¹ A. A. Bronitskii. Iz vospominenij Beridai gipernoi, lk. 18.

² Tõlt. A. Fageb. Dekabristide meelust ja teenistuskorda, lk. 23.

oli see, et kindral A. P. Jermolov saadeti erus-
ning tema lähemad poolehoidjad, kahulgas
kindralid Madatov ja Viljaminsov, eemaldati
Laukaaniast. Jermolovlaste hõrenenud ridu
täiendati denabristidega.¹

Kindral A. P. Jermolovi asemel sai Laukaania
Korpuse ülemjuhatajaks krahv I. F. Pasmovitš-Jerivanoki.

2

Algul Ülemkriminaalkohtu otsuse kohaselt
saadeti Laukaaniasse ainult kaks degradeeritud
ohvitseri - denabristi: leitnant B. A. Bodisco ja
ruutmeister N. N. Gržitski. Teised saadeti
kas Siberisse või Gumburgi garnisonidesse.

Juba umbes poolteist kuud hiljem,
saari uuasiga 22. augustist 1826. a., saadeti
kõik "kaugemale garnisonidesse" määratud
denabristid Laukaania Erikorpuse tugev-
võrre. Nii toodi Laukaaniasse üle Mini-
mest.

Aastail 1827-1828 saadeti Laukaaniasse
veel 9 ohvitseri.

Sejäreli "kõigekõrgema armu" märgina

¹ A. Fageeb. Девотства на догм и на Кавказе, кн. 24.

lubati reamehenä Kaukaasia Erikojuse teger-
värke arvata A.-A. Bestužev-Marlinski,
V.M. Golitsin, V. I. Polstai ja Z. G. Šernošev Siberist
ning A. K. Berstel Bobruiski kindlusest.

Tunduvalt hiljem said samavanguse
lea veel 17 Siberis arvat desabristi, nende
hulgas A. T. Gdojovski (1837. a.).

Lõpuks, juba 1826. aastal olid Kau-
saasia Erikojuseks üle toodud, kuigi amet-
likult, mitte karistuse korras, kapten V. D.
Välhevski ja polkoonid N. N. Rajovski, kes
juurduse käigus nüüdi ei tunnustatud. Luid
nende ammune lähedus desabristidele lubab
oletada, et nende ülevõimine Kaukaasiasse
polnud lihtsalt juhus, vaid tsaari poolt raum
tte otsustatud, kelle silmis nad jäid poliiti-
liselt kahtlasteks.

Järelikult oli Kaukaasiasse saade-
tud personaalkorras 65 ohvitseri, kes ühel
või teisel määral olid seotud desabristi-
de ülestõusuga või osavõetuga desabristide
salaühingute tegevusest. Nendest 38, olles
degradeeritud, alustasid Kaukaasia poleudes
teenistust reameestena.

Realelle saadeti Kaukaasiasse numm
osa soldateist, kes võtnud osa 14. detsembril 1825. a. ülestõusust.¹

A. Fageb. Desapueños na Dory u na Kabaze, la. 24-26.

Genabriste, kes olid olnud Peter-Pauli kind-
luses ja Siberi karmi taevas all, meelitas Kaukaania
oma võimalustega sõjalise vapruste abil võita
õigus tagasi pöördumiseks kodumaale.

Helgite unistustega tulevikust jõudis nia
ka Aleksander Bestužev-Marlinski. Augustialgul
1829.a. me kohtame teda Tiflisis. Siin sai
Bestužev teada oma saatus: ta määrati
naamehiks 41. jäägripolku, mis paiknes Erzerumi
lähedal. Pärast mõnepäevast viibimist Tiflisis,
kus ta ülaõige näis oma hukkunud sõbra Aleksan-
der Gribojdoni haual, Aleksander Bestužev
sündus Karmi kaudu Erzerumi alla. Toimus
kannavõetud kohtumine vendade Pjotri ja
Paveliga, kes olid osa võtnud sõdadest Iraani
ja Türgiga. Eriti muretses Aleksander oma
noorima venna Paveli pärast, kes oli saadatud
Kaukaasiale ainult sellepärast, et ta oli Bestužev.
(1825.a. oli suurtünniväe kooli junkur Pavel Bestužev
nõigest 17.a. vana.) Aleksander Bestužev võttis
ka osa Baiburti kindluse vallutamisest, mille
raste toimus tormijooks pärast Adrianopoli
rahu (2. sept. 1829. a.) sõlmimist.¹

¹ Adrianopoli rahu sõlmiti 2. sept. 1829. a. Osmanite armee ülemjuhataja
vrahv Dibitš saatis kogu kaks kullut sõltist vrahv Paskevitsile teatama,
kelle peanõu on asotsis Erzerumis. Mitmesugustel põhjustel peeti need
Türgi võimude poolt kinni, mistõttu teade rahust jõudis
Erzerumi umbes üks kuu hiljem. Selle aja jooksul oli mõlemal
pool rahusti ohvrid. - e.m.

Juhtkond pidas teravalt silmas dekabriste tsaari instrumtsioonide alusel, kusjuures iga kuu tuli saata nende kohta ettenanne Peterburi- sõjaminister krahv Šernõšovile. Nais ettenannetes rõõgiti, nagu olens dekabristidel liialt vabadust, mis ei ole kohane nende reamehe seisundile. Tulemused ei lasknud end kuigi kaua oodata: isna pea olid kõin dekabristid laiali saadatud erinevatesse paikadesse. 1830. a. algul Aleksander Bestužev viidi üle Dubendi garnisoni pataljoni, kust ta pidi teenima umbes neli aastat.¹

Teoses sellega tahaksin peatuda J. G. Weidenbaumi märuustel V. A. Potto poolt kirjutatud ülevaate kohta, mille viimane kirjutas A. Bestužev- Marliniski elust ja tegevusest tema 100- sünniaastapäeva puhul ajalehes "Kavkaz".²

V. A. Potto järgi tuntud kindral N. N. Rajovski, pöördudes 1829. a. Ekserumist Tiflini, sõitis koos mõnede dekabristidega, kellede hulgas oli ka Aleksander Bestužev. Kindral N. Rajovski kutus neid enam kui

¹ B. Басуш. Бесмыслие- Мемуарамъ на Кавказе, к. 9.

² V. Potto töö kandis pealkirja "A. A. Marliniski ja ilmus ajalehes "Kavkaz" 5. detsembril 1897. aastal. - G. M.

üks kord enesele külla ega pidanud isegi
 vajalikuks maskurida oma suhteid nendega.
 Kuid keegi tegi ettepande ja kõrgatas kõw:
 Rajermit tagandati, Paskewitš sai määruse,
 denabristid saadeti laiali ja wästi pidada
 range walwe all. A. Bestužew sattus Derbenti.¹

J. G. Weidenbaum oma teos "Kaukaasia
 etüüdid" kirjutab, et see väide on eesliin:
 A. Bestužewit polnud alamvaelaste seas, kes
 saatsid Rajermit, kuna Rajermit lahkus Baib-
 burti alt 25. augustil 1829. aastal, jättes roman-
 do wüst Golitsõnikle. 12. septembril ta jõudis
 Tiflisi, olles wahipeal olnud garantiiis Gjumrõ
 küla juures. Aleksander Bestužew aga oli
 3. septembril 1829. a. Erzerumis, millest annab
 tunnistust tema kiri emale samast kuupäewast.
 15. septembril siirdus ta Baiburti alla ja 27. sep-
 tembril wõttis ora termijooksmust linnale. Sama
 eesliin on ka väide, et kindral Rajermit saate-
 komandas olid mõned denabristid. Tõgelikult
 oli aiakult endine ratsaräe rittmeister ja mahw
 Zakhhar Tširnõšew, mille vastu arvatavasti oli
 muinatud ettepanne, mille tulemuseks oli denabristide
 eemaldamine Tiflisist.

¹Int. E. P. Brügger-Jay. Kaukasische Emroger, Tiflis, 1901, Nr. 267.

²Skalsamas.

On võimalik, et J. G. Weidenbaumil on õigus, kuigi tema järgi denabristide ümbupaigutamine oleks nagu toimunud ainult ühe otseade põhjal.

A. Fadejev, kelle töö „Denabristid Donimeal ja Kaukasias“ ilmus juba käesoleval ajal - 1950.a., ilmselt pole neid mänuini arvesse võtnud, kuna ta kirjutab, et Gjumrõ kindluses kindral Rajoni lõunastas koos A. Bestuževi, V. Golitrõni ja L. Tšernõšõniga.¹

3

Dagustan, kuhu sattunud vennad Aleksander ja Pjotr Bestuževid, oli „Kaukasia Liberiis“, kohaks kuhu saadeti karistatud soldateid ja degradeeritud ohvitse. Tuli dada väikeses kindluses, milledest tähtsamad olid nass - Bunnaja, kuhu määrati Pjotr Bestužev ja Derbentskaja - Rõnnale, kuhu saadeti Aleksander Bestužev. Algas igav garnisonielu. Värised kokku loetused olukorra paranemisele. Oma kirjades jutustab A. Bestužev meurast elust, kaebab üksilduse üle. Ka püüab teda

¹ A. Fadejev. Denabristima na Donu u na Kabaaze, lk. 59.

Kodumaasigatnus. "Ma dan, see tähendab, hingas Derbendis, ajaloolise nimega ja räpaste tänavatega linnas," kirjutas ta kirjas dr. Ermanile.¹ Elguigi et Bestužev oli endine ihuvaandiväe staabikapten, pidi ta kaasa tegema riviõppund.

Aleksander Bestužev hakkas Derbendis õppima aserbaidžaaani kult, mille alustega ta arvatavasti tutvus tuntud aserbaidžaaani kirjaniku ja valgustaja Abbas-Kuli-Aga Banihanovi abil. Kõha pea oli ta end võimeline vägivandama aserbaidžaaani (tatar) keeles.

Abbas-Kuli-Aga Banihanov (1794-1847), kellega Aleksander Bestužev tutvus juba Erzerumi päevil, oli välja paister Aserbaidžaaani ajaloolane. Ta töötas 1819. aastast alates Kaukaasia korpuse ülemjuhataja staabis kõlginas. Aleksander Bestuževil oli, võis öelda, põhjust otsida tutvust A.-K.-A. Banihanoviga, sest see oli olnud hiljuti hukkunud A. Gribojedovi lähedane sõber ja teenistuskaaslane ja nad mõlemad olid tuttavad A. Puškiniga.

Olutatakse, et Aleksander Bestužev oli kuul-

¹ Int. A. B. Donov. Pyeeue mca mame na Kabaaze.
A. A. Бестужев-Вельямовский, т. II,
Баян 1949, lk. 15.

nud Bakihanovist juba varem, nimelt Wilhelm Kichelbekeri kaudu, kes 1820-ndate aastate algul koos "Häda mõistuse pärast" autoriga ja aserbaidžaanide valgustajaga Špissid koos Hda keeli ja kirjandust.

Teiselt poolt - ka A. H. Bakihanov pidi olema teadlik kirjaniku-dekabristi olemasolust A. Gribojedovi kaudu, kes taotles oma Jakutskis elava sõbra ületoomist Kaukaasiasse.⁴

A. Pestužev ja A. H. Bakihanovi tutumise täpset daatumit pole teada, kuid Kaukaasias kohtunud nad mitu korda kui sõbrad.

1831. aasta sügisel A. Pestužev võttis aktiivselt osa Derbendi kaitsmisest mägilaste vastu, kellede juhias oli Ghazi-Muhammed.

Väga meile ajaloost on teada, toimus 1820-ndailt aastailt ^{alates} Põhja-Kaukaasias mägilaste antikoloniaalne ja antifodaalne võitlus, mis oli tingitud ühelt poolt tsarismi vallutuste laienemisest Terek ja Kubaani taha ja teiselt poolt kohalike vürstide, ahaanide ning bekkide poolt teostatava fodaalse eksploatatamise tugevnemisest talupoegade üle.

⁴ A. B. Tonob. Pyckenue meamenu ra Kabanze, lk. 10-12.

Mägilaste - talupsegade stiikilini välja-
astumisi püüdnud oma huvides ära kasutada
tingimused kohalikud kõrgemad fodaalid
ja muslimani vaimulikud, kes püüdnud
muuta mägilaste võitlust vne kolonisaatorite
vastu religioosus + pühaks rõjaks. (ghazarati)
Venemaa vastu. Nad müstasid mägilastes
lõnke viha venelaste kui «usumatute» vastu.
Kõinjal ei õnnestunud aga pöörata võitlust
islami lipu alla, näitens Cheetias, Kabardiinias
ja oralt Adõges, kus fodaalsuhted olid enam
arenenud ja klassivastuolud seotud nīgava-
mad.

Teine oluord oli mägisel Dagistanis, kuhu
muutati Alexander Butusjev, ja Tšetschenias ning
Adõges mõnedes rajoonides, kus fodaalsuhted olid
ebanüpsed. Siin tundus oma talupsegi polaud
vcl pärisojastatud. Kogukondlik aristokraatia
oli nannitud oma enpluataatorlike nõudmini
peitma patriarhaal-kogukondlike traditiooni-
de ja tavade kätte alla. Siin «ghazarati»
organiseerimine oli edusam. Juhtideks said
islami vaimulikud. Selle tulemusel rōttis
see võitlus nn. müriidide liikumise vormi.

Kaukaasia mägilaste tragika, kes olid
värvatud müriidide liikumisse, seisnes selles,

et astudes välja "ghazarati" leonungite all, nad olid kaasa viitud võitluse juba mitte ainult vene tsarismi, vaid ka vene rahva vastu, kellega olus olnud progressi huvides vajalik koostöö Kaukaasia liidendamise naudu Vene-maaga.

Derabristid suhtunud müridismi eitaralt ja võitlusele selle vastu vene vägede ridades.

Pöördume nüüd tagasi Ghazi-Muhammedi poolt rümpüratud Derbendi juurde. Linnast piirati mägilaste poolt kaheksa päeva. Selle aja jooksul Alexander Bestužev paistis silma erakorralise julguse ja vaprusga. Seda kirjeldab näiteks Kaukaasia sõdade ajaloovlane V. A. Potto: "Derbendile... lähenes Ghazi-Muhammed... 1831. aasta augustikuu... Bestužev peaaegu ei lahkunudki müüride juurest... Meie poolt teostatati sagedasti väljatungu ja neis kõigis, ilma eranditeta, võis näha Bestuževit... Aga veel sagedamini ta väljus linnast, kasutades oma mõju. Tatarlased armastavad teda hulljulguse pärast ja selle eest, et ta ei võõrastanud nende tavadeid, ja selle eest, et ta vabalt kõneles nende keeles."¹

¹ Tsit. A. B. Potto. Русские мусульмане на Кавказе, lk. 20.

Ka Aleksander Bestužev kirjutas hiljem vendadele Nikolaiile ja Mihhailile Siberisse: „Ma olen mitmes palavas heitluses: alati kõige ees, hoolte all, olen rohkem kui üks kord kõige ohtlikemas kohtades... minu sinel on läbistatud kahest kohast...“¹

Derbendi piiramine lõppes sama eotamatult kui algami. Derbendile saabus abi kindral-major Kõhhanovi väesalga poolt. Ghazi-Muhammed armaldus oma vägedega mägedesse.

Samal aastal võttis Aleksander Bestužev osa ka kindral-adjutant Pankratjevi väeüksuse reitsest meöda Dagistani. Sellesse ekspeditsiooni kuulus samuti Abbas-Kuli-Aga Baikhanov. Reitsest väägib A. Bestužev oma teies „Kirjad Dagistanist“.

1831. aasta lõpul jäeti tagasi Derbenti. Algas jälle monotoonne garnisonielu, millega Bestužev ei nutnud leppida. Garnisoni ohvitserid talle ei meeldinud, kuna need olid ebakultuurseid nõjaväelased, kes rogu oma vaba aja pühendand purjutamisele ja kaardimängule.² Kirjas Pavlile ta ütleb:

¹ Трубецкой А. Бестужев и Грозный К. и М. см. 24 XII 1831 г.
 г. Грозный „Очерки жизни и деятельности“, т. XXXI, 1860, к. 46.
² В. Бакушев. Бестужев-Маршальский на Кавказе, кн. 9.

"Mitte kusagil maailmas pole ma leidnud tihisemaid ohvitse, kui Kaukaasia kopurs."¹

See oli A. Pestuševil konkupõrneid pataljoni komandöri alampolkovnik A. J. Vamiljiviga.

"Vamiljiv, täiesti harimatule inimesele, võib-olla isegi vähe-kirjasaajale, oli Pestušev mitte tuntud kirjanik, vaid riiklik kirjategija, kes pärast üht kuritegu võib hakkama saada mõne uue ülestõusmisega," kirjutab

J. G. Weidenbaum.² Lamas aga Weidenbaum märgib, et Aleksander Pestuševi elu ja tegevuse uurijad on suurendanud nõidki autilusi tema raskest seisundist Vamiljini ikku all. Ta astub V. A. Potto vastu ning teatud määral kaitsab alampolkovnik Vamiljini tema ees.³

J. G. Weidenbaumi järgi t. Pestuševi Dubendi-aegse teenistuse ebramedivuse peapõhjuse tuleb otsida suhtes pataljoni komandöri alampolkovnik Vamiljini ja Dubendi komandandi major Šnitnikovi vahel. Mida sõbralikumalt võeti Pestuševit vastu Šnitnikovi majas, seda karmimalt suhtus temasse tema otsene ülemus. Võib arvata, et Pestušev ise,

¹ Письмо А. Беммыкуба к Бемму Табему от 24 II 1832 г.,
агаири "Өмөрүмүрүмүрү заматкы", т. СХХХ, СПБ 1860,

² Е. Т. Вейгербаум. Кебнарскуе эмрогу, т. 150.

³ Теалсамас, т. 268-269.

tootud ~~enda~~ lähemale suhetele koman-
dandiga, mitte alati ei täitnud temale alam-
polkurniku poolt antud kohustusi. Kui juh-
tus õnnetus Olga Nestertseva, mis teatas
ta sellest Initnikovile, mitte aga Vasiljevile,
nagu ette nähtud. See asjaolu tekitas
mõlema ülemuse vahel kirjavahituse.¹

Olga Nestertseva oli garnisoni endise
allohvitseri tütar, kes pärast isa surma
ülalpidamise hankimiseks tegi kodus õmblus-
tööd. Selle pärast käis ta ka A. Bestuževi
korteris. Peagi tekkis nende vahel vastasti-
kune küündumus, mis aga lõppes ~~kuuvalt~~
23. veebruaril öhtul 1833. aastal. Sel öhtul
tuli G. Nestertseva Bestuževi poole ja nad
hakkasid lõbusalt juttu ajama. Vestluse ajal
viskus Olga ^{naude} ~~veedile~~ ja riivas patja, mille
all lamas laetud püstol. (Laetud püstolit
heidis Bestužev sellepärast patja all, et see
oleks "kaepärast", kuna Durbendis toimunud
nageli röövimised.) Kõlas hää, mis tekitas
tütarlapsele surmava haava. Ta suri
26. veebruaril 1833. a. verejooksu tõttu kopmuse.

¹ E. F. Bjugen-Taym. Kabašume smogor, lk. 270.

Enne surma ta teatas juuruvõijaile, et ta sureb enda ettevaatamatuse tõttu, et Bestužev pole nüüdi. Aga leidis inimesi, kes keostasid legendi, nagu oleks Bestužev tulistanud meelt armukadedusest. Algas mõeldis juundlus. Bestužev ei leidnud muud päästet, kui paluda end üle rüa mujale.¹

Mõned Aleksander Bestuževi biograafid kinnitavad, et juundluse ajal alampoleornia Vasiljev püüdis igati tegutseda tema vastu, avaldades suurt tunnustajatele jne. Aga see kõik ei andnud tulemust: Bestužev mõisteti õigeks, vaatamata A. Vasiljevi nüüdistavale etteandele Tšfliin. En rääkinud raport 13. aprillist 1833.a., milles alampoleornia esitas juundluse asja Gruusia liinivägede pataljonide ülemale kindral-major Baikonile, milles pole näha roovi igu hinna eest hävitada Bestuževit. Päiesti ametlikud dokumentid 6. Vastutuse asjas pole seniajani leitud.

A. Bestužev ise oma kirjades Pardiile nimetab Vasiljevit toorus ja norijaks, rüetades neid omaduni tema armuse juundujäänidega

¹ A. B. Tšonob. Pücenue meameu na Sabkaze, lk. 28-29.

ja teenistusvastutuse kanturiga.¹

Pärast õnnetusjuhtumit A. Bestuževi ja alampolkovniku Vamiljevi vastastikune suhted olid üsna rahulikud. Väiteus Bestužev kirjades Pavlile 30. juunist 1833.a., 16. juulist 1833.a., 29. novembrist 1833.a. märgib, et läbisaamine Vamiljeviga on päris hea, kuigi ta parema meeliga tahaks tema võimu alt pääseda.²

Veel enne G. Nestukova surma jäi Bunnaja kindluse garnisonis väimehaigus A. Bestuževi vend Pjotr, kes ei kannatanud väga anemiselt raskuni Kaukaasias. Alexander, kes alati suursõjakõrvaldikkunaga ja abivalmilt suhtus omastesse, oli väga mures ning esitas palve venna lülitamiseks Derbati. Palve rahuldati. Pärast lihi ajalist viibimist Derbendis lubati Pjotril sõita Venemaale, kus ta siiri tervenemata 1840. aastal.

Hiilgar aserbaidžaaani keele tundmine andis A. Bestuževile võimaluse ora võtta väga huvitavast topograafilisest ekspeditrioonist Minchalotskabi polkovniku F. J. Gene

¹ Э. Г. Бюргер-Тайм. Кавказские этногр., кн. 270-271.

² Письма А. Бестужева к брату Павлу от 30 VI 1833 г., 16 VII 1833 г., 29 X 1833 г., а также «Очерк моего знакомства», м. СХХХ, СПб 1860, кн. 314, 315, 330.

juhtimisel, mis toimus 1833. a. keskpäeval.

"Juba kaus nädalat," teatas Bestužev vennale 30. juunil 1833. aastal, "ma olen veel euroopalikust maailmast: ei ajalehti, ei uudiseid, isegi venekeelset sõna ei kuule. Minu ümber on leskinid ja ma ise räägin ainult tatari kult... sest misugune loodus on minu, misugune õhu!"¹

Aleksander Bestužev oskas läbi saada kohaliku elanikkonnaga, kuna ta austas nende keelt ega põlanud nende eluviise. Seetõttu armastati teda mitte väheses Dubendis, vaid ~~skautimujal~~ linnas. Ka selle ekspeditsiooni ajal oli Bestužev mägilastega heades suhetes. Karsum - Kentis kingiti talle isegi hobune. Aleksander kirjutas oma lemmikvennale: "... Kõik mägilased on minust suurel vaimustuses."²

Saabunud tagasi 14. juulil 1833. aastal, sai Bestužev teada, et juudlus Olga Nistutsova surmajuhtumi kohta on lõpetatud ja teda juhtunud süütuks tunnistatud. See arjale ei meeldanud Bestuževi olukorras. Talle

¹ Труды А. Семьюмба и Фамы Таверы от 30 VI 1832.,
агаири "Өмөрүмөрөө зануу", м. СХХХ, с. 115 (860),
л. 313.

² Труды А. Семьюмба и Фамы Таверы от 12 VII 1832.,
агаири "Өмөрүмөрөө зануу", м. СХХХ, л. 315.

Keelduti andmat sõduri Georgi risti, mille
vääriliseks ta tunnistati juba 1832.a. lõpul.
Ka alampolkornik Vassiljev ei lubanud Bestužev-
ile ora võtta uuest inspektorist F.J. Gene
juhtimisel.¹

Novembrikuus 1833.aastal A. Bestužev
sai teada, et ta paigutatakse ümber Shkhaltsõhhi
linna armasse I Gruzia liiniväe pataljoni.
Käskkiri ülevõtmise kohta saabus 1834.a. algul,
muid haiguse tõttu Bestužev ei saanud kohe
ära sõita.

3. aprillil 1834.aastal lahkus Alexander
Bestužev, või nagu teda kohalik elanikkond
sõbralikult nimetas - Smender-bea, Derbendist.
Vähe pealtvähijal tunnistuse järgi saatis teda
Kogu linna elanikkond ratsa ja jalgrii vesta
kakskümmend, püüdes igati avaldada
hugupidamist armastatud Smender-beale.²
 Oma teenonda Shkhaltsõhhi poole kirjeldab
A. Bestužev jutustuses "Teenond Kuba linnas (1834).
See töö parub kahtlemata huvi etnograafidele
ja ajaloolastele, sest selles on rikkalikult
kõnutatud tähelepanemist väärteliste elu-olu kohta.

¹ A.B. Tonob. Речное мучение на Кавказе, lk. 38.

² Sealsames, lk. 38-39.

4

Kaspija mere kallastel elades kirjutas Alexander Bestužev - Marliniski enamikus oma teostest ja saavutas ennedematut kuulsust.

Tema nimest ilmunud üksteise järgi jutustused: „Katrismus“ (1830), „Leitnant Belozor“ (1831), „Hirmus ennustus“ (1831), „Röövretsed“ (1832), „Fregatt „Vaderida““ (1832), „Randrüütel“ (1832), „Ammalat-ben“ (1832), „Ohvitseri jutustus, kes oli olnud mägilaste juures vangis“ (1834), „Murevitja Mikitin“ (1834), „Mulla - Niv“ (1836) jt.

Jutustused osteti kiiresti ja oodati kannatamatusega uute ilmumist. Raamatud näidid käest kätte ja loeti n.-õ. väbolains riimse lühemiljoni.

M. I. Semovski kirjutas: „Marliniski! Marliniski! Seda nime korvati armastusega 1830-ndail aastail. Tema nähti Puškinit noorana. Tema võrdlusi õpiti pähe, teda jälgendati, tema teoseid osteti õhinal. Tema elulugu huvitas laia lugejate massi, ta isik oli ideaalne kanglane. Temasse armunud võlurad lugejannad...“¹

¹ M. U. Семевский. Александр Александрович Бестужев-Марлинский, акадрик «Общества любителей словесности, наук и художества», м. Спб., СПб 1860, л. 122.

Palju lähemalgi oma loominguksis tegevuses Alexander Bestužev-Marlinnik pühendas Kaukaasia temale.

A. Puškinist, A. Gribojedovist, L. Bestužev-Marlinnikist saab vene kirjandusse Kaukaasia teema traditsioon.

Kuigi Bestuževil - sõduril polnud kerge leida võimalusi kirjutamiseks, ta na kõige raskemates tingimustes ei lahunud sulist. Alexander Bestužev kuus hooliga Kaukaasia rahvaste elu-olu ja kogis materjali oma jutustuste jaoks.

Kirjaniku - dekabristile oli rõõmas ülesole ja halvustav suhtumine Kaukaasia põliselanikkusse. Tema, nagu teisedki dekabristid, austas Kaukaasia rahvaste rahvuslikke traditsioone, nende vana ja mitmekesist kultuuri, nende keelt ja majanduselu. Teiselt poolt - Kaukaasia rahvad nägid Marlinnikis vene rahva tõelist pruga, hoiatust ja kultuurset inimest, kes töötas kahe maa rahvaste lähendamise huvides.

Oles väga hästi tuttav ajaloolise ja etnograafilise kirjandusega Kaukaasia rahvaste kohta, Bestužev-Marlinnik ei näe ühtki artiklit, ühtki mittekohust, milles võis

alla kriiputades objektivseid andmeid ja avastada ajatundlikkust. Seda ei rahulda välismaiste orientalistide teosed Kaukaasia kohta, kus ei väärigitud midagi Kaukaasia rahvaste elust, sarmuti ei meeldinud talle magus-sentimentaalne poeemia. Bestužev otsustas ise seda ala uurida nii kirjaniis, ajaloolane, etnograaf ja folklorist, ja mitte raamatute järgi, võõraste sõnade järgi, vaid isekisvalt, kamitades kõige ustavamad allikad — kohalikku elustikku, kohalikke mureid ja etnograafilist materjali.

A. Bestužev-Marlinnik nii etnograafi on enimastest uurijatest käsitlenud V.M. Vassiljev teos "A. Bestužev-Marlinnik Kaukaasias" ja A.V. Popov teos "Vene kirjaniis Kaukaasias. A.A. Bestužev-Marlinnik". Nad on tema tegevust õigesti hinnanud, kuid mittepiisavalt. Põhiliseks puuduseks on selle tema isoleerimine kirjaniisk üldistest ideelistest ja kunstilistest vaadetest. Siinistades, et Bestužev-Marlinnik oli omal ajal uurinud Kaukaasia ajaloo, etnograafiat ja folklori uurijaks¹, nad nagu unustavad,

¹ B. Брауноб. Бесмыслие-Мермороуи на Кавказе,
2 A. B. Попов. Русские мемуары на Кавказе, ч. 68: 38 j.

et ta oli kirjanik poliitilise programmiga, kes vaatas olustikku dekabristide üldiste ideede seisukohast.

A. Marliniski etnograafilistest jutustest Kaukaasia teemal tuleb esimesele tõsta «Chritseri jutustus, kes oli olnud mägilaste jumes rangis» (1834). Selles autor rõõuleb vajadusest rajada alus kultuurilistele sidemetele Venemaa ja Kaukaasia vahel. Et neid sidemeid pole loodud, siis on selles müüdi vene ohvitserid, kes ei taha või ei ei oota ora rõõtu Kaukaasia tundmaõppimisest. Samas ta kriiputab alla, et see on keeruline ülesanne, kuna etniliselt kirjju Kaukaasia nõuab etnograafidelt kohalike meeste tundmist.

Oma arutluses etnograafiliste uurimuste ülesannete kohta A. Pestuzjev-Marliniski jälgis ka poliitilist eesmärki, kuna ta sai väga hästi aru, et Kaukaasia tundmine on seotud nii Venemaa kui Kaukaasia tuledega. Kuid see mõlemipoolne tähtis probleem ei tule lahendada isevalitsusliku rõhumise meetoditega. Kirjanik-dekabrist oli humanse poliitika kaitseja, kuigi ta oma klassipälvatuse tõttu ei poolda-

nud rahvaste õigust iseseisvale poliitilisele, majanduslikule ja kultuurilisele elule, rahvuslikule enesemääramisõigusele.

Vene - Kaukaasia teema omandab erakordse pingelisuse jütustuses "Ammalat-bek" (1822). Selle aluseks on võetud kohalike elanike suulised pärimused dramaatilisest sündmusest Daagustanis 1823. aastal. Peategelasteks on Ammalat-bek ja polkovnik J. J. Verhovski.

Ammalat-bek, kes võttis Kabardiinia riinti Džembulati juhtimise all oma röövretkedest Vene valdustesse, sattus vangis.

Polkovnik Verhovski, kes oli sel ajal Vene vägede ülemjuhataja A. P. Jermolovi juures, palus temale armu, võttis ta oma käendusele ning õpetas ja kasvatas teda nagu venda. Vennaliku armastuse eest taandab Ammalat-bek selleks, et ta tapab oma heategija. Noor mägilane ei ole aga lihtsalt kurjategija ja vaenlane, vaid teda jälitab mingisugune stiikiline king, peaaegu fanaatiline armastus Abzaria khaani tütre vastu, samuti kahtlus polkovniku tões ja õiguses.

Kirjanik annab väga peenelt mõista, et sel ajal, kui tsaarivalitsus tiirustas

jaga ja valitse poliitikat, polkornik ei ole
selline vallutaja, kes teeb Kaukaasiasse üle-
kohut ja rõhumist, vaid ta soovib tõeliselt
muuta Ammalatti enda liitlasena ning sõbrana.
Algul Vērhorni saavutab suurt edu, ta
uhkustab sellega ja usub sellesse.

Polkornik Vērhorni mõistis väga hästi
mägilases peituvaid sisemisi vastuvõlvaid. Ta
lootis, et Ammalat leiab tee tööni, et ta ületab
raskused ja elavarmused, pealegi peitunud
temas rikkalikud looduslikud eeldused, millisi-
seid tuli ainult õigesti arendada. Aprillis 1819
kirjutas polkornik oma pruudile Smolenskisse:
"Minu Ammalat on kinnine ja umbusklik.
See ei ole minu süü. Ma tean, kui raske
on murda harjumusi, mis on siin imetud
emapiimaga ja kodumaa õhuga. Pärna
barbaarne despotism, mis nüivõrd kaua
valitses Aarbaidžaanis, kannatas Kaukaasia
tatarlastes kõige madalamaid kirgi, tõstis
aune kõige murjatunud palanpitrused."¹

Sündmustiku traagilises lahenduses on
Ammalat-beu ise vähem nüüdi kui tema
armastatud mees isa, Sultan-Ahmed-ahaan,

A. A. Isenymit-Mapurocaui, Courcour & gbya
mollax, m. 1, lk. 492.

Kaval intrigant, kes tegutses reaktsionilise islami vaimus. Ta külvab Ammalati nidademise umbusku ning vihkamist Venemaal ja Venemaa vastu. Kantades Ammalati püüritut armastust Seltandi vastu, saavutab khaan oma eesmärgi - poliitiline tapmine. Kuid Ammalat-bei ei saa pärast kuritegu õnnelikuks, vaid satub üldise põllestuse alla, kuni lõpuks hukub võitluses venelastega 1828. aastal.

Ammalat-bei naine on keemiline ja vastuvääriv: ta oleks võinud võita kahtlusi, muutuda Venemaa sõbraks ja, kaotamata isikupära, tõusta temaga võrdse tasemele. Aga seaduspärane on see, et eluarvamused, mis olid kujunenud juba lapseast alates koraani mõju all, saavutasid ülevalatu, viisid ta tagasi ja sidusid Ahmet-khaani avantüüriga. Khaan on Iraania aristokraat, egoist ja intrigant, kes ei määra rahva palat, - tänas on ta venelastega, homme türelastega, aga eluõige on ta khaan, kes mõtleb isiklikule riikstustumisele, isiklikule võimule, omades sellist võimsat liitlast nagu islam.

Kaukaasia probleemi lahendamisel

A. Bestužev - Marlini väjendab erandiselt
 üsriindlikke vaateid: talle on täiesti selge, et
 Venemaa toob Kaukaaniale vabanemise Türgi-
 Päria inimest, et Venemaal on inimesi, kes taha-
 vad töötada mõlema maa vastastikuiste suhete
 parandamise huvides. Sellisena üsriindlikku Vene-
 maa esindajaks oli kirjaniku järgi polkovnik
 Verhovni, Ammalat-bek tõeline sõber. Verhovni
 isikliku tragöödia ei tähenda idee enese hukku,
 vaid kriipsutab alla vene ohvitseri oratöhtsuse
 keerulisust Kaukaarias, tõestab kristva haridus-
 töö ja islami-vastase võitluse vajadust
 kohaliku elanikkonna hulgas.

Jutustuse "Ammalat-bek" kangetasena
 on ka Kaukaania nooruse ülemjuhataja
 kindral A. P. Jermolov, kes ei võta kindlustest
 osa üll otselt, kuid seda pidevalt pee-
 tause silmas. Polkovnik Verhovni kuulub
 jermolovlaste hulka.

Kui A. Bestužev - Marlini saabus
 Kaukaariale 1829. aastal, kui kindral
 Jermolov enam mingit osa Kaukaarias
 ei etendanud, ta kuulis väga palju ülis-
 tavat kindrali kohta. Polkovnik Verhovni
 suu läbi annab kirjaniku kindralile
 järgmise iseloomustuse: "... lihtsalt meeldib

on olla temaga vestluses... Illexi Petrovitš
naljatab kõigiga, nagu seltnimees, õpetab nagu
isa: ta ei kardab, et teda näha see ligidalt.¹

Lõbralikus keskkonnas, puhketundidel
ja vabal ajal A. P. Jermolov on hea seltnimees,
võluv inimene, aga teenistuse ajal - riigi-
tegelase ja väepealiku eeskuj, tema läbi-
tungiva, aeglasel pilgu eest ei pääse tsinor-
nikud, kes on mõitnud Gruusiani «aukraudide
või kassimite» jahile: «Lõbus on vaadata,
kuidas mõis, kellel on chapuhas nüdametunnis-
tus, kohmetuvad, punastuvad, kahvatuvad,
kui ta teravalt silmitses oma läbitungiva,
aeglasel pilguga... See eest kuidas ta oskab
eraldada positiivseid omadusi ühe viatega,
ühe naeratusega, autamistada vaprust eest
sõnaga, mis tuleb otse nüdamest ja läheb
otse nüdamele, - aga tõesti, annaks jumal sada
aastat elada ja teenida koos sellise ülemusega!»²

Sellest iseloomustusest nähtub, et Bestužev-
Marlinni joonistab kindral Jermolovi
portree dekabristide mälestuste ja pärimuste
vaimus, rääkimata sõnagi neist julmadest

¹ A. A. Isenymov - Mapyueckuu. Corurevuu b.
gbyx momax, m. 1, lk. 473.

² Sealsamas, lk. 472-473.

abinõudest, mida kindral rakendas Kausaani
tsarismi koloniaalpoliitika raames.

Aleksander Bestužev-Marminski
loomingu uurijad on õigesti märkinud, et
temale kuulub ühe kirjandusliku avastuse
au: ta avastas vene sõduri ja ohvitseri,
need, kes alati olid kõigi silme ees, kuid
kelledest ei osatud öelda midagi mõistlikku.
See on mõistetav. Kirjanik tundis sõduri
mitte jutuoste järgi, mitte "Lurki Invalidi"
ja "Severnaja Ptšela"¹ teadete järgi, vaid
elkõige ta ise oli sõdur, kes oma nahalt tun-
dis sõjaleku ramusi ja õnnestumisi.

A. Bestužev-Marminski näitab, et vene
sõdurid ja ohvitserid on hulljulged ning
vaprad, neis on palju head romantikat ja
inimarmastust, lõbusust ja irooniat. Mitte
keegi ei jutuata nüi lõbusalt pärimusi,
mälestusi, anekdote ja igamugusid lugusid,
kui vene ohvitserid välilaagrite kätte ees.
Vene sõdurist kirjutas Bestužev vaimustusega

¹ "Severnaja Ptšela" - tsentriconiline poliitiline ja kirjanduslik
ajakiri. Ilmus Peterburis aa. 1825-1864. Kuni 1834. a. toimetas
F. P. Bulgarin. 1834-1860 toimetajad Bulgarin ja N. J. Gretš. Oli tsari
kantsleri 3. osakonna nõuniku all. Printnõutis, isevalitus ja
lipitõrv. Võttis esindlikku kirjanduse vastu. Kallalehtingid
Puškinile, Lermontovile, Belinski, Gogolile jt. 503, m. 38, Москва 1955,
lk. 310.

ka N. A. Polevõlo: a Aga meie sõdur?
 Mismugune originaalne olend, mismugune püha
 olend... Kui mitmekülgne on tema tegutsus...
 Tuleb magada ühes nendega..., minna rind
 rinnaga rinnakule, patareile, lamada kuultide
 all tranšis, sidemete all haiglas... kõigeas sulle
 on raja geniaalselt pilku, et valdada igasuguse
 rämpsu kunnikust pärle ja sejänd annet, et
 liikkuda nendest pärlidest wälkudel!.. Ma olin
 nii õnnelik (või, palun, õnnetu), et nägin ligi-
 dalt meie rahvast, ja, tundub, palju
 mõistnin temas...¹

Vene sõjameeste vapraid kujusid me
 näeme A. Pestužev-Marlini paljudes teostes,
 sealhulgas tema loomingu suurjate poolt üs-
 meelselt parimadest tunnistatud juttustest
 "Leitnant Belozor" (1831) ja "Merisõitja Nikitini" (1834).
 Vene kauge muinasaja kirjelduselt on
 autor neis rõõdunud tema lähema mineviku
 juurde: "Merisõitja Nikitini" tegutsus areneb
 XIX saj. algul kontinentaallokaadi tingimustes;
 "Leitnant Belozori" tegutsus sõja ajal Napoleoni-
 ga. Kirjanduse põhjaline tutvumine more-

¹ Писатель А. Бестужев и Н. А. Погодин см. I 1832 г.,
 журнал "Русский вестник", т. 32, Москва 1861,
 кн. 319.

meeste kommete ja tavadega võimaldas luua suurepäraseid elutruude jutustused meremeeste elust. Ühtlasi kajastub neis autori enda demokraatlik patriootism, tema armastus kodumaa ja andeka vene rahva vastu, kes kandis oma õlgadel 1812. a. Tsarsaasrõja raskest.

Kaasaarinas jätkas A. Bestužev-Marliniski ka kirjanduskriitilist tegevust, kirjutades rea artikleid, milledest üks tähtsamaid on kriitiline artikkel-ülevaade N. A. Polevoi romaani «Pöötus isanda kiriste juures. kohta.

Selle lihkise ülevaatega A. Bestužev-Marliniski kirjandusliku tegevuse kohta püüdnud. Kahtlemata annab see raide kõige üldisema ja pealiskaudsema etteujutuse kirjandus-romantiku loominguist ning ei valgusta seda kogu selle rikkuses ja mitmekesisuses.

Aleksander Bestužev-Marliniski kirjanduslik kuulsus 1830-ndail aastail oli oma olemuselt dramaatiline. Tema romantilisi teoseid võeti nende välisest küljest, sest metafooriline stiil, melodramaatilised efektid varjand riika ideelise riku, täis demokraatliku bestuževliku kontseptsiooni. Peamine tragöödia seisneb vastuvõlus ideelise

Kavatsuse ja kunstilise teostuse vahel, s.o. jutustuste ideeline külg oli seotud eluga, demabristliku traditsiooniga, kuid selle neostamine oli eemaldunud elust, reaalsusest. (Võiks öeldagi, et Bestužev-Marlini romantilise maneri eripäraks võib seeläbi, et tema proosa nagu meeliga hävitab oma objektivse maailmast «pärinevuse» jälgi, pärinevust vene elu ajaloolisest minevikust ja kaasaegsusest.)

Jepärast engi Aleksander Bestužev-Marlini teosed saanud karmi ja õiglas kriitika osaliseks. Kirjanik oli veel oma kuulsuse tipul, kui kirjanduslikus elu areenile astus V. G. Belinski, kes üsna pea uut viiri tõstatas inimuse tema talendi olemusest ja tema loomingu isärasustest. See ilmus juba V. Belinski «Kirjanduslikus ühistuses», mis ilmus 1834. a., s.o. kolm aastat enne Marlini surma.

Üks rangemaid artikleid V. G.

Belinski nimest ilmus 1840. aastal koos A. A. Bestužev-Marlini teoste täieliku kogu väljandamisega. Selles ta ütles:

... tema loomingu, - a poeesia, mitte mõtted, vaid hülgavad sõnad, mitte mõtte poolt loodud kujud, vaid materjalist

räljatöödel dund ilusad asjad.¹

See rangus muidugi ei tähenda, et V. G. Belinski eitab Marlini talenti. Ta nägi temas vene esimest kriitikut, enda vahetut eluäijat. Põsi küll, Belinski sageli ei nõustunud Marlini seisukohtadega, kuid ta kriipsutas alla tema teenet sellis, et ta püüdis ligijas äratada huvi kriitilise analüüsi vastu. Kõla nimetas Muur kriitik A. A. Bestužev - Marlini mit vene esimeseks jutuameistriks.

Hoolematat kriitikast meie peame austust ja imetlust tundma A. Bestužev - Marlini loomingus, sest kirjamine lõi oma teoste enamikus ja paremikus aastail, kui ta kandis karistust demabristide liikumisest osavõetu eest, olles seetõttu eraldatud kirjanduslikust elust Venemaal.

5

Ahhaltrõhki ülevõõtmine ei kergendanud A. Bestužev - Marlini elamistingimusi. Endiselt seisis es garnisonides, kuigi see, tõsi küll, haanas tihedamini vahelduma

¹ Tõlt. 509, m. 5, lk. 97.

nõjaretue dega mägilaste vastu. Stavropol, Gelendžin, Nevinnõi neem, Jeraterinodar, bõginski tit-de-pon, Ivanovka, Gagrõ, Pitundal, Likhumi, Kertsõ, Anapa, Paman - need on kohad, kuhu sattus nõjategemise ajal Kusaania Erikorpuse nõjamees A. Bestužev, kuni tähepanu aratanud kirjanik Marliniski ajakirjale 1834. a. lõput - veebruarini 1837. a.¹ Kuigi kirjanik - dekabrist oli sel perioodil sageli väga haige, kannatades risti mahaarv - hoogude all, oli ta endiselt vapper, minnes ühena inimestest lahingusse.

Vüibides suvel 1835. aastal Pjatigorni territooriumil ravil, sai Bestužev teada, et väljapaistvate teenete eest lahingutegevuses on teda edutatud allohvitseriks.² Ta teatab sellest ka oma vennale Pavelile: „Meie teame kõik juba kuu aega, et ma olen ühendatud allohvitseriks.“ Ja lisab: „... ma tahan küsimeini minna lahingusse. Jumala eest, parem suri, kui ei, millist ma rüüdlan!“³

1835. a. lõpul värske allohvitser

¹ A. B. Tošov. Служба нелегальных в Кавказе, кн. 58-59.

² Калламан, кн. 59.

³ Писем А. Бестужева к брату Павлу от 19 VIII 1835 г. *Письма Бестужева к брату Павлу от 19 VIII 1835 г.* *Собрание документов* Зависа, т. XXXI, СПб 1860, кн. 48.

paigutati ümber 3. Musta mere portajoni, mis astus Gelendžini kindluses. Bestužev ei künustas kohale sõiduga: teda hirmutas valne kliima, vaid võtab ora reast sõjaväetüedest. Alles 1836.a. novembradel me näeme Aleksander Bestuževit Gelendžinis. See oli väike Musta mere kaldel asunud kindlus, mis oli halvasti kaitsitud vaenlase kalleitungide vastu, aga veelgi vähem taudide ja epidemiate eest, mis möllasid siin sageli. Kliimas oli niiske ja palav, Bestuževi teinud täiesti ohtlik. Ka elamistingimused olid ebahormaalsed, - tuli elada muldonnides, kus sagedaste vihmade tõttu tõusis veri põlvini.¹ Aleksander kirjutas Pavlile, kus elas juba kodumaal: "Kõikse tuleb öelda, et sellest ajast, kui ma olen Kaukasias, mitte nuiel ja mitte kunagi ma pole elanud nii halvasti. See on tõeline anumine: ei kirju, ei teidetagavanand, ei meelelahutusi..."²

Gelendžinis Aleksander Bestužev õppis itaalia keelt, et lugeda Dante teosid originaalis. Endiselt jätkas ka osavõtt sõjaväetüedest.

¹ H. Komrapevskij. Дневниковые вк. А.А. Бестужеву и А.А. Бестужеву - М. 1936, к. 201.

² Писем А. Бестужева к брату Павлу от 23 IV 1836 г. архив. Г. М. Бестужевых, м. С. ХХХ, к. 59.

Aprillis 1836. a. A. Bestužev - Marlini
 tutrus Odessa Richelieu-nimelise lütreumi
 professori, õpetlase ja loodusuurija Alexander
 Nordmaniga. Nad sõitsid koos fregatil
 «Bungas». Gelendžikist Lühumi. Professor
 kirjutas temast oma aruandes, märkides, et
 tuntud proosist Marlini andis talle palju
 väärtuslikke andmeid Kaukaania kohta
 ning ihtlasi abistas teda visandite joonista-
 misel Kaukaania loodust. Muuhulgas
 tegi Marlini visandi ka Adleri neemest,
 mis laius ta es kauni looduspildina,
 aimamata, et aasta hiljem jätab ta mäome-
 lli.⁴

Mai kuus 1836. aastal me näeme A. Bes-
 tuževit juba lipniku auastmes. Ohvitserias
 saamise rõõmu tujustas romandeerimine
 5. Musta mere patajoni juurde, mis paiknes
 Gagrös, Bestuževi sõnade järgi «venelastele
 mõige huvatulisimasse kohasse Gruusias».²
 Siin jäi Alexander Bestužev väga raskesti
 haigus, palavikuhood muutrid ta peasegu
 invaliidiks. Suvel 1836. aastal vilusatas

⁴ E. I. Brügger-Sayn. Keleazsune smogor, lk. 244.

² Tõit. A. B. Tõhob. Pyesune meameu re Keleaze, lk. 59.

lootusesäde: Voronõia kindraloberner
 krahv M. P. Vorontsov oli liigutatud Bestužeri
 lootustest sisukorvast. Ta mitte ainult ei
 kritanud palverirja nõiuvoimsale žandarmenia
 šefile Benkendorfile, et see esineks tsaarile
 Bestužeri ülevõtmise arjas trivülteenistuse, vaid
 ka ise kirjutas palverirja tsaarile.¹ Kuid
 a demabristide poole jäi kõigutamatus:
 «Krahv Vorontsovi arvamus on täiesti põhjin-
 damatu; Bestužerile pole kaminis tegelda
 kirjandusega; ta peab teenima seal, kus
 see on võimalik ka ohuta teenistusele. Teda
 üle nia võib, kuid teise pataljoni.»² Kõn-
 kirjaga 18. oktoobrist 1836. a. A. A. Bestužer
 viidi üle 10. Musta mere pataljoni, mis
 ams malaaria poolt «kuulsas» Kutaiksi
 linnas. Nii kustus ka vämmne lootusesäde.

Veebruaris 1837. aastal sattus A.
 Bestužer - Marlinnik lihinuseks ajaks Tiflisi.
 Siin ta puhkas pärast rasmeid ja
 väritaraid sõjakäike. Seltskonnas viibides
 ta tutvus sausa botaaniku Karl Kochiga,
 keda ta hämmastas oma suurepärase sausa

¹ Гр. Пророков. Георгий Жуковскому писал А. А. Бенкендорфу -
 Марлиннику, а также «Звезда», № 3, Москва -
 Ленинград 1931, л. 234.

² Гит. Саломас.

keele õhusga. Siin sai Bestužev-Marlini tuttavaks ka Šarhaidžani suurima valgustaja, demokraadi, filosoof-maternalisti ja kirjaniku Mirza Fatali Akhundoviga (1812-1878), kes teenis 1834. aastast alates Kaukaasia ülemvalitsuses (trivialal) parun v. Rokni kantseleis idakultu tõlgina.

Kül Tiflisis tabas Bestuževit teade suure vene poeedi A. S. Puškini traagilisest hukatumisest 23. veebruaril 1837. aastal. Ta laskis A. Gribojedovi haval korraldada hingepalvust. „Ma nutnin siis, nagu ma nutan nüüd, tulikuumade pisaratega, nutnin taga sõpra ja vabakaaslast, nutnin enda pärast...“, kirjutas ta vennale ning lisas enda jaoks saatuslikud sõnad: „Ja tunnen ma, et minu surm saab olema vägivaldne ja barbarlik, et ta on juba lähedal...“⁴

13. aprillil 1837. aastal Aleksander Bestužev ilmus Gruusia grenaderipolku Lütains, kellega ta pidi kaasa tegema ^{expeditione} ~~expeditione~~ ^{expeditione}

⁴ A. A. Беммыр-Мамурев. Сошествие в
гроб молва, т. 2, л. 673-674.

Isabeldaase ja Adleri neemele. Värsalua juhatas parem v. Rosen ise. Ekspeditrioonist võttis osa ka M. F. Ahundov, kes kirjutas hunkaand suure vene liulitaja ainas poemi "Püskini norma puhul". A. Bestužev - Marlinni tõlkis kile parem v. Roseni ettepanemul vene keelde.

Ekspeditrioon mägilaste vastu Isabeldaase teostati edukalt 3 nädala jooksul, sejärel muudati väed Lühkumi laevadele paigutamiseks. 3. juuni ööl 1837. a. sõrduis 18 laeva demant-üksustega (konnas umbes 3700 meest) Adleri neeme neemas. Aleksander Bestužev - Marlinni oli fregatt "Anaal", kus paiknesid korpuse staap ja 500 Gruzia grenaderipolgu mehest.⁴ Adleri neemele lähinemise ajal tuli A. Bestužev - Marlinni, annukatest sõjantudest oravõtnud rapper sõjaväes - kirjanik, ääsi mõttele kirjutada testament. Ja mõte sai teoks: lühikeses testamendis ta palub temast järgi jäävad dokumendid ja muud paberid saata vend Pavlile Peterburi, riided aga anda oma tetrnikule - Aleksi Laxapovile. Värsi pärast seda sõrduis Bestužev - Marlinni koos demant-

⁴ Записки Мвца Агупа. Апанри - Омуемберное
Знхуку, т. СХХХI, СТБ 1860, kn. 86-87.

üksusega Adleri meenas. Võrreid tulistatud
neid pidevalt oma otse kaldale chitatud uuevi-
kutest. Nene väed alustanud pealitungi. Käntri-
võitluse ajal meemel banges Alexander Alexandrovitš
Bestuzjev - Marlinin. Ta laip raiuti tiinadeas, mis-
tõttu arvukad stringud, mis teostati pärast
Adleri meeme vallutamist 8. juunil 1887. a., ei
andnud tulemini.

Alexander Alexandrovitš Bestuzjev - Marlinin
enneaegne surm tabas valusalt vene riikisõnna
eesindlikku osa Nikolai - Kuumaal. Eriti valus
oli see kaotus tema emale, õdedele ja vendadele.
Nikolai ja Mihhail, kes olid Siberis sunnitoöl ja
arumisel, kaotanud Alexanderiga mitte ainult
armastatud venna, vaid ka inimese, kes neid
pidevalt toetas nii materiaalselt kui moraalselt.

Isaari valitus aga tundis rahuldust,
sest ta võis müüda ohtlike riivlike kurjategijate
nimekirjast kustutada inimese nime, kes oli
julgenud ühineda tsarismi ja pärisorjuse
vastu muunatud demokraatliku liikumisega.

Tehes kokkuvõtet, meie võime öelda, et
A. A. Bestuzjev - Marlinin tegutses Kaukaasias oli
rõõs mitmekülge ja viljakas, heolimata
rõjamehe elust, jälitustest ja haigusest.
Just siin saavutas Alexander Bestuzjev

enneolematu kuulsuse kui kirjanik A. Marlinni.
 Tema romantilisi jutustusi peeti parimaiks
 kogu Venemaal. Ta oli ta väga rapper
 rõõmees, kes püüdis saavutada ihaldatud
 õigust tagasispöördumiseks kodumaale. Aga
 nagu me näeme, tema unistused ei täitunud,
 kuna ta oli denabrist, kellele olid suletud
 teed aktiivsema elu juurde tagasispöördu-
 miseks.

Kokkuvõte

Tõetudes materjalidele ja memuaaridele, meie olime tutunud Aleksander Aleksandrovitš Bestužev-Marliniski ligemale 40-aastase eluteega.

Meie saime teada, et A.A. Bestužev-Marliniski, kes oli pärit aadlist, ühiskondlik- poliitilised ja kirjanduslikud vaated formeerunud kapitalismi süveneva arengu tingimustes, s.o. epokhis, kui merkis päevakorda arengut pidurdava isevalitsuse ja pärisorjuse hävitamise vajadus. Lisaks sellele oli see aeg, kus tunduvalt oli tõusnud vene rahva iseteadvus, kes alles hiljuti selja taha jäänud 1812.a. Tsaararõja võiduka lõpuga.

Vene tegelikkuse, esirindlike vaadetegevõprade ja tuttavate mõjul, aga samuti paljude ühiskondlik- poliitilise seisuga raamatute lugemise kaudu kujunes A. Bestuževist isevalitsuse ja pärisorjuse vastane, kes avaldab oma vaated ka kirjanduslikus tegevuses.

H. Bestužeri poliitilise arengu küps-
misest annab tunnistust asjaolu, et ta liitaks
olevat väärilise kaasatömbamisega kehtiva
korra vastu tegutsenud salaorganisatsiooni.
H. H. Bestužeri revolutsiooniline ja kirjanduslik
tegevus Põhjaühingu enistatamisvastail
näitavad, et ta omandas silmapaistva
kohu demokraatide liikumise ajaloos ja paljas-
tavad ühtlasi kodanlike ajaloolaste ning nende
jälgedes sammunud mõnede nõukogude autorite
põhjendamatud ja elavdamuslikud väited,
nagu oleks Bestužer-Marlinni olnud juhuslik
salaühingu liige.

H. Bestužer-Marlinni kui Põhja-
ühingu antiivne liige, tegutses eriti energiliselt
ühistõuna ettevalmistamise ajal ja ka 14. detsembril
1825. a. tegi nõia, mis muutis, et riigipöörde
teostamine õnnestus, jäädes kuni üles-
tõuna lõpliku mahavõtmiseni Senati
väljakuule.

Demokraat-kirjanna kuni
elu lõpuni austas ^{oma} võitluskaaslaste
mälestust ja meenutas suure austuse ning
hugupidamisega K. F. Rõlejit, sõpra ja
demokraatide liikumise silmapaistvat ideoloogit,
kes oli teda vastu võtnud Põhjaühingu liikmeks.

Etga nagu nõiigile raadlikest revolutsio-
näärile, oli A. Bestužev-Marlinnik iseloomulik
klamipüüetus, mis ei võimaldanud tal aru saa-
da rahvammade osast ajaloos. Olles vaadatud
ühiskonnale idealist, ta ei näinud rahvas arengu
peafaktorit ega otnud vahendeid temale lähe-
nemiseks. See ilmnub ka pärast ilustõuse
mahenruumist anumisastail, kus desabristid,
sealhulgas Bestužev-Marlinnik, ei olnud seotud
kohalike rahvaste antifodaaalse võitlusega ning
ei osanud tõusta rahvusnõimuse olemuse õigele
mõistmisele.

Desabristlike liikumine ei lõppenud
14. detsembri 1825.a. ningmustega Peterburi Senati
väljakul, vaid jätkus pärast seda kui ühiskond-
lik-mirjanduslik liikumine. Desabristid sunni-
töö ja anumisel jätnud oma jälje selle ala aja-
lукку.

A. Bestužev-Marlinnik, nagu paljud
desabristid, õppis tundma kohalikku olustikku
nii Siberis kui Kaukaasias (eriti nuuri teenid
on tal Kaukaasia ajaloolis-etnograafiliste
kirjelduste alal) ning andis omapoolse panuse
kohaliku kultuuri edasiarengule. See oli
ta sidemis kohaliku intelligenti esindlike
esindajatega, nagu osrbaidiaani valgustajate

A.-L.-H. Panikhanovi ja M.F. Khundoriga, kes olid tihedate kultuurinidemete arendamise poolest Venemaa ja Lõunaasia vahel.

Olles sõjameestena Lõunaasia tsirkuse tegerrägedes, demabristid käitunud Gurovoni ja Lutuzovi väärikate õpilastena, kes jäid truuds Vene sõjakunsti progressiivsetele traditsioonidele.

A.A. Bestužev-Marlinski animisagne looming on orgaaniliselt seotud 1825. aasta detsembri-else loominguuga ning näitab, et kirjamine on jäänud ustavaks oma ühismendlik-kirjanduslikele vabadetele.

Aleksander Aleksander Bestužev-Marlinski nimi on kirjutatud kuldste tähtedega Venemaa revolutsioonilise liikumise ajalukku.

Lasutatud kirjanduse nimestik

1. Lenin, V. I. Lemstvo tagakiusajad ja liberalismi kannibalid. Teos, 5. k., Tallinn 1951.
2. Lenin, V. I. Võõra lipu all. Teos, 21. k., Tallinn 1953.
3. Lenin, V. I. Ettenanne 1905. aasta revolutsionist. Teos, 23. k., Tallinn 1953.
4. Бестужев-Марлинский, А. А. и Поездки в Ревель, СИБ 1821.
5. Бестужев-Марлинский, А. А. и Записки Визеи. Сочинения в двух томах, т. 1, Москва 1958.
6. Бестужев-Марлинский, А. А. и Ревельский турнир. Сочинения в двух томах, т. 1, Москва 1958.
7. Бестужев-Марлинский, А. А. и Записки Визеи. Сочинения в двух томах, т. 1, Москва 1958.
8. Бестужев-Марлинский, А. А. «Аммалат-Бир». Сочинения в двух томах, т. 1, Москва 1958.
9. Бестужев-Марлинский, А. А. Анимационные песни, написанные А. Бестужевым совместно с Рилевым. Сочинения в двух томах, т. 2, Москва 1958.

10. Бестужев-Марлинский, А.А. Взгляд на русскую словесность в течение 1823 года. Сочинения в двух томах, т. 2, Москва 1958.
11. Бестужев-Марлинский, А.А. Историческом ходе освобождения в России. Сборник. Избранные социально-политические и философские произведения декабристов, т. 4, Москва 1951.
12. Бестужев-Марлинский, А.А. «Рассказы о Сибири». Н. Б. Сяфронюв. Декабристы в Якутской ссылке, Якутск 1955.
13. Бестужев-Марлинский, А.А. «Сибирские нравы. Мечта». Н. Б. Сяфронюв. Декабристы в Якутской ссылке, Якутск 1955.
14. Бестужев-Марлинский, А.А. Письмо к матери от 7 XII 1827 г. «Русский вестник», т. 87, Москва 1870.
15. Бестужев-Марлинский, А.А. Письмо к братьям М. и Н. от 16 VI 1828 г. «Русский вестник», т. 87, Москва 1870.
16. Бестужев-Марлинский, А.А. Письмо к братьям М. и Н. от 9 III 1829 г. «Русский вестник», т. 87, Москва 1870.
17. Бестужев-Марлинский, А.А. Письмо к братьям М. и Н. от 25 III 1829 г. «Русский вестник», т. 87, Москва 1870.
18. Бестужев-Марлинский, А.А. Письмо к братьям М. и Н. от 10 IV 1829 г. «Русский вестник», т. 87, Москва 1870.
19. Бестужев-Марлинский, А.А. Письмо к братьям Н. и М. от 24 XII 1831 г. «Вчерашние записки», т. СXXXI, СПб 1860.

20. Бестужев-Марлинский, А.А. Письмо к Н.А.
Полному от 19 VIII 1831г. Сочинения в двух
томах, т. 2, Москва 1958.
21. Бестужев - Марлинский, А.А. Письмо к Н.А. и К.А.
Полному от 21 I 1831г. «Русский вестник»
т. 32, Москва 1861.
22. Бестужев - Марлинский, А.А. Письмо к Н.А. Полному
от 1 I 1832г. «Русский вестник», т. 32, Москва 1861.
23. Бестужев - Марлинский, А.А. Письмо к брату Павлу от
24 II 1832г. «Воскресные записки», т. СХХХ, СПб 1860.
24. Бестужев - Марлинский, А.А. Письмо к брату Павлу от
30 II 1832г. «Воскресные записки», т. СХХХ, СПб 1860.
25. Бестужев - Марлинский, А.А. Письмо к брату Павлу от
12 VII 1832г. «Воскресные записки», т. СХХХ, СПб 1860.
26. Бестужев - Марлинский, А.А. Письмо к брату Павлу
от 16 VII 1832г. «Воскресные записки», т. СХХХ, СПб 1860.
27. Бестужев - Марлинский, А.А. Письмо к брату Павлу
от 29 XI 1832г. «Воскресные записки», т. СХХХ, СПб 1860.
28. Бестужев - Марлинский, А.А. Письмо к брату Павлу от
19 VIII 1835г. «Воскресные записки», т. СХХХI, СПб 1860.
29. Бестужев - Марлинский, А.А. Письмо к брату Павлу
от 23 IV 1836г. «Воскресные записки», т. СХХХI, СПб 1860.
30. Бестужев - Марлинский, А.А. К П.А. Бестужеву от
23 II 1837г. Сочинения в двух томах, т. 2, Москва 1958.
31. Бестужев - Марлинский, А.А. Вступительная
статья Н.Н. Маслова. Сочинения в двух
томах, т. 1, Москва 1958.

32. Бестужев-Марлинский, А.А. Собрание стихотворений. Вступительная статья Н.М. Мерзловского, Ленинград 1948.
33. Бестужев, К.А. Биографический очерк. Журнал "Заря", СПб 1869.
34. Воспоминания Бестужевых. Редакция, статья и комментарии М.К. Азадовского, Москва-Ленинград 1951.
35. Аксёнов, К. Северное общество декабристов, Ленинград 1951.
36. Базанов, В. Очерки декабристской литературы, Москва 1953.
37. Барановская, М.Ю. Декабрист Николай Бестужев, Москва 1954.
38. БСЭ, т. 5, второе издание, Москва 1950.
39. БСЭ, т. 9, — " — , Москва 1951.
40. БСЭ, т. 15, — " — , Москва 1952.
41. БСЭ, т. 34, — " — , Москва 1955.
42. БСЭ, т. 38, — " — , Москва 1955.
43. Васильев, В. Бестужев-Марлинский на Кавказе, Красноярск 1939.
44. Вейденбаум, Е.Г. Кавказские этюды, Тифлис 1904.
45. Волк, С.С. Исторические взгляды декабристов, Москва-Ленинград 1958.
46. Рабов, Г.И. Общественно-политические и философские взгляды декабристов, Москва 1953.

47. Гернет, М.Н. История царской торговли,
т. 2, Москва 1951.
48. Голубов, С. Бестужев-Марлинский, Москва 1938.
49. Декабристы-литераторы II, книга первая,
литературное наследство, т. 60, книга первая,
Москва 1956.
50. Довнар-Запольский, М.В. Тайное общество
декабристов, Москва 1906.
51. Зутис, Я. Очерки историко-географии
Латвии, т. I, Рига 1949.
52. Избранные социально-политические и
философские произведения декабристов, т. 1,
Москва 1951.
53. Из писем и показаний декабристов.
Под редакцией А.Н. Бороздина, СПб 1906.
54. Котляревский, Н. Декабристы кн. А.Н.
Одоевский и А.А. Бестужев-Марлинский,
СПБ 1907.
55. Кубалов, Б. Декабристы в Восточный
Сибирь, Иркутск 1925.
56. Междуцарствие 1825 года и восстание
декабристов в переписке и мемуарах
членов царской семьи. Подготовлено и
печати Б.С. Соколовский, Москва-
Ленинград 1926.
57. Плехина, М.В. Декабристы, Москва 1949.

58. Неккина, М.В. А.С. Грибоедов и декабристы,
издание второе, Москва 1954.
59. Неккина, М.В. Движение декабристов, т. II,
Москва 1955.
60. Всячкикова, С.А. А.А. Бестужев-Марлинский
и его роль в движении декабристов,
Сборник. Очерки из истории движения
декабристов, Москва 1954.
61. Блоцкий, А.А. Из истории великой
дружбы, Тбилиси 1954.
62. Питарев, К. Жизнь Рылеева, Москва 1947.
63. Попов, А.В. Русские писатели на Кавказе.
А.А. Бестужев-Марлинский, выпуск II,
Баку 1949.
64. Прохоров, Г. Неопубликованные письма
А.А. Бестужева-Марлинского.
Журнал «Звезда», №3, Москва-Ленинград
1931.
65. Radistser, N. Reis Peterburist Moskvanne,
Tallinn 1958.
66. Сафронов, Б. Декабристы в Иркутской
севилке, Иркутск 1955.
67. Селивский, М.И. Александр Александрович
Бестужев-Марлинский. Очерки
записки, т. СХХХ, СПб 1860.
68. Селивский, М.И. Александр Бестужев в Иркутске,
«Русский вестник», т. 87, Москва 1870.

69. Lepp, J. XIX sajandi vene kirjanduse ühis-
kondlike mõtte eestist. « Eesti Bolševik »;
№ 5, Tallinn 1951.
70. Парасов, С. Якутская семья Бестужева-
Марлинского. Сборник « Декабристы
на каютах и в ссылке », Москва 1925.
71. Багеев, А. Декабристы на дому и на
Кавказе, Ростов н/Д. 1950.

Sisukord

1. Sissijuhatus	2.
2. I peatükk A. A. Bestužev - Marlinni maailma- vaate kujunemisest (1797-1823)	6
3. II peatükk Aleksander Bestužev - Marlinni Põhja- ühingus (1823-1825)	32
4. III peatükk A. A. Bestužev - Marlinni kindlusranglas ja asumisel Jakutskis (1826-1829)	82
5. IV peatükk A. A. Bestužev - Marlinni Kaukaasias (1829-1837)	105
6. Kokkuvõte	149
7. Kasutatud kirjanduse nimestik	153